

SIIRT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİM ANABİLİM DALI

Faruk DOĞAN

TÜRKÇE DERSİ ORTAOKUL ÖĞRENCİ ÇALIŞMA
KİTAPLARINDAKİ ETKİNLİKLERİN SÖZ VARLIĞI ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı Doç. Dr. Cahit EPÇAÇAN

Siirt - 2016

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Siirt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "TÜRKÇE DERSİ ORTAOKUL ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KİTAPLARINDAKİ ETKİNLİKLERİN SÖZ VARLIĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim sadece Siirt Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin bir yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

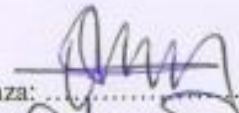
11.03.2016
Faruk DOĞAN

TEZ KABUL TUTANAĞI

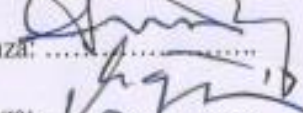
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Cahit EPÇAÇAN danışmanlığında Faruk DOĞAN tarafından hazırlanan bu çalışma 11/03/2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği / ~~oy çokluğu~~ ile Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Abdulhak Halim ULAŞ

İmza:

Jüri.Üyesi : Doç. Dr. Cahit EPÇAÇAN

İmza:

Jüri.Üyesi : Doç.Dr. Oğuzhan SEVİM

İmza:

Jüri.Üyesi : Yard. Doç. Dr. Cevdet EPÇAÇAN

İmza:

Jüri.Üyesi : Yard. Doç. Dr. Abdulkadir KIRBAŞ

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

16.03.2016

İmza

Doç. Dr. Ökkeş KESİCİ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	III
ÖZET.....	XI
ABSTRACT.....	XII
KISALTMALAR.....	X
TABLolar.....	VIII
ÖNSÖZ.....	XIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.Konu Seçimi ve Amacı.....	3
1.2.Çalışmanın Yöntemi.....	4
1.3.Tez Başlığı.....	10
1.4.Problem Durumu.....	10
1.5.Araştırmanın Amaçları.....	10
1.6.Araştırmanın Önemi.....	11
1.7.Araştırmanın Sınırlıkları.....	12
1.8.Tanımlar.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Dil İle İlgili Kavram ve Beceriler.....	15
2.1.1. Dil Kavramı ve Tanımı.....	15
2.1.2. Ana Dili Kavramı ve Ana Dilinin Önemi	16
2.2. Dil Gelişimi	17
2.3. Dilin Öğrenilmesiyle İlgili Kuramlar	17
2.3.1. Klasik Koşullanma.....	17
2.3.2. Edimsel Koşullanma.....	17
2.3.3. Bilişsel Kuram.....	18

2.3.4. Psikolinguistik Kuram	18
2.4. Dil Gelişimini Etkileyen Etkenler	19
2.4.1. Cinsiyet	19
2.4.2. Zeka	20
2.4.3. Gelişim ve Öğrenme İle ilgili Farklılıklar	20
2.4.4.Sosyo - Ekonomik Durum	21
2.4.5. Aile İlişkileri	21
2.4.6. Temel Dil Becerileri ve Kelime Hazinesi	21
2.5. Temel Dil Becerileri	22
2.5.1. Dinleme Becerisi	22
2.5.2. Okuma Becerisi	23
2.5.3. Konuşma Becerisi.....	24
2.5.4. Yazma Becerisi.....	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZCÜK

3.1.Sözcük Tanımı, Kapsamı.....	26
3.1.1. Sözcük-Gösterge İlişkisi.....	27
3.1.2. Sözcük-Kavram İlişkisi.....	28
3.1.3. Sözcük Edinimi.....	29
3. 2. Söz Varlığı ve Söz Dağarcığı	30
3.2.1. Söz Varlığı.....	30
3.2.1.1. Tanımı ve Kapsamı.....	30
3.2.1.2. Söz Dağarcığı Gelişimi.....	31
3.2.1.3. Söz Dağarcığı Zenginliği.....	32
3.2.1.4. Aktif ve Pasif Söz Dağarcığı.....	35
3.2.1.5. Söz Dağarcığını Geliştirme	37
3.2.1.5.1. Konuşma Becerisi / Konuşma Etkinliği.....	37
3.2.1.5.2. Yazma Becerisi / Yazma Etkinliği.....	38
3.2.1.5.3. Okuma Becerisi / Okuma Etkinliği.....	38
3.2.1.5.4. Ders Kitaplarının Etkili Kullanımı	39

3.2.1.5.5. Aile Bireyleri ve Öğretmen.....	39
3.2.1.5.6. Sözlük Kullanma Alışkanlığı	39
3.2.1.5.7. Öğretim Yöntem ve Teknikleri.....	40
3.2.1.6. Türkçenin Söz Varlığının Özellikleri	40
3.2.1.7. Yabancı Dillerden Yapılan Ödünçlemeler.....	42
3.2.1.8. Söz Varlığı ve Sıklık İlişkisi.....	42
3.2.2. Söz Varlığının İçerdiği Öğeler.....	47
3.2.2.1. Temel Söz Varlığı.....	47
3.2.2.2. Yabancı Sözcükler.....	48
3.2.2.3. Çeviri Öğeler.....	49
3.2.2.3.1. Tam Çevirme Sözcükler.....	49
3.2.2.3.2. Yarı Çeviri Sözcükler.....	49
3.2.2.3.3. Bağımsız Çeviri Sözcükler.....	49
3.2.2.3.4. Anlam Etkilenmesi.....	50
3.2.2.4. Kalıplaşmış Sözler.....	50
3.2.2.5. Deyimler.....	50
3.2.2.6. Atasözleri.....	53
3.2.2.7. Terim.....	54
3.2.2.8. İlişki sözleri (Kalıp sözler).....	56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KELİME GRUPLARI.....	58
4.1.İsim Tamlaması.....	59
4.2.Sıfat Tamlaması.....	60
4.3.Sıfat-Fiil Grubu.....	61
4.4.İsim-Fiil Grubu.....	62
4.5.Zarf Fiil Grubu.....	62
4.6.Tekrar Grubu.....	63
4.7.Edat Grubu.....	63
4.8.Bağlama Grubu.....	64

4.9. Unvan Grubu.....	65
4.10. Birleşik İsim Grubu.....	65
4.11. Ünlem Grubu.....	65
4.12. Sayı Grubu.....	66
4.13. Birleşik Fiil.....	66
4.14. Kısaltma Grupları.....	68

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLER

5.1. Ders Kitabının Tanımı ve Özellikleri	69
5.2. Metin Tanımı ve Türleri.....	71
5.3. Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Yeri ve Sahip Olması Gereken Özellikler.....	73
5.4. Söz Varlığında Metinlerin Rolü ve Önemi.....	74

ALTINCI BÖLÜM

BULGULAR

6.1. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Söz Varlıklarının İçerdiği Öğeler.....	76
6.2. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerde Yer Alan Kelime Grupları.....	91
6.3. 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Söz Varlıklarının İçerdiği Öğeler.....	104
6.4. 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerde Yer Alan Kelime Grupları.....	105
6.5. 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerin Söz Varlıklarının İçerdiği Öğeler.....	124
6.6. 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Kelime Grupları.....	26

YEDİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	133
KAYNAKÇA.....	144
EKLER.....	149
ÖZGEÇMİŞ.....	149

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRKÇE DERSİ ORTAOKUL ÖĞRENCİ ÇALIŞMA
KİTAPLARINDAKİ ETKİNLİKLERİN SÖZ VARLIĞI ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA

FARUK DOĞAN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Cahit EPÇAÇAN

2016, 149 sayfa

Doç. Dr. A. Halim Ulaş

Doç. Dr. Cahit Epçaçan

Doç. Dr. Oğuzhan Sevim

Yrd. Doç. Dr. Abdülkadir Kırbaş

Yrd. Doç. Dr. Cevdet Epçaçan

Öğretim sürecinde belirlenen hedeflere ulaşmada en önemli materyaller ders kitaplarıdır. Bundan dolayı hazırlanan ders kitaplarının dersin hedef ve kazanımlarına uygun olması ve yeterli niteliklere sahip olması gerekmektedir.

Hem öğretmen hem de öğrenci için temel başvuru kaynağı olan Türkçe ders kitapları hedeflenen bu amaçlar doğrultusunda hazırlanmalıdır. Türkçe öğretiminde ders kitapları dil becerileri ile zihinsel becerilerin gelişiminde belirleyici öneme sahiptir. Bireyler arası iletişimde kişinin sahip olduğu kelimeler, anlama ve anlatma becerisini doğrudan etkilemektedir. Bu becerinin en temel kaynağı olan ders kitaplarındaki söz varlığı çalışmamızın temel konusudur.

Bu noktadan hareketle “Türkçe Dersi 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Söz Varlığı ve Kelime Grupları” incelenmiş ve bu unsurların öğrencilerin seviyesine uygun olup olmadığı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dil, Ders Kitabı, Söz, Söz Varlığı, Kelime Grupları.

**ABSTRACT
MASTER'S THESIS**

**This is a Study Related to Existance of Vocabulary Which Takes Place in the
Activities of Course Books in Turkish Lesson at Elementary School.**

FARUK DOĞAN

Thesis Supervisor: Assoc. Prof. Cahit EPÇAÇAN

2016, 149 pages

Jury: Doç. Dr. A. Halim Ulaş

Jury: Doç. Dr. Cahit Epçaçan

Jury: Doç. Dr. Oğuzhan Sevim

Jury: Yrd. Doç. Dr. Abdülkadir Kırbaş

Jury: Yrd. Doç. Dr. Cevdet Epçaçan

Course books are the most important equipments to reach the aims which are determined in the teaching process. Because of this, it is required that course books must be convenient for the aims and outcomes of the lesson and must have enough qualities.

Turkish books are basic application source for both a teacher and a student which are supposed to be prepared with this aim. In Turkish education, course books have decisive importance on language skills and mental skills. In interpersonal communication the vocabulary which a person has obtained before effects his/her understanding and narrative skill directly. The existance of vocabulary which takes place in the course books is the most fundamental subject of this skill and the existance of vocabulary in course books is our basic subject for this work.

From this point of view, the existance of vocabulary and phrases of 6th, 7th and 8th grades student course book activities were analyzed and evaluated if these elements are convenient for the student's level.

Key Words: Language, Course Books, Vocabulary & Its Existance, Phrases.

KISALTMALAR

Ar: Arapça

Far: Farsça

Fr: Fransızca

İng: İngilizce

İsp: İspanyolca

İt: İtalyanca

Lat: Latince

Rum: Rumca

s: Sayfa

S: Sıklık

Yun: Yunanca

TDK: Türk Dil Kurumu

TABLOLAR VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo 1: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabında Yer Metinler ve Temalar.....	5
Tablo 2: 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabında Yer Metinler ve Temalar.....	7
Tablo 3: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabında Yer Metinler ve Temalar.....	8
Tablo 4: Pierce'nin Türkiye Türkçesindeki Sıklık Dizgesi.....	43
Tablo 5: İlyas Göz'e ait Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü.....	45
Tablo 6: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerin Söz Varlığı ve Sıklık Dizini	76
Tablo 7: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Deyimler.....	87
Tablo 8: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Atasözleri.....	90
Tablo 9: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan İsim Tamlamaları.....	91
Tablo 10: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Sıfat Tamlamaları.....	91
Tablo 11: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Tekrar Grupları.....	91
Tablo 12: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Edat Grupları.....	92
Tablo 13: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Bağlama Grupları.....	92
Tablo 14: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Birleşik Fiil Grupları.....	93
Tablo 15: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Kısaltma Grupları.....	93
Tablo 16: 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerin Söz Varlığı ve Sıklık Dizini.....	94
Tablo 17: 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Deyimler.....	104

Tablo 18: 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Sıfat Tamlamaları.....	105
Tablo 19: 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Tekrar Grupları.....	105
Tablo 20: 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Edat Grupları.....	105
Tablo 21: 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Birleşik Fiil Gruplar.....	106
Tablo 22: 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerin Sözvarlığı ve Sıklık Dizini.....	107
Tablo 23: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Deyimler.....	124
Tablo 24: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan İsim Tamlamaları.....	126
Tablo 25: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Sıfat Tamlamaları.....	127
Tablo 26: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Sıfat-Fiil Grupları.....	127
Tablo 27: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan İsim-Fiil Grupları.....	128
Tablo 28: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Zarf Fiil-Fiil Grupları.....	129
Tablo 29: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Tekrar Grupları.....	130
Tablo 30: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Edat Grupları.....	130
Tablo 31: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan BağlamaGrupları.....	131
Tablo 32: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Birleşik Fiil Grupları.....	131
Tablo 33: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Kısaltma Grupları.....	132

ÖNSÖZ

Türkçe ders kitapları Türkçe öğretiminde kullanılan en önemli materyallerin başında gelmektedir. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarının Türkçenin söz varlığını başarılı bir şekilde yansıtması ve öğrencilerin kelime hazinelerini geliştirmesi ve zenginleşmesi gerekmektedir. Yapılan çalışmada “6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Söz Varlığı ve Kelime Grupları” incelenmiştir. Çalışma altı bölüm, değerlendirme ve sonuç ile kaynakçadan oluşmaktadır.

Birinci bölümde ‘giriş’, ‘konu seçimi ve önemi’, ‘tez başlığı’, ‘problem durumu’, ‘araştırmanın amaçları’, ‘araştırmanın önemi’, ‘araştırmanın sınırlıkları’, ‘varsayımlar’ ve ‘tanımlar’ ortaya konmuştur. İkinci bölümde ‘kuramsal bilgiler ve araştırmalar’, ‘dil ile ilgili kavram ve beceriler’ ‘dil kavramı ve tanımı’ ‘ana dili kavramı ve ana dilinin önemi’, ‘dil gelişimi’, ‘dil gelişiminin basamakları’, ‘dilin öğrenilmesiyle ilgili kuramlar’, ‘dil gelişimini etkileyen etkenler’ gibi konular ele alınmıştır. Üçüncü bölüm ‘sözcük’, ‘sözcük tanımı ve kapsamı’, ‘söz varlığı ve söz dağarcığı’, ‘söz dağarcığı gelişimi’, ‘söz dağarcığı zenginliği’, ‘aktif ve pasif söz dağarcığı’, ‘söz dağarcığını geliştirme’, ‘Türkçenin söz varlığının özellikleri’, ‘yabancı dillerden yapılan ödünclemeler’, ‘söz varlığı ve sıklık ilişkisi’, ‘söz varlığının içerdiği öğeler’ gibi konulara yer verilmiştir. Dördüncü bölümde ‘kelime grubu’ unsurları ele alınmıştır. Beşinci bölümde ‘Türkçe ders kitaplarında metinler’, ‘ders kitabının tanımı ve özellikleri’, ‘metin tanımı ve türleri’, ‘söz varlığında metinlerin rolü ve önemi’ ve çalışmada kullanılan kitaplara ait özelliklere yer verilmiştir. Altıncı bölümde araştırmada kullanılan yöntemler, elde edilen bulgular ve bunların değerlendirilmesi yer almıştır. Değerlendirme ve Sonuç kısmında araştırma sonuçları ortaya konulmuş, kitaplar karşılaştırılmış, eksikler belirtilmiş ve öneriler sunulmuştur.

GİRİŞ

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir (Ergin, 1997:1).

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli unsur dildir. Sosyal bir varlık olan insan, dili sayesinde dünyayı anlar ve yine onun sayesinde dünya ile ilişkilerini düzenler.

Dil insana özgü en güçlü anlaşma aracıdır. Düşünceleri, duyguları, inançları, tutumları, değer yargılarını ifade etmede ve öğretmede görüp algılanan yaşanan olaylarla ilgili kültür birikimini nakletmede, soru sormada, emir vermede, istekte bulunmada vb. kullandığımız çok önemli ve vazgeçemeyeceğimiz bir iletişim aracıdır.

Her millet, dilini ve kültürünü yüzyıllar boyunca yoğurur. Bu esnada o, akan bir nehir gibi, içinden geçtiği her topraktan bazı unsurları alır. Her medeni milletin konuşma ve yazı dili, karşılaştığı medeniyetlerden alınma kelime ve deyimlerle doludur. Bu bakımdan her milletin dili, o milletin çağlar boyunca yaşadığı tarihin âdeta özetidir. Dile bu gözle bakılırsa dil mana kazanır.

Dil ile tarih ve kültür arasındaki münasebeti bilen bir kimse, dili tek başına almaz. Zira dilde her kelimenin yazılış, ses, şekil ve manasını tayin eden, tarih ve kültürdür. Yunus Emre'nin şiirlerinin dilini, yazıldığı devir ve çevreden ayrı ele alamazsınız. Zira o ağacın kökleri gelenek ile beraber, yetiştiği topraklara sınımsız bağlıdır. Bu da gösterir ki, filolog sadece dilci değil, geniş kültürlü, kafası dil gibi hayatın bütün imkânlarına açık bir insan olmalıdır (Kaplan, 1992:140,141).

İnsan her türlü birikimini dil aracılığı ile sonraki kuşaklara aktarır. Milletin devamlılığı, millî birlik ve beraberliği, kültürel, tarihi değerlerin, gelenek ve göreneklerin oluşmasında, korunmasında ve aktarılmasında dil çok önemli bir yere sahiptir.

Dilin insanlık tarihi içinde en verimli icat olduğunu ve yaratılan bütün kültüre temel sağladığını belirten William J. Good, onun avantajlarını şöyle sıralar: Dil

insanların anladıkları ve düşündükleri bilginin yayılma alanını genişletir. Dil sayesinde insanlar bilgi biriktirebilirler, bilgilerinde zaman ve mekân boyutu yaratabilirler (Fındıkoğlu, 1991: 60).

Millî varlığın korunmasıyla dilin korunması arasında çok sıkı bir ilgi vardır. Dilini kaybeden toplumlar yok olmaya mahkûmdur.

Atatürk'ün "Türkiye Cumhuriyetini kuran; Türk halkı, Türk milletidir. Türk milleti demek, Türk dili demektir. Türk dili Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti, geçirdiği nihayetsiz felâketler içinde ahlâkının, an'anelerinin, hatıralarının, menfaatlerinin, kısacası, bugün kendi milliyetini yapan her şeyinin dili sayesinde muhafaza olunduğunu görüyor. Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir." sözleriyle Türk dilinin önemini vurgular.

Yahya Kemal, Türkçe ağızında annemin sütüdür. Türkçe, ağızımızda, anamızın dili gibi helâl ve güzel olmalıdır." sözleriyle anadilin ne kadar önemli olduğunu ifade etmiştir.

İnsan tabiatı gereği toplu hâlde yaşamaya ihtiyaç duyar. Çevresinde kendiyile aynı değerleri paylaşan insanların bulunmasını ister. Bu ortak değerlerin oluşturulmasında, paylaşılmasında, nesilden nesile aktarılmasında, milletin varlığını devam ettirmesinde aynı dili konuşmak çok önemlidir. Çünkü millet olmanın birinci şartı, aynı dili konuşmaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Konu Seçimi ve Amacı

Eğitim, ilk olarak ailede başlayan, okullarda belirli bir sistematik içerisinde verilen ve yaşam süreci boyunca devam eden bir olgudur. Günümüzde, insanların eğitimden beklentisi de değişen dünya ile birlikte karmaşık bir hâl almıştır. Bu durum şu şekilde ifade edilebilir: Çağımızda eğitimden beklentiler oldukça karmaşık ve üst düzeydedir. Toplumun etken üyeliği için gerekli olan temel bilgi ve becerilerin yanı sıra karmaşık ve değişen toplum yapısına uyum sağlayabilecek niteliklerle donanımlı bireyler yetiştirme düşüncesi eğitimin temel işlevi olarak görülmektedir (Duman, 2004: 2). Bu anlamda eğitim, toplumun bir lokomotifidir.

Modern çağda ülkeler eğitim sistemlerini çağın gereksinimlerine yanıt verecek şekilde düzenlemektedirler. Buna karşın, eğitim sürecinden geçen bireylerden de çağın sorunlarına çözüm üretme faaliyetlerinde aktif olarak yer alması beklenmektedir. Bu durum ancak, bireyin mevcut koşulları doğru bir şekilde anlamlandırıp, kendi kabiliyetleri çerçevesinde yaratıcı fikirler sunup kendini gerçekleştirmeyle oluşabilir. Bu da bireyin, ana dilini iyi bilmesiyle mümkündür.

Ülkemizde ana dilinin öğretilmesi görevini temel bir işlev olarak alan ders Türkçe dersidir. Kültürün taşıyıcısı olan dili, her millet gelecek kuşaklara aktarmayı önemli bir vazife olarak kabul eder. Türk eğitim sisteminde de dile ve ana dili öğretimine büyük önem verilmiş, her Türk vatandaşının Türkçeye, azami düzeyde konuşup yazabilecek kadar hâkim olabilmesi için devlet tarafından gerekli şartlar hazırlanmıştır.

Ana dili öğretimi milletler için hayati bir önem arz etmektedir. Kültürün taşıyıcısı ve üreteni olan bireyin; aktarıcılıktan, üreticiliğe geçebilmesi için öncelikle ana dilini çok iyi bir şekilde bilmesi ve etkin bir şekilde kullanabilmesi gerekmektedir. Bu da bireyin söz dağarcığının zenginliğiyle doğru orantılıdır. Düşünceler dil sayesinde biçimlendiğinden, söz dağarcığı zengin olan bireyler, yine zengin bir düşünce dünyasına sahip olacaklardır.

Türkçe, tarihsel gelişimi, yayılma alanı ve konuşan insan sayısı bakımından dünyanın en büyük dilleri arasında yer almaktadır. Bundan dolayı da pek çok farklı tecrübeler yaşamış bir dildir. Yakın tarihimizde, bünyesindeki yabancı unsurlardan arındırılmaya çalışılan dilimiz, sayısız tartışmaların da ortasında bulunmuş ve bulunmaya da devam etmektedir.

Türkçemizin bugünkü durumu nedir? Bu konuda birçok kitap, makale vs. yazılmıştır. Bu eserler, dilimizin geleceği ile ilgili haklı endişeleri dile getirmektedir. Geleceğimizi şekillendirecek olan gençlerimizin Türkçeyi kullanmadaki yetersizlikleri, bu endişelerin en önemli yanını oluşturmaktadır. Gençlerimiz kendilerini ifade etmede birçok sıkıntı yaşamaktadırlar. Söz dağarcıkları sınırlı olduğu için zıt kavramları anlatmak için aynı sözcükleri kullanmaktadır, hızla gelişen teknolojiyle beraber, anlatamadıkları kavramların yerine de, yabancı dillerden buldukları karşılıkları tercih etmektedirler. “İnsan sözcüklerle düşünür.” ilkesi gereği, düşünce güçleri de zayıflıyor, kendilerini geliştiremiyorlar.

Türkçe dersinin en önemli materyali ders kitabıdır. Ülkemizde okuma alışkanlığının yeterince yerleşmemiş olması ders kitaplarının önemini daha da artırmaktadır. Bu nedendir ki, söz dağarcığı sığ, duygu ve düşüncelerini tam olarak aktaramayan ya da aynı kelimeleri sürekli tekrarlayan bireylerden şikâyetçi olunmaktadır.

Bu nedenle Türkçe dersinin temel materyali olan ders kitaplarının, söz varlığı ve kelime grupları açısından hangi niteliklere sahip olduğu büyük önem arz etmektedir.

1.2. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın ana malzemesi olan 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları belirlendi. Ders kitaplarında söz varlığı ve kelime grupları ile ilgili kaynak taraması yapıldı. Daha sonra Türkçe öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerde yer alan söz varlığı ve kelime gruplarının sayısı ve kullanım sıklıkları belirlendi. Diğer dillerden Türkçeye ödünçleme yolu ile giren sözcükler tespit edildi.

Karşılaştırma yöntemi ile 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerde yer alan söz varlığı ve kelime grupları nitelik ve nicelik açısından

karşılaştırılarak değerlendirildi. Sonuç ve değerlendirme kısmında bunlar ortaya konuldu.

Çalışmada Kullanılan Kitaplar:

Gizem Yayınlarının Yayımladığı 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı

Kitabın Basım Yeri ve Tarihi: Ankara, 2014

Kitabın Yazarı/Yazarları: Şükran KAPLAN, Gülay YILDIRIM ŞEN

Kitaptaki Temalar ve Metin Sayısı: Kitapta toplam 6 tema ve bu temalarda bulunan toplam 24 metin yer almaktadır. Metinler ve yer aldıkları temalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabında Yer Metinler ve Temalar

Metin No	Metnin Adı	Metnin Yazarı	Yer Aldığı Tema
1.	Türkiye'm Türkiye'm	Halim Yağcıoğlu	Sevgi
2.	Nilüfer Prenses	Uğur Büget	Sevgi
3.	Karamelli Akide Şekeri	Mavisel Yener	Sevgi
4.	Eskici	Refik Halit Karay	Sevgi
5.	Atatürk'ün Hayatı	Komisyon	Atatürk
6.	Atatürk'ten Anılar - Kadın Ulusun Temelidir!	İsmet Kür	Atatürk
7.	Atatürk'ün Yeni Tarih Anlayışı	Osman Bircan	Atatürk
8.	Atatürk ve Müzik Devrimi	Yücel Aksoy	Atatürk
9.	Komşuluk	Şevket Rado	Toplum Hayatı
10.	Dostluğun Değeri	Beydeba	Toplum Hayatı

11.	Erzurum'u Böyle Savunduk	Feridun Fazıl Tülbençi	Toplum Hayatı
12.	İki Kardeş	Angel Karaliyev	Toplum Hayatı
13.	Pulsuz Dilekçe	Atalay Yörükoğlu	Kişisel Gelişim
14.	Kırmızı Pabuçlar	Nehir Tunaz	Kişisel Gelişim
15.	Ah Şu Gençler	Turgut Özakman	Kişisel Gelişim
16.	Gelecek Senin Çocuğum	Tarık Orhan	Kişisel Gelişim
17.	Mor Salkımlı Ev	Enver Ahmet	Zaman ve Mekân
18.	İstanbul	Ziya Osman Saba	Zaman ve Mekân
19.	Arjantin	Gülten Dayıoğlu	Zaman ve Mekân
20.	Zamanı Kazanmak ve Kaybetmek	Şevket Rado	Zaman ve Mekân
21.	Leylekler	Mehmet Güler	Doğa ve Evren
22.	Rüzgâr	Cahit Külebi	Doğa ve Evren
23.	Yer Çekimsiz Yaşam	Alp Akoğlu	Doğa ve Evren
24.	Güz Patikaları	Halim Yalçın Diker	Doğa ve Evren

Cem Yayınlarının Yayımladığı 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı

Kitabın Basım Yeri ve Tarihi: Ankara, 2014

Kitabın Yazarı: Elife ŞAHBAZ DAĞLIOĞLU

Kitaptaki Temalar ve Metin Sayısı: Kitapta toplam 6 tema ve bu temalarda bulunan toplam 25 metin yer almaktadır. Metinler ve yer aldıkları temalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2: 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabında Yer Alan Metinler ve Temalar

Metin No	Metnin Adı	Metnin Yazarı	Yer Aldığı Tema
1.	Kitaplarla Kurulan Dostluk	Coşkun Ertepinar	Okuma Kültürü
2.	Kütüphaneler	Mehmet Kaplan	Okuma Kültürü
3.	Okumak	Hasan Âli Yücel	Okuma Kültürü
4.	Yazar ve Okuyucu	Mustafa Özçelik	Okuma Kültürü
5.	Atatürk'ün Düşünce Hayatı	Şenol Kalaycı	Atatürk
6.	Elektronik Posta	Elife Şahbaz Dağlıoğlu	Atatürk
7.	Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri	Yrd. Doç. Dr. Muhammed Şahin	Atatürk
8.	Türk Dili	Elife Şahbaz Dağlıoğlu	Atatürk
9.	Atatürk'ten Anılar	Niyazi Ahmet Banoğlu	Atatürk
10.	Bir Fincan Kahve	Mehmet Önder	Millî Kültür
11.	Zamana Vurulan Kirkit	Feyzi Halıcı	Millî Kültür
12.	Kırkpınar'a Adını veren Kırk Yiğit	Hasan Lâtif Sarıyüce	Millî Kültür
13.	Karagöz Baba İle Hacivat Usta	Adnan Özyalçınar	Millî Kültür
14.	Bursa	Mehmet Önder	Zaman ve Mekân
15.	Zamanı Kazanmak veya Kaybetmek	Elife Şahbaz Dağlıoğlu	Zaman ve Mekân
16.	Odalar ve Sofalar	Sabri Esat Siyavuşgil	Zaman ve Mekân

17.	Van Gölü'nün Şafağı	Yaşar Kemal	Zaman ve Mekân
18.	Bebek	Adalet Ağaoğlu	Duygular
19.	Saadet Yolu	Şevket Rado	Duygular
20.	İyimser Olmalı	Andre Maurois	Duygular
21.	Semaver	Sait Faik Abasıyanık	Duygular
22.	Ali Rıza Bey ve Kırkambarı	Elif Naci	Güzel Sanatlar
23.	Rodin'den Aldığım Ders	Stefan Zweig	Güzel Sanatlar
24.	Turan Oflazoğlu İle Sohbet	Dergâh Dergisi	Güzel Sanatlar
25.	Dondurmalı Sinema	Oktay Akbal	Güzel Sanatlar

Yıldırım Yayınlarının Yayımladığı 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı

Kitabın Basım Yeri ve Tarihi: Ankara, 2014

Kitabın Yazarları: Şükran KAPLAN, Gülay YILDIRIM ŞEN

Kitaptaki Temalar ve Metin Sayısı: Kitapta toplam 6 tema ve bu temalarda bulunan toplam 25 metin yer almaktadır. Metinler ve yer aldıkları temalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabında Yer Alan Metinler ve Temalar

Metin No	Metnin Adı	Metnin Yazarı	Yer Aldığı Tema
1.	Ergenekon Destanı	Seyit Kemal Karaalioğlu	Toplum Hayatı
2.	Anadolu'da Konukseverlik Gelenekseldir	Mehmet Önder	Toplum Hayatı
3.	Kefil	Friedrich Von Schiller	Toplum Hayatı

4.	Biz Savaşı Sevmedik	Gökhan Yıldırım	Toplum Hayatı
5.	Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri	www.meb.gov.tr	Atatürkçülük
6.	Atatürk, Sanat ve Edebiyat	Mehmet Yaşar Bilen	Atatürkçülük
7.	Atatürk	İbrahim Minnetoğlu	Atatürkçülük
8.	Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi	Mustafa Kemal Atatürk	Atatürkçülük
9.	Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Yeri ve Önemi	Tolga Bölükbaşı	Atatürkçülük
10.	Kaldırımlar	Necip Fazıl Kısakürek	Zaman ve Mekân
11.	Ülkemin Renkli Haritası	Mehmet Güler	Zaman ve Mekân
12.	Yaşadığımız Günlerin Hesabı	Şevket Rado	Zaman ve Mekân
13.	Kız Kalesi	Saim Sakaoğlu	Zaman ve Mekân
14.	Martı	Richard Bach	Kişisel Gelişim
15.	İnsanlığın Cesaret ve Onur Simgesi: HELEN KELLER	Nuray Bortoschhek	Kişisel Gelişim
16.	Meşeyle Saz	Jean de La Fontaine	Kişisel Gelişim
17.	Ablam Meslek Seçiyor	Ayla Çınaroğlu	Kişisel Gelişim
18.	İçimdeki Ben	Sema Maraşlı	Okuma Kültürü
19.	Öykülerin Sıcağında Cahit Sıtkı Tarancı	Esra Karaduman Okay	Okuma Kültürü
20.	Kitaplarla Kurulan Dostluk	Coşkun Ertepinar	Okuma Kültürü
21.	Kitap Hastanesi	Hasan Aydın	Okuma Kültürü
22.	Dut Ağacının Korkusu	Sevim Ak	Duygular
23.	Kirazlı Şapka	Nezihe Araz	Duygular

24.	Duygusal Dünyamız	Hamdullah Akbaş	Duygular
25.	Her İşin Başı	Hasan Şimşek	Duygular

1.3. Tez Başlığı

Türkçe Dersi Ortaokul Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma

1.4. Problem Durumu

Alman filozofu Heidegger “Dil insanın evidir” diyerek bu iletişim vasıtasının önemini açıkça ortaya koyar.

Dil sadece iletişimin, anlaşmanın değil, düşünmenin de aracıdır. İletişimin ve düşünmenin aracı olan dil, insanları birbirine bağlayan, bir toplumu gelişigüzel insan yığını olmaktan çıkararak, ulus hâline getiren en önemli öğelerden biridir. Aynı dili konuşan ve dil birliği sağlanan toplumlarda bireyler arasında köklü bir yakınlık, sevgi ve saygı bağları oluşur. Bu bağlar toplum yaşamı için çok önemli olan güven duygusunun kaynağıdır. Çok iyi bilinmektedir ki, birbirine güven duyan insanların meydana getirdiği toplumlarda birlik ve bütünlük kolayca sağlanır (Kavcar,1999: 141)

Türkçe öğretiminde Türkçe ders kitaplarının önemi göz önüne alındığında, kelime hazinesinin gelişimi ve kelime öğretimi ile ilgili kazanımların gerçekleştirilmesinde Türkçe ders kitaplarının içerdiği söz varlığının önemi anlaşılmaktadır. MEB tarafından 2006 yılında yayımlanan Türkçe Öğretim Programında ders kitaplarında bulunan okuma metinlerinde bulunması gereken özelliklerin neler olması gerektiği belirtilmiştir. Metinlerin seçimine; Türk eğitim politikasına uygun olması, millî ahlâki ve kültürel değerlere uygun olması, öğrencilere dil zevkini ve bilincini kazandırması, duygu düşünce ve hayal dünyasını zenginleştirici nitelikte olması, Türkçenin dil hassasiyetlerine yerli ve yabancı kaynaklı metinlerde özen gösterilmesi gibi unsurlara yer verilmiştir (MEB, 2006: 56-57).

Türkçe ders kitapları geçmişte olduğu gibi günümüzde de Türkçe derslerinde kullanılan en önemli eğitim materyallerindedir. Türkçe derslerinin metin ağırlıklı

işlenen bir ders olduğu göz önüne alındığında bu metinlerin taşınması gereken özellikler önem kazanmaktadır. Metinlerin; öğrencinin duygu ve düşünce dünyasının gelişiminde, Türkçenin zenginliklerinin ve kullanım inceliklerinin fark edilmesinde, okuma bilincinin artmasında, kelime hazinesinin zenginleşmesinde büyük rolü bulunmaktadır. Dolayısıyla Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin Türkçenin söz varlığını başarılı bir şekilde yansıtmaları ve öğrencilerin kelime hazinelerini zenginleştirmeleri beklenir.

Dil, onu konuşanların duygu, düşünce ve hayal dünyalarını belirler. Bir dilde ne kadar sözcük varsa, o dili konuşan ulusların dünya görüşleri o sözcüklerle sınırlıdır. İnsanoğlu bildiği ve dikkat ettiği varlıklara, duygu ve düşüncelere ad koyar, bilmediklerinin o dilde adları da yoktur (Kaplan, 1992: 12).

Bir toplumun kültür değişmelerini, o toplumun dilinin söz varlığından anlamak mümkündür. Diller arasında sözcük alışverişi olagelen, doğal bir alışverıştır. Ancak bu alışverişin boyutu ve kapsamı, eğer o dilin kendi kurallarında sorunlara yol açıyorsa, orada dikkatli olmak gerekir. Türkçenin söz varlığı incelemeleri ve Türkçe öğretimi, bu açıdan bir kez daha önem kazanmaktadır.

Bütün bu noktalardan hareketle Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin söz varlıklarının incelenmesi, mevcut kitapların bu husustaki durumlarının ortaya konması bakımından önem kazanmaktadır.

1.5.Araştırmanın Amaçları

Bu araştırmanın temel amacı örnekleme alınan ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin söz varlığını ve kelime gruplarını belirlemektir. Çünkü söz varlığı ve kelime grupları öğrencilerin dil becerilerini, eğitim ve öğretim başarılarını doğrudan etkilemektedir. Ayrıca bireyler arası iletişimde de söz varlığının önemi oldukça büyüktür.

Bu temel amaç çerçevesinde şu sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır:

- İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerin söz varlığını oluşturan öğeler hangileridir ve bunlar ne kadar kullanılmışlardır?
- İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerin kelime sıklığı ne gibi farklılıklar göstermektedir?

- c) İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde hangi kelime grupları bulunmaktadır?
- d) Bütün bu amaçları 6, 7. ve 8. sınıflar için ayrı ayrı ve ortak olarak düzenlemek,
- e) Sınıflar arasında mukayese yapmak,

2. Ulaşılan neticeler ışığında;

- a) Mevcut Türkçe ders kitapları hakkında yapılacak araştırmalara kaynaklık etmek
- b) Söz varlığı ve söz dağarcığı araştırmalarına kaynaklık etmek
- c) 6, 7, 8. sınıf kelime grupları hakkında fikir vermek
- d) Söz varlığı ve söz dağarcığı hakkında bilgi vermek
- e) Türkçe öğretiminde ders kitaplarının yeri hakkında fikir vermek

1.6. Araştırmanın Önemi

Günümüzde yabancı dillerden dilimize giriş yapan sözcükler ana dilimiz olan Türkçeyi birçok yönde olumsuz şekilde etkilemektedir. Buna karşı koyabileceğimiz alanların en başında çocuğun dil gelişiminin sürekli olduğu ilköğretim yılları gelmektedir. İlköğretimdeki sözcük birikimi bireyin kendini geliştirmesi, ana dili olan Türkçeyi gelecek nesillere doğru aktarması yönünden çok önemlidir. Geçmiş nesillerden aldığımız, dilimizin zenginliklerinden olan atasözleri, deyimler ve tekerlemeler gibi söz varlığı unsurları ilköğretim Türkçe ders kitaplarında bu yüzden sıkça yer almalıdır. Bu kitaplardaki eksikliklerin görülüp giderilmesi ve bundan sonra hazırlanacak olan kitaplarda bu eksikliklerin göz önünde bulundurulması açısından bu çalışma önemlidir.

Bu çalışma ile toplanan verilerin özellikle:

1. İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin **söz varlığı tespit edilerek** konu hakkında literatür oluşturulacağı,

2. İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerdeki **kelime sıklığı tespit edilerek** konu hakkında literatür oluşturulacağı,
3. İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerdeki **kelime grupları tespit edilerek** konu hakkında literatür oluşturulacağı düşünülmüştür.

1.7. Araştırmanın Sınırlıkları

Bu araştırma;

Milli Eğitim Bakanlığınca Talim Terbiye Kurulu'nun Eylül 2010 tarih ve 118 sayılı kararı ile 2011-2012 Eğitim-Öğretim yılında 5 yıl süreyle 6. sınıflarda okutulması kabul edilen 1 adet Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı,

Milli Eğitim Bakanlığınca Talim Terbiye Kurulu'nun Ağustos 2010 tarih ve 96 sayılı kararı ile 2011-2012 Eğitim-Öğretim yılında 5 yıl süreyle 7. sınıflarda okutulması kabul edilen 1 adet Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı,

Milli Eğitim Bakanlığınca Talim Terbiye Kurulu'nun Aralık 2011 tarih ve 184 sayılı kararı ile 2012-2013 Eğitim-Öğretim yılında 5 yıl süreyle 8. sınıflarda okutulması kabul edilen 1 adet Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı

1.8. Tanımlar

Çalışmada yer alan bazı tanımlar:

Sözcük: Anamlı ses ya da ses birliğidir (Hengirmen, 2002:384).

Sıklık: Türkçe Sözlük'te "dilde bir sözün kullanılma oranı, frekans" olarak tanımlanmaktadır.

Kelime Grubu: Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitелеmek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir. (Karahana, 2012: 39).

Kelime Hazinesi: Bir dilin bütün kelimeleri bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamıdır (Korkmaz, 2010: 44).

Deyim: Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime veya kelime grubudur (Korkmaz, 2010: 66).

Atasözü: Anonim özellik taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği gözlem ve denemelerden, ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural niteliğindeki kısa, özlü, kalıplaşmış sözdür (Korkmaz, 2010: 27).

Metin: Kendisini oluşturan söz öbeği ve cümle dizilerinin birbirlerine bağdaşıklık ve tutarlılık ölçekleriyle bağlanarak bir anlam bütünü oluşturdukları, belli bir amaçla üretilmiş, başı ve sonu kesin çizgilerle sınırlandırılmış, yazılı ya da sözlü dil ürünüdür (Karaağaç, 2013: 585).

Ders Kitabı: Ders kitabı belirli bir dersin (matematik, Türkçe vb) öğretimi için ve belirli düzeye (ilköğretim, lise gibi) yönelik olarak yazılan; içeriği öğretim programına uygun olan, incelemesi yapılmış ve onaylanmış olan temel kaynaktır (Kılıç, 2005:40)

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Dil ile İlgili Kavram ve Beceriler

2.1.1. Dil Kavramı ve Tanımı

Dil, duygu, düşünce ve dileklerimizizi anlatmaya yarayan imlerin- daha çok, ses imlerinin- hepsine birden dil denir. (Gencan, 2007: 25)

Dil, insanların meramlarını anlatmak için kullandıkları sesli işaretler sistemidir. Elle, başla, gözle kaşla işaretler yaparak da bazı duygularımızı, düşünce ve dileklerimizizi anlatırız. Fakat en mükemmel anlatma (expression) vasıtamız dilimizdir.

Dil, insana, ait olduğu gerçek dünyadan ayrı ve onun kanunlarına bağlı olmayan yapay bir dünya kurma ve tabiata tarihi katma imkânları veren, toplumsal uzlaşılara dayalı bir saymacalar sistemi ve ses-anlam ilişkisi bütünüyle nedensiz olan, seslerden örülü ortak eğretilmeler toplamıdır. (Karaağaç, 2012: 45)

Yapılan araştırmalara göre, insan doğuştan dil yetisiyle birlikte doğmaktadır. Yaşadığı toplumun dili ile söz konusu yetiyi harekete geçirmeye başlar (Erkman Akerson, 2007: 31). Dil yetisinin mahiyetini de Saussure sözün ve kavramla bütünleşmesi olarak açıklamaktadır (2001: 37).

Dil kavramını fiziksel bir olaya dayandırarak tanımlayanlar da vardır. Dil ile ilgili tanımlamaların sayısını artırdığımızda her tanımda dilin birçok yönünün eksik kaldığını görmek mümkündür. Bunun temel nedeni ise dil kavramının çok yönlü olması ve yine birçok işleve sahip olmasıdır.

Dil kavramının işlevini özetleyecek olursak, insan varlık âlemini dil sayesinde tanır ve yine onunla birlikte sosyalleşerek, diğer insanlarla ortak bir dünya oluşturur. Ayrıca dil ile tarihî bir nitelik kazanan insan birikimlerini gelecek kuşaklara aktarır. İnsan, dil aracılığıyla isteklerini bildirir, insanlarla karşılıklı ilişki kurar, kendini ifade eder, tanıtır, olup biteni öğrenir, bilgi edinir, hayal kurar, diğer insanlara bilgi verir, görüşlerini ileri sürer ve kendini ispatlamaya çalışır. Bir süreç olarak iletişim; bilgiyi

üretme, anlamlandırma, iletme ve alma söz konusudur (Özkan, 2009: 14-15; Erkul, 2008:1).

2.1.2. Ana Dili Kavramı ve Ana Dilinin Önemi

Güleryüz, ana dili kavramını “Çocuğun genel anlamda ana merkezli öğrenme yaşantılarıyla oluşan, duygu, düşünce ve dilin kültürel iklimiyle beslenip gelişen bir iletişim aracıdır.” şeklinde tanımlamıştır (Güleryüz, 2004:6). Vardar, ana dilini, “İnsanın içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum çevresinde ilk öğrendiği dil” şeklinde tanımlamaktadır (Vardar, 2002:17). Korkmaz da ana dilini, “İnsanın doğup büyüdüğü aile ve soyca bağlı bulunduğu toplum çevresinden öğrendiği, bilinçaltına kadar inebilen ve kişilerle toplum arasındaki ilişkilerde en güçlü bağı oluşturan dil olarak tanımlamıştır (Korkmaz, 2010:18).

Dil, içinde bulunduğu kültürün unsurlarını barındırdığından toplumla birey arasında bir köprü görevi üstlenerek onun toplumun bir parçası olmasını sağlar. Böylelikle birey, ana diliyle birey, yaşadığı toplumla iletişim sürecine dâhil olarak kültürlenme süreci içerisine girer. Anne ile başlayan bu sürecin içerisine zamanla aile, arkadaş gibi etmenler katılır ve bu etkileşim artarak devam eder. Söz konusu süreç doğal bir şekilde devam etmekteyken, bireyin okul hayatına başlamasıyla birlikte “kasıtlı kültürlenme” sürecinin içine girer.

Ana dili ile ilgili bir başka konu da ana dilinin önemidir. Güleryüz’e göre, birey ana dili edinimi sürecinde toplumun kültürel değerlerini yaşayarak, soluyarak sindirir. Bu sindirme esnasında ferдин bilişsel, duyuşsal alt yapısı da oluşur. Bu yapı o kadar derin izler bırakır ki, kişi sonradan öğrendiği ikinci, üçüncü dili yaşam boyu kullansa bile, ölürken ana dilde öğrendiği sözcükleri, tekerleme ve saymacaları sayıklar (Güleryüz, 2004:6). Bu görüşle aynı doğrultuda bir başka görüş de Alptekin’e aittir. Alptekin dil edinimini bilişsel olarak açıklamaktadır. Ona göre; ana dilinin öğrenimi beyin şemasının temelini oluşturan başlıca büyük bir etmendir (Alptekin, 2002:63).

Yukarıda bahis edilen bilgilerden hareketle, insanın yaşamı boyunca ana dilinin etkisi altında hayatını sürdürür. Bu nedenle, ülkemizde ana dili öğretiminin planlı programlı öğretimini üstlenen Türkçe dersinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda Türkçe dersinin etkin bir şekilde işlenmesi çok önemlidir.

2.2. Dil Gelişimi

“Ana, baba, çevre, okul çocuğa dil aracılığıyla, toplumun yüzyıllar boyunca biriktirdiği hayat tecrübesini ve kültürünü aktarır” (Özkan, 2009:22). Birey doğuştan getirdiği dil donanımını, sıralanan etkenlerle birlikte etkileşime girerek geliştirir. Bireyin dünyaya gelişiyile birlikte ilgili süreç başlar. Birey, etkileşim esnasında ilk olarak iletişimin öğelerinden “alıcı” durumunda olup, mesajdaki kodlamaları çözümlmeye başlarken daha sonraki aşamalarda ise “kaynak” durumuna geçerek söz konusu süreçte etkin bir şekilde yer alır.

Çocukta dilin oluşumu ve gelişimi oldukça geniş bir araştırma alanıdır. Dilin oluşumu ve gelişimi üzerine farklı kuramlar ortaya atılmıştır. Aşağıda dil edinimine dair kuramlara ve dil gelişim devrelerine ilişkin genel noktalara değinilmiştir.

2.3. Dilin Öğrenilmesiyle İlgili Kuramlar

2.3.1. Klasik Koşullanma

Bu kuram, istemsiz olarak doğan davranışlardan istendik olan davranışların pekiştirilip devam ettirilmesiyle açıklanabilir. Dil gelişimi açısından irdelenecek olursak, bu modele göre çocuk dünyaya geldikten sonra bedensel ve zihinsel olarak gelişirken birtakım değişik sesler çıkartmaktadır. Rastgele çıkarılan bu sesler çevredeki bireylerin verdiği ödüllerle birlikte, ödüllendirilen her ses tekrar yinelenir. Örneğin, rastgele “ann”, “nne” gibi sesleri çıkaran bir çocuğu annesinin onu kucağına alması ya da gülümsemesi gibi ödül olarak sayabileceğimiz davranışlarla çocuğa dönüt sağlandığında rastgele çıkarılan ses dönüt veren kişiyle birlikte koşullanma durumuna girmiş olur. Yine aynı şekilde çocuk “sıcak” kelimesini çocuk sobaya ya da herhangi bir sıcak nesneye dokunup elinin yanması ve annesiyle bağlantı içine sokarak öğrenir (Cüceloğlu, 2003: 211).

2.3.2. Edimsel Koşullanma

Bu kuram da tıpkı klasik koşullanma gibi çocuğun davranış geliştirmesiyle dili öğrenmesi açısından hiçbir fark görmezler. Bu görüşe göre dil öğrenmesinin temelinde pekiştirme, sönme ve genelleme gibi edimsel öğrenmenin temel ilkeleri yatar. Onlara göre çocuk diğer davranışları nasıl öğreniyorsa, dili de aynı şekilde öğrenir. Tek fark

olarak ise, dil gelişiminde davranışlar değil sözler etkilidir. Örneğin, çocuk ulaşamadığı herhangi bir nesneyi alabilmek için yardım isterken tesadüfen “ver” sözüne yakın bir ses çıkarır. Çocuğun çevresindekiler o nesneyi çocuğa verdiklerinde çocuk söz ile davranışı ilişkilendirerek ilgili sözcüğü öğrenir. Netice itibariyle, dil öğrenimini koşullanmalara bağlı açıklayan bu iki görüş, dil gibi karmaşık bir olayı basite indirgedikleri gibi eleştirilere maruz kalmıştır. Yine bu yaklaşımlara göre öğrenme sürecinde ilk olarak bireyin bir davranış göstermesi gereklidir. Oysaki dilde “yaratıcılık” esastır. Daha önce hiç kurmadığı bir cümleyi kuran bir bireyin bu görüşe göre hangi davranışın pekiştirilip söz konusu cümleyi kurduğu hakkında açıklama yapabilmesi mümkün görünmemektedir (Cüceloğlu, 2003: 211).

2.3.3. Bilişsel Kuram

Bilişsel kurama göre, öğrenmenin temelinde algılama, hatırlama, kavrama ve düşünme gibi eylemler bulunmaktadır. Kısaca, öğrenmenin özünde bilişsel süreç ve yapılar yatmaktadır. Bu kuramda birey, koşullanma kuramlarındaki gibi mekanik süreçlerdeki gibi edilgen olarak değil, öğrenmenin merkezinde aktif olarak yer alır.

Söz konusu kuramı benimseyen psikolog ve eğitimcilere göre, birey öğrenme eylemini gerçekleştirirken zihninde, öğrenmeye dayalı “bilişsel harita” oluşmaktadır. Öğrenme etkileşimlerinin artmasıyla da bahsi geçen haritada buna bağlı olarak gelişir. Bilişsel kuram, dil gelişimini de buna paralel olarak açıklamaktadır. Bireyin söz dağarcığı, ilk olarak kavramın zihinde buna karşılık olarak şemasının oluşmasıyla başlar. Daha sonra ise kavrama karşılık gelen sözcüğün kavranmasıyla birlikte bilişsel haritaya kodlanır (Cüceloğlu, 2003: 162-163; Alptekin, 2002:63).

2.3.4. Psikolinguistik Kuram

Bu kuram dilbilimci Noam Chomsky'nin etkisiyle oluşturulmuş bir kuramdır. Chomsky, insanların zihninde kalıtsal bir dil bilgisi olduğunu ifade etmektedir. Bu kalıtım boş bir bilgisayara benzemektedir. Bu bilgisayar, belirli bir sistem dâhilinde kendisine yüklenen herhangi bir programı kabul edecek durumdadır. Dolayısıyla, insanoğlu bir dil edinebilmek için gerekli olan verilere doğuştan sahiptir. Bu donanım sayesinde, herhangi bir dilin programını işlemek mümkündür. Chomsky bu donanımı “dil yetisi” olarak adlandırır. Zihindeki bu yetinin işlerlik kazanması için belirli bir dille

desteklenmesi gerekmektedir. Nitekim son yıllarda yapılan araştırmalara göre, beynimizde belli bir dil merkezlerinin olduğu, bu merkezlerin yerinin de istisnasız tüm insanlarda aynı yerde mevcut olduğu ortaya çıkmıştır. Kalıttan gelen bu özellik nedeniyle, hangi ırk ve coğrafyaya ait olursa olsun dünyaya yeni gelen bir bireyi dünyanın başka bir ucuna götürecek olsak, götürüldüğü yerin lisanını oranın lisanını oraya ait insanlar gibi konuşacaktır (Erkman-Akerson, 2007:20–21). İnsanoğlunun “biyolojik dil programı” ile doğduğunu kabul eden bu kurama göre, ocuk dil öğrenirken sadece bir dizi kelimeyi değil, bu kelimeleri dizi hâline getirilmesine olanak veren gramer kurallarını da öğrenir. İlk olarak bu kurallar doğruluğu ya da yanlışlığı ispatlanmamış bir “hipotezdir”. ocuk bu kuralları deneyerek, “hipotezleri” gramer kuralları hâline dönüştürür. Çocuğun yaşadığı evre koşulları hangi dili ve sözcükleri kullanacağını belirler (Cüceloğlu, 2003: 211).

2.4. Dil Gelişimini Etkileyen Etkenler

Her bireyin kendine özgü gelişme süreci vardır. Çünkü bireylerin doğumla birlikte getirdikleri genetik özelliklerin yanında çevreden aldıkları etkiler farklı farklıdır. Bu iki (bireysel ve çevresel) etken her bireyin yaşama bakış açısını, öğrenme yöntemlerini farklılaştırmaktadır (Selçuk, 2004:20). Bireyin ğrenme ortamlarını etkileyen bu özellikler, dil gelişimini de etkilemektedir. Bireyin dil gelişimini etkileyen bu etkenler, kalıttasal ve çevresel özellikler taşımaktadır. Bu zellikler aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

2.4.1. Cinsiyet

Cinsiyetin dil gelişimi üzerindeki rolü üzerine farklı görüşler mevcuttur. Cinsiyetin dil gelişiminde etkili olduğunu savunan görüşe göre kızlar dil gelişiminde, konuşma süresi, konuşmalarda kullanılan kelime çeşidi, sağlam bir cümle yapısı gibi değişkenlerde erkeklere oranla daha başarılıdır (McCarty (1953)“den akt: Temur, 2005 : 8). Diğer bir görüş de cinsiyetin dil gelişiminde belirleyici bir etken olmadığı yönündedir. Ancak kültürel farklılıklar, okulun, öğretmenlerin ve ailenin tutumu, kız ve erkek öğrencilerin dil gelişimlerinde etkili olabilir.

2.4.2. Zekâ

Dil ediniminde zekânın etkisi üzerine farklı görüşler bulunmaktadır. Dil becerilerindeki gelişimin zekâyâ etkisi olduğu gibi zekânın da dil ediniminde etkisi olduğu görüşü ağır basmaktadır. İki yaşından sonra çocuğun dil gelişimi ile zekâ düzeyi arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır (Yavuzer,1995: 95). Genellikle normal ve normalin üstünde zekâlı çocukların konuşması daha erken olmaktadır. Çocuğun dil gelişiminde onun zihinsel potansiyeli kalıtımın etkisiyle oluşmakla birlikte çocuğa zenginleştirilmiş, onun dil gelişimine geliştirici bir çevre sunulduğunda var olan potansiyel de gelişmektedir.

2.4.3. Gelişim ve Öğrenme ile ilgili Farklılıklar

Her birey kendine özgü niteliklerle dünyaya gelmektedir. Bu süreçte bireyler arasında kalıtsal farklılıklar (takvim yaşı, algısal güçler, özel yetenekler, zeka) olabileceği gibi, öğrenilmiş farklılıklar (kelime hazinesi, duygusal uyum, sosyal duyarlık, çalışma alışkanlığı, psiko - motor beceriler) da bulunmaktadır (Selçuk, 2004 : 21). Bu durumda kalıtsal farklılıklar ve öğrenilen farklılıklar, çocukların dil gelişiminde etkili olmaktadır.

Dil gelişiminde sağlık ile ilgili etmenler de bulunmaktadır. Bireyin konuşmasını ve duymasını sağlayan organlarının (seslendirici aygıt, kulak ve seslere anlam veren beyin) herhangi bir parçasının kusurlu veya yetersiz olması durumu dil gelişimini olumsuz etkileyecektir. Dil gelişiminde, beyin en etkili organlardan biridir. Sağ ve sol yarım kürelerden oluşan beyinde sol yarım küre zarar görürse afazi (aphasie) oluşur. Afazi, konuşma ve konuşulanı anlama yeteneğinin kaybolmasıdır. Sol yarım küre, bilginin sistemli bir şekilde işlemesi, mantık, düşünce ve dilin tümcelere aktarılmasından sorumludur (Yıldız vd. 2006:18, 19). Dil ediniminde bu derece önemli işlevi olan bir organın herhangi bir şekilde zarar görmesi dil gelişimini de olumsuz etkileyecektir. Sağlıklı bireyler her alanda olduğu gibi dil gelişimlerini de normal şekilde sürdürürler. Geçirilen şiddetli hastalıklar da dil gelişimini olumsuz etkiler.

2.4.5. Sosyo - Ekonomik Durum

Üst sosyo - ekonomik düzeyde bulunan ailelerin çocukları daha erken ve düzgün konuşmaktadırlar. Üst sosyo-ekonomik düzeyde bulunan aileler, çocuklarına ayırdıkları zaman, emek, eğitim aktiviteleri, farklı sosyal çevrelerle iletişim olanakları gibi değişkenler yönüyle alt sosyo-ekonomik düzeyde bulunan ailelerden ayrılmaktadır. Eğitilmiş, kültürlü ve ekonomik yönden üst düzeydeki aileler, çocuklarına etkili bir aile ortamı sunarak çocuklarının dil gelişimine katkıda bulunmaktadır (Yavuzer,1995:96). Daha olumlu uyarıcılarla dolu çevrelerde yetişen çocukların zengin kelime hazinesine, daha iyi söz dizimi ve cümle yapısına sahip olduğu görülmektedir.

2.4.6. Aile İlişkileri

Aile ilişkileri de çocuğun dil gelişiminde belirleyici bir etkidir. Anne-bebek arasındaki olumlu iletişim bebeğin dil gelişimini olumlu yönde etkileyecektir. Çocuğun sözel öğrenmeleri ilk olarak anne, baba veya çevredeki bir yetişkinin pekiştirmeleri ile oluşur. Çevreden yeterli uyaran alamayan bir çocuğun dil gelişimi de yavaşlayacaktır.

Rubin (2000)'e göre dil gelişimini etkileyen faktörlerin başında zekâ, çevre, cinsiyet, kültür ve aile gelmektedir. Bu faktörlerin dil gelişimini etkileme düzeyleri farklı farklı olmaktadır. Bir öğrencinin dil gelişiminde kültür faktörünün etkisi fazla iken diğer bir öğrenci için zekâ faktörü başat rol oynayabilir. Bu durumda dil gelişiminden, kişisel ve sosyal faktörlerle yönünü belirleyen bir yapı olarak söz edilebilir (Akt: Temur, 2005:9).

2.4.7. Temel Dil Becerileri ve Kelime Hazinesi

Temel dil becerileri anlama ve anlatma olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Anlamayı okuma ve dinleme; anlatmayı da konuşma ve yazma becerileri oluşturmaktadır. Anlama, okunan veya dinlenen bir metnin içeriğinin, mesajının algılanmasıdır. Anlama yeteneğinin büyük bir kısmını kelime bilgisi oluşturur. “Anlama yalnız başına birçok kelimeyi tek tek bilmekten oluşmaz. Anlama dil ile ilgili cümle bilgisi, anlam bilgisi, şekil-ses bilgisi ve şema (Ön bilgilerin zihinde sınıflandırılmış hali) unsurlarının da bulunması gerekir ” (Akyol,2001:140). Okunan bir metin veya dinlenen bir konuşmadaki kelimelerin anlam değerinin bilinmesi anlamının temel

şartlarındandır. Bu nedenle kelime öğrenmek, anlama yeteneğini geliştirme yollarından biridir.

Birey, öncelikle dinleme yoluyla kelimeler öğrenmeye başlar. Daha sonra konuşma, okuma ve yazma dil becerilerinin kullanımı ile kelime hazinesi genişler. Dinleme süresince, sözcüklerin ve düşünce birimlerinin anlamları zihinde araştırılır, iletilmek istenen mesaj yorumlanmaya çalışılır. Dinleme öğrencinin bundan önce karşılaşmadığı kelimelerle, tesadüfi ya da kasıtlı da olsa karşı karşıya kaldığında etkili bir öğrenme yolu hâline gelmektedir. Sınıf, dinleme yoluyla öğrencilerin kelime hazinelerini geliştirmek için etkili bir ortamdır. Çünkü gerek öğretmen gerekse öğrencilerin duygu ve düşüncelerinin açıklandığı bir ortamdır. Herhangi bir konudaki sunumu, tartışmayı, okunan bir metni, söylenen bir şarkıyı vb. dinlemek, farklı kelimelerle karşılaşma ihtimalini arttırmaktadır. Bu kelimelerle ilgili yapılan tekrarlar, zaman zaman yapılan uygulamalar anlamlarını pekiştirmekte ve öğrencinin zihninde kelimelerle ilgili bir yapı oluşturmasını sağlamaktadır (Temur, 2005:12-13).

2.5. Temel Dil Becerileri

2.5.1. Dinleme Becerisi

Dinleme, bireyin yaşamı boyunca her dönemde gerçekleştirdiği bir etkinliktir. Bireyin öğrenme yaşantısında dinleme etkinliği, konuşma, yazma ve okuma etkinliklerine göre daha fazla yer tutar.

“Dinleme, işittiğimizi anlamak ve saklamak ya da işittiğimizi anlamak amacıyla dikkat harcamak biçiminde tanımlanabilir” (Sever 2004:10). Bireyi göz önüne alacak olursak işitme etkinliği anne karnından başlayarak, zamanla “dinleme becerisi” hâlini alır. Bireyin dünyayı anlamlandırma amacıyla ilk kullandığı beceri olması nedeniyle diğer becerilerin de gelişmesine temel olan beceridir. Dinleme faaliyeti, işitmeden farklı bir etkinliktir. İşitme istemsiz gerçekleşirken, dinleme faaliyeti amaçlı bir davranış olarak karşımıza çıkar. Dünyaya henüz gözlerini yeni açan bir birey, iletişimin unsurlarından olan “mesaj” unsurunun kodlarını zamanla anlamlandırmaya başlar. Günlük yaşantımızda birçok sesi işitebiliriz fakat bu uyarılar arasında sadece odaklanılan uyarıları anlamlandırırız. Bu nedenle, işitme faaliyeti, dinlemenin bir elemanıdır lakin kendisi değildir (Akyol, 2006:2).

Dinleme etkinliği bireyin ilk kazandığı becerilerden biri olması nedeniyle temel dil becerilerinin kaynağı durumundadır. Bu bakımdan ilgili beceriyi geliştirmenin diğer dil becerilerinin de gelişmesine yardımcı olması kaçınılmazdır. Günlük yaşantımızda kullandığımız dinleme becerisi eğitim-ğretim sürecinde planlı bir yapıya dönüşmektedir. Bu konuda zbay’ın görüşleri şöyledir: “Ana dilinin temellerinin büyük ölçüde olduğu okul çağına kadar anlama becerisi olarak sadece dinleme vardır. Bu bakımdan dinleme becerisi diğer dil becerilerinin temelini oluşturur” (zbay, 2005:9). Bireyin doğduğu dönemden ileriki yaşlara doğru devam eden zihinsel süreci göz önünde bulundurduğumuzda, ilgili becerinin dil gelişimiyle birlikte paralellik göstererek geliştiğini söylemek mümkündür. Bu nedenle, ilgili becerinin gelişmesi amacıyla farklı zihinsel düzeydeki bireylere farklı dinleme etkinlikleri yaptırılmalıdır. Sonuç olarak, ilgili dönemlerde dinleme becerisi üzerinde hassasiyetle durup, etkinliğe katılacak unsurların özenle seçilmesi gerekmektedir.

Söz varlığının gelişiminin sağlaması amacıyla temel dil becerilerinden olan dinleme, bireyin hayatında büyük önem taşımaktadır. Dinleme etkinliğine katılan yani “alıcı” durumundaki bireylerin zihinsel düzeyleri ve bulunan ortamın fiziksel şartları önemle göz önünde bulundurulmalıdır.

2.5.2. Okuma Becerisi

Söz varlığını geliştirmenin, etkili konuşma ve yazmanın ve en önemli yolu “okuma”dır. Bunun için öğrencilere önce okuma alışkanlığı ve zevki kazandırılmalıdır. Okuma becerisi geliştikçe söz varlığı, dili etkili kullanma becerisi de gelişecektir. Okuma eylemi birçok boyutları bulunan çok yönlü ve bilinçli bir eylemdir. Sever, görme, anımsama, seslendirme ve değerlendirme gibi girişik eylemleri içeren bu etkinliğin genel niteliklerini maddeler hâlinde şu şekilde belirlemiştir: (Sever, 2004:13)

1. Okuma bir iletişim sürecidir.
2. Okuma bir algılama sürecidir.
3. Okuma bir öğrenme sürecidir.
4. Okuma bilişsel, duyuşsal ve devinişsel boyutlu bir gelişim sürecidir.

Okuma fiili esnasında “kaynak” durumunda bulunan metinlerin taşıdığı “mesaj”lardaki kodları çözmek esastır. Günay (2007b:18)’a göre, metinler yorumlanmadan önce, dilsel okuma ve mantıksal tamamlama sürecinden geçmektedir. Buna örnek olarak da bir metinde geçen nesnelere dilsel olarak adlandırma, algılama, onları gerçek dünyadaki göndermeleriyle eşleştirme dilsel düzeyde yapılan faaliyetleri vermektedir. Sonuç olarak, okuma ediminin genel mekanik olarak başlayıp zihinsel işlemlere tabi tutulmasıyla tamamlanan bir süreç olduğunu söyleyebiliriz. O hâlde okuma ediminin bireyin söz konusu aşamaları yaşarken düşünce evreninin gelişmesini sağlayacağı açıktır. Özek ve Yalçın (2006:135) da bunu söz dağarcığıyla ilişkilendirerek, okuma eyleminin sözcükleri anlamlandırma sürecine katkıda bulunarak, söz dağarcığını geliştirip canlı bir şekilde tuttuğunu ifade etmişlerdir.

Okuma becerisini geliştirmede, eğitim-öğretim ortamındaki çalışmaların yanı sıra ebeveynlerin de çocuklarına örnek bir model olmaları gerekmektedir. Öğrencilerin, Günay (2007/b:18)’in da belirttiği gibi yarar sağlama amaçlarının yanında haz amaçlı gevşeme, dinlenme, ruhsal doyuma ulaşma gibi amaçlarla okuma etkinliklerine yer verip çok yönlü bir tatmin sayesinde, öğrencilerin söz konusu faaliyeti bir alışkanlık hâline gelebileceği unutulmamalıdır. Yine bu sayede “alıcı” konumundaki birey, zihin şemasındaki söz dağarcığına yeni kavramlar kazandırarak, söz konusu şemayı geliştirmesi sağlanmalıdır.

2.5.3. Konuşma Becerisi

Korkmaz, “Konuşmayı, düşünceyi sözle ifade etme işi. Aynı dili konuşan bireyler arasında sözle anlaşma biçimi” olarak tanımlamıştır (Korkmaz, 2010:149). Sever “Konuşma, duygu, düşünce, tasarım ve isteklerin sözle bildirilmesidir. Başka bir deyişle, bir konunun ve zihinde tasarlandıktan sonra karşımızdakilere sözle iletilmesi işidir. Konuşma, zihinsel gelişim, kişilik oluşumu toplumsal ilişkilerin yansıtıcısıdır” der (Sever, 2004:22) .

Bireyin dünyaya gelmesiyle birbirini izleyen gelişimsel süreçte, dinleme becerisinden sonra gelişen konuşma becerisi zamanla farklı etkenlerin bir araya gelerek çok yönlü bir yapı oluşturmaktadır. İdeal bir konuşma eyleminde, birçok etken rol oynamaktadır. Bu öğeleri Özbay, iletişimde söylenen kelimelerin yanı sıra sesin

yüksekliği, tonu ve vurgulaması, konuşmanın hızı, nefes alıp verme biçimi, duraklama, yüz ifadesi, göz hareketleri ve duruş biçimi, kişiler arasındaki mesafe, jest ve mimikler, giyim tarzı gibi unsurları da içerdiğinden bahsetmiştir (Özby, 2005:177). Bu bilgilerin ışığında, özetle etkili ve güzel bir konuşmada zihinsel ve fiziksel boyutlarının olduğu karmaşık bir yapının söz konusu olduğu söylenebilir. Ayrıca yine onun tespitine göre, tarihe damgasını vurmuş başarılı insanlar güzel konuşmaları ve etkili hitabetleriyle kitleleri peşlerinden sürüklemeyi başarmışlardır. Çocukların kazandıkları ilk dil becerilerinden olan konuşma, günlük yaşantımızın önemli ve etkili bir kısmını kapsamaktadır.

2.5.4. Yazma Becerisi

Yazmak, “Kişinin duygu ve düşüncelerini yazı denilen şekillerle, başkasının anlayabileceği şekilde anlatması eylemlerini kapsamaktadır. (Güleryüz 2004:22). Sever de yazmayı duyduklarımızı, düşündüklerimizi, tasarladıklarımızı, görüp yaşadıklarımızı yazı ile anlatmaktır (Sever 2004:24). Konuşma gibi, başkaları ile iletişim kurmanın, kendimizi ifade etmenin bir yolu da yazmaktır.

Yazma eylemi ile birlikte bireyler, düşüncelerini yazıdaki sembollerle aktarma yoluna gitmektedir. Yazma eylemi de diğer anlama ve anlatma becerilerindeki eylemler gibi çok yönlü bir faaliyettir. Bireyin zihin dünyasını geliştiren söz dağarcılığının zenginliği, yazma etkinliğini de başarıya ulaştırmaktadır. Yine aynı şekilde başarılı bir yazma eylemi de söz dağarcılığını geliştirmektedir. Bu durumla ilgili kanıt olarak da konuşmada olduğu gibi, yazmada da anlatım dünyasında ileti durumuna çıkartılan sözcüklerin söz konusu eylem ile işlevselleştiğini böylece sözcüklerin anlam dünyasındaki yerinin sağlam bir şekilde oturtulduğunu söylemektedirler (Özek ve Yalçın 2006:136). Yazma edimi diğer becerilere göre geliştirilmesi daha zor olan bir beceridir. Tıpkı konuşma becerisindeki gibi, öğrencilerin söz dağarcılığını geliştirebilmesi ve söz dağarcılıyla ilgili durumu kontrol edebilmek ve etkili kullanabilmesi için sözcüklerin metin içinde bulunduğu anlam boyutuna dikkat edilmelidir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta bu becerilerin birbiriyle ilişkili olduğudur. Bir becerinin geliştirilmesi diğer becerilerin de gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle konuya bir bütünlük açısından yaklaşılması esastır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SÖZCÜK

3.1. Sözcük Tanımı ve Kapsamı

İfade etmek istediğimiz düşünceleri sözcüklere aktarırız. Bireyin kendini ve düşüncelerini ifade edebilmesinde ve iletişimde bulunduğu kişileri anlamasında sahip olduğu sözcük bilgisi çok önemlidir.

Kelime hazinesi, doğumdan ölüme kadar kişinin yaşantısı ve eğitimi sayesinde kazanılır ve genişletilir. Sözcük hazinesinin genişliği iletişimimizi büyük ölçüde etkiler. Sözcük hazinemiz ne kadar geniş ise düşüncelerimizi aktarmakta ve anlamakta bizlere o kadar büyük kolaylıklar sağlar.

Bazı dilcilerimiz sözcüğü şöyle tanımlamıştır:

Hengirmen'e göre sözcük, "Anamlı ses ya da ses birliğidir (Hengirmen, 2002 : 384).

Eker'in sözcük tanımı ise şöyle: "Bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşan kişiler arasında tek başına kullanıldığında, zihinde belli bir kavrama karşılık olan somut varlığı, nesneyi; belli bir eylem, duygu ve düşünceyi yansıtan ya da kavramlar arasında ilişki kuran dil birimidir. Sözcükler, kavramların yazı veya konuşmadaki biçimleridir" (Eker, 2003: 406).

Korkmaz'ın sözcük (kelime maddesinde) tanımı: "Bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşan kişiler arasında zihinde tek başına kullanıldığında belli bir kavrama karşılık olan somut veya belli bir duygu ve düşünceyi yansıtan soyut yahut da somut ve soyut kavramlar arasında ilişki kuran dil birimi" (Korkmaz, 2010: 144).

Ergin, "sözcüğü "mânası veya gramer vazifesi bulunan tek başına kullanılan ses veya ses topluluğudur" diye tanımlar (Ergin, 1991 : 100).

Ediskun, "Anlamı ya da cümlede bir dilbilgisi görevi bulunan bir ya da birkaç heceli ses işaretidir" diye ifade eder (Ediskun, 1992 : 87).

Bu tanımlara göre sözcüğün şu dört özelliği ön plana çıkmaktadır:

- Zihinde bir kavrama karşılık gelmesi,
- Hece ya da hecelerden oluşması,
- Tek başına kullanıldığında anlamlı olması,
- Veya diğer anlamlı sözcükler arasında ilişki kurması.

3.1.1. Sözcük-Gösterge İlişkisi

Kendisinden başka bir şeyin yerini tutan anlamlı birim göstergedir. Gösterge, gösterge bilimindeki en küçük anlamlı birimdir. Gösterge, kendi dışında bir şey gösteren her türlü varlık veya olgudur. Gösterge olmak kendisi dışında bir nesneye işaret etmektir. Gösterge, gösteren gösterilen ilişkisiyle gerçekleşir (Karaağaç, 2013: 444).

Genel olarak bir başka şeyin yerini alabilecek nitelikte olduğundan kendi dışında bir şey gösteren her türlü nesne, varlık ya da olgu; özel olarak, dilsel bir gösterenle bir gösterilenin birleşmesinden doğan birim denir. Dil bir göstergeler dizgesidir. F. De Saussure'ün tanımladığı biçimiyle dil göstergesi, ilişkin olduğu gerçekle doğal bir bağıntı kuran belirtiden, saymaca (uzlaşım) olmasına karşılık nedenlilik de içeren ve daha çok görsel olan simgeden hem nedensiz ya da buyrultusal, hem de saymasa olmasıyla ayrılır. Göstergenin ögelerini (gösteren ve gösterilen) birleştiren bağ doğal değildir, buyrultusal ya da nedensizdir ve saymacadır. Yansımalar bile toplumdaki topluma değişir. Göstergeler, gösterenleri aracılığıyla çizgisel biçimde, söz zincirinin birimleri olarak gerçekleşirler. Öte yandan, gösterge ayrımsal niteliklidir; hem gösteren hem gösterilen düzleminde bağıntı kurduğu benzer ögelerle belirlenir ve bir dizge içinde yer alır (Vardar, 2002, 106).

Dil göstergelerinin her biri başka bir kavramı simgeler. Saussure kavram yerine 'gösterilen', onun dildeki ifadesi için de 'gösteren' terimlerini kullanmayı uygun bulduğunu söyler. Bunu, 'kuş' göstergesi örneği ile açıklarsak, 'k-u-ş' ses dizisi gösterendir. Biz bu ses dizisini işittiğimiz zaman, zihnimize, genellikle uçan, kanatları, gagası iki ayağı olan, vücudu tüylerle kaplı, yumurtlayarak çoğalan bir hayvan tasarımı

oluşur. Bu, ‘k-u-ş’ ses dizisinin zihnimizdeki imgesidir ve bu imge göstergenin gösterilen yanıdır. Bu göstergenin gösterenini ses dizisi biçiminde duymadığımızda da, örneğin bir metinde bu sözcüğü okuduğumuz zaman da aynı çağrışım gerçekleşir. Gösteren ile gösterilen, göstergenin iki yüzüdür. Bu, bir yaprağın birbirinden ayrılamayacak iki yüzü gibidir. Gösterenle, gösterilen yani zihnimizdeki kavram arasındaki ilişki o dilin şifresidir. O dili bilen, şifreyi de biliyor demektir (Toklu, 2003: 19).

3.1.2. Sözcük-Kavram İlişkisi

İnsanoğlu dil gücünün, dil yetisinin yanında, çevresine, yaşadığı dünyaya ait sürekli deneyimler edinme, tanıma yetisine de sahiptir.

Çocuk, dilini edinirken aynı zamanda örneğin *süt* sözcüğüyle birlikte, onun içilen beyaz bir sıvı olduğunu, *ekmek*’in bir yiyecek, *kuş*’un uçan bir hayvan olduğunu öğrenir. Böylece, zamanla çocuğun zihninde bir takım ses bileşimlerine, sözcüklere bağlı biçimde deneyimlerin de ürünü olarak kavramlar oluşur. (Aksan, 2009: 40).

Kavram, dünyadaki nesnelere, durumların, hareketlerin ve tasavvurların dildeki ifadesidir. Kavramın değeri, niteliği aynı dili konuşan kimselerce aynıdır: ekmek, su, susuzluk, tembellik, delikanlı, dörtnala, tutumlu vb (Korkmaz, 2010 : 143).

Kavramlar sahip olduğumuz bilgilerin temel taşlarıdır. Zihne özgü birimler olan kavramlar, dünyada çevremizle olan ilişkiler sonucunda edindiğimiz uzun süreli bellekte depolanmış durumdadır ve bu bilgi hem ulûmsal hem de bireyseldir. Ulûmsal bilgi, dünyaya, nesnelere sınıflarına ilişkin genel bilgidir. Bir sınıfın belirleyici tüm özelliklerinin temsilcisi olma niteliği taşıyan birimler ulamlardır. Kavramları ulamlara ayırma yeteneği insan zihninin temel özelliklerinden biridir. Örneğin *çiçek* ulamında, çiçeklerin taç yaprakları olan, vazoya koyduğumuz vb. bitkiler olduğuna ilişkin bilgiler depolanmıştır. Uzun süreli belleğimizde çiçeği içeren ve onu tanıyarak sınıflandırmamıza yardımcı olan bir ulam bulunduğundan çiçeği diğer nesnelere ayırt edebiliriz. Bu nedenle anlamı kavramsal birimlerin belirlediğini söyleyebiliriz (Toklu, 2009: 92).

Gösterilenlerin yani kavramların zihnimizde oluşan görüntüsü, insanın dış dünyadaki obje ve olayların ortak ve farklı yönlerini soyutlaması sonucu oluşur.

Algılarımızı sınıflandırarak etiketler ve böylece kavramları oluştururuz. Dünyada farklı özelliklere sahip yüzlerce kuş olmasına karşın biz hepsini ‘kuş’ sözcüğü ile ifade edebilmekteyiz. Öyleyse kavramı şu şekilde tanımlayabiliriz: “Bireyin yaşantıları sonucu obje ve olayların ortak özelliklerinden soyutlanarak elde edilen ve sembollerle ifade edilen düşünme ürünüdür” (Akyürek, 2004: 41)

3.1.3. Sözcük Edinimi

Sözcük edinimi, hayat boyu devam bilişsel bir süreçtir. Her ne kadar kendimizi, jest, mimik, el-kol hareketleri ile ifade etmeye çalışsak da sözcükler iletişimi sağlamada daha etkili bir araçtır.

Her dilin ses, gramer, sentaks yapıları farklıdır. Her dilin belli gramer kuralları vardır. Bunların öğrenilmesi bebeklik döneminden başlayıp tam öğrenilene kadar devam eder.

Dil edinimi çalışmaların, genel ve uygulamalı dil biliminin en gözde uygulamaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmalarda takip edilen yöntemleri üç başlık altında toplamak mümkündür (Baştürk, 2004: 93-94):

a. Doğal Yöntem: Dil edinim çalışmalarının henüz gündemde olmadığı dönemlerde kullanılmıştır. Bu yöntemde, çocuğun dil edinim süreci gözlemlenir ve notlar alınır; bu notlar daha sonra araştırmacı tarafından duygu ve önsözler katılmadan yorumlanırdı. Bu yöntemde araştırmacılar nesnel olabilme kaygısı taşırdı.

b. Klinik Yöntem: Doğal yöntemle birlikte uygulama açısından farklılıklar taşıyan bir yöntemdir. Özellikle Piaget tarafından ortaya atılan ve uygulanan bu yöntem, dilsel veri toplamasında kullanılmıştır. Araştırmacı verileri toplarken, bir tıp hekimi gibi, özneyi yönlendirmeden, öznenin dilini, doğal şekliyle kullanmasını sağlar. Araştırmacı, kendi duygu, düşünce ve mantığını sadece elde edilen verilerin sınıflandırılmasında ve yorumlanmasında devreye sokar.

c. Söylemsel-Kılgısal Yöntem: Bu yöntemde, çocuğun dil edinim aşamasında ve dili kullanırken olayları ve olguları kurgulayıp anlatabilmesi, yorumlaması sırasında dili etkileşim ve iletişim ortamında kullanabilmesi son derece önemlidir.

Çocuğun sözcük, dolayısıyla dil edinim sürecini anlayabilmek için onun dil gelişimi aşamalarını incelemekte fayda görüyoruz. Çünkü sözcükler, dil iletişim sisteminin sesler, işaretler, semboller gibi temel bir birimidir.

3. 2. Söz Varlığı ve Söz Dağarcığı

3.2.1. Söz Varlığı

3.2.1.1. Tanımı ve Kapsamı

Sosyal bir varlık olan insan yaşadığı toplumdan bağımsız değildir. Yaşanılan çevrede tüm ihtiyaçlarını iletişimin önemli bir unsuru olan dil sayesinde karşılamaktadır. Bu süreçte dili oluşturan tüm elemanları kullanması nispetinde ya da dilinin sağladığı olanaklar ölçüsünde başarılı olabilmektedir. Dil kümesini oluşturan elemanları Aksan (2006/a:7) sözcükler, deyimler, kalıp sözler, kalıplaşmış sözler, atasözleri, terimler ve çeşitli anlatım kalıpları olarak belirleyerek, bunların tümünü birden söz varlığı olarak adlandırmıştır

Söz varlığı adlandırması Türkçede kimi kaynaklara göre farklılıklar göstermektedir. Bu kaynaklara bakıldığında, söz dağarcığı, sözcük dağarcığı, söz hazinesi ya da kelime hazinesi gibi adlarla anılan bu kavram, batı dillerinde vocabulary, wortschatz ve wortbestand gibi sözcüklerle karşılanmıştır.

“Söz varlığı” TDK sözlüğünde “ Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, söz dağarcığı, kelime hazinesi vokabüler” biçiminde geçmektedir. Kelime hazinesi kavramı Türkçe Sözlük’te söz varlığı ile eş anlamlı kabul edilmektedir.

Bir dilin bütün kelimeleri, bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamıdır (Korkmaz, 2010:144).

Bir dilin, bir alanın veya bir eserin söz varlığı, söz hazinesidir (Karaağaç, 2013:754).

3.2.1.2. Söz Dağarcığı Gelişimi

Özçelik, söz dağarcığının yaşlara göre gelişimini ortaya koymaya çalışan, bir tane araştırmaya rastladığını belirtir. Keesling ve Bock tarafından yapılan bu araştırmada 36'sı erkek, 28'i kız olmak üzere 14-17 yaş aralığındaki 64 öğrenci izlenmiş ve elde edilen ölçülerden yararlanılarak söz dağarcığı zenginliğinin yaşa göre gelişimi açıklanmaya çalışılmıştır. Söz dağarcığının zenginliği açısından, açık bir cinsiyet farkı olmadığı sonucuna ulaşan araştırmacılar, her iki cins için de artışın, yaşın ikinci dereceden bir fonksiyonu görünümünde olduğunu tespit etmişlerdir (Özçelik, 1988:18).

Yapılan araştırmalar insanın iki türlü sözcük dağarcığı olduğunu ortaya koymuştur:

- a. Etkin veya aktif sözcük dağarcığı
- b. Edilgin veya pasif sözcük dağarcığı

Birinci tip sözcük dağarcığı, insanların günlük hayatta kullandığı, ikincisi ise insanların anlamını bildiği ama kullanmadığı sözcüklerden oluşmaktadır (Güleryüz 2003: 13). Aktif kelimelerin sayısı, pasiflere göre daha az olmaktadır. İnsanlar dinleyerek, okuyarak, görerek, yaşayarak değişik konularda binlerce kelimeyi öğrenmekte, tanımakta ancak ilgileri, meslekleri gereği bu kelimelerin çok azını aktif olarak kullanmaktadır. Bu farklılık anlama ile kullanma esnasında ortaya çıkar, anlama düzeyinde kullanılan sözcük sayısı çağrışımla anlama yapıldığı için sürekli olarak kullanma düzeyinden daha fazla olmaktadır (Yalçın, 1997:59). Dolayısıyla bireyin dinleme ve anlama dil becerisinde pasif söz dağarcığını, anlatma ve yazma dil becerisinde ise aktif söz dağarcığını kullandığını söylemek mümkündür.

Sözcük sayısı en fazla iki ve beş yaşları arasında artar, daha sonra bilinen sözcüklerin sayısı çok da hızlı olmayan bir artışla devam eder. İki yaşındaki çocuk ortalama 50 kadar sözcük bilir. Bir sene sonra, üç yaşındayken çocuğun bildiği sözcük sayısı 1000 civarındadır. Beş yaşındaki bir çocuk ise 2000 kadar sözcük bilmektedir (Cüceloğlu, 97:210).

İlk beş yaş içinde büyük bir hızla ilerleyen söz dağarcığı gelişiminin aşamaları ise şu şekildedir (Özçelik, 1988:16,17):

- a. İlk yaşlarda çocuk toplumdaki kullanım ve alanlara uymayan bazı ‘özel’ kavramlar söz dağarcığını oluşturur. Bir çocuğun ilk kez gördüğü bir aslanı “kedi” olarak adlandırması gibi.
- b. İlk yaşlarda söz dağarcığını dış dünyadaki olay, varlık veya durumların duyu organlarını etkileyen yönlerine dair kavramlar, yani somut kavramlar, belirler.
- c. Yaş ilerledikçe somut kavramların etkinliği gücünü yitirir ve bunların yerini gözlenebilen ya da gözlenemeyen ayırt edici, tanımlayıcı ya da ölçütsel özellikler taşıyan kavramlar alır.
- d. Sözlü iletişimin başlaması ile söz dağarcığı gelişimi hız kazanır, toplumsal geçerliği olan kavramların kullanımı da artar. Aynı dili konuşan insanların söz dağarcıkları benzerlik göstermeye başlar. Daha sonra belli bilim dallarında uzmanlaşma ile birlikte söz dağarcığında da farklılaşma görülür.

3.2.1.3. Söz Dağarcığı Zenginliği

Bir çocuk söz dağarcığını oluşturan sözcükleri, evde ailesinden, sokakta arkadaşlarından, okulda öğretmenlerinden ve aldığı eğitimle kitaplardan, radyo ve televizyondan, özellikle internet erişimi vasıtasıyla bilgisayarlardan öğrenir. Ancak bunların içinde okul, bir çocuğa her türlü beklentiye karşılayabilecek ana dili bilgisini edindirmek misyonunu üstlenir.

Bir insanın kullandığı sözcüklerin tümüne sözcük dağarcığı denir (Vardar, 1998:190). Sözcük dağarcığı, bireyin öğrenme yaşantısı sonucunda bellekte depolanan birikimi ifade etmektedir (Güleryüz, 2002:13). Temel dil becerilerinin kullanılması edinilmiş zengin sözcük dağarcığı ile yakından ilişkilidir. Kelimeler düşüncelerimizin zenginleşmesini, maddi ve manevi kültürümüzün gelişmesini sağlar.

Dil, ruhsal bir faaliyet, belli bir varlık türünün ifadesi olarak kabul edilirse, o zaman öğrencilere kendi kültürlerinin düşünce biçimlerini kazandırabilmek açısından, önce kendi ana dillerini iyice öğretmek gerekmektedir (Yıldız, 2003:8).

Çocuk, okula başladığında ana dili sözcüklerinden oluşan bir dağarcığa zaten sahiptir. Bu söz dağarcığı, çeşitli sebepler yüzünden, her çocukta farklı özellikler gösterebilir. Bu özellikler; çocuğun zekâ gücü, kız veya erkek olması, aile çevresi (okur-yazarlık, babanın veya evde olanlardan birinin işi gücü, bir büyük annenin olması vb.), bulunduğu yer (şehir, kasaba, köy vb.), bulunduğu yerin coğrafi konumu (deniz kıyısı, ova, dağlık, bozkır vb.), iklimi (sıcak, soğuk vb.) olarak sıralanabilir. (Özön, 1954:5).

Türkçe öğretimi, çocuğun ana dilinin sözcüklerini öğrenmesinde en çok etkisi olan okul faaliyetidir. Türkçe öğretimi bütün öğretim kademelerinin en önemli cephesini teşkil eder. Üniversiteye gelene kadar, ilkokuldan itibaren bütün kademelerde Türkçenin öğretilmesi esastır.

Türkçe öğretimi yalnız Türkçe dersi ile sınırlı olmadığından, okula başlayan çocuğun söz dağarcığı gelişiminde, özellikle farklı alanlarda, hemen bütün derslerin bir katkısı olması beklenir. Söz dağarcığı zenginliği ile okuduğunu anlama başarısı ve dil dersinde, hatta fen bilimleri ve matematik derslerinde de başarılı olma oranı arasında yüksek derecede bir ilişki olduğu çeşitli araştırmalarla belirlenmiştir (bkz. Özçelik, 1988:11,15).

Okul hayatında öğrencilerin hem okudukları metinleri, dinledikleri konuşmaları eksiksiz bir şekilde anlamaları hem de anladıkları ile ilgili düşüncelerini tam olarak anlatabilmeleri sözcük dağarcıkları ile yakından ilişkilidir. İlköğretimin ilk basamağından itibaren yapılacak amaçlı, düzenli ve sistemli kelime öğretimi çalışmaları, öğrencilerin bir sonraki sınıf düzeyine hazırlanmaları açısından da büyük önem taşımaktadır.

Oysa günümüzde, okullarda öğrenim gören öğrencilerimizin çoğu zengin bir söz dağarcığından mahrumdur. Bu durum onların kendilerini ve düşüncelerini ifade etmekte zorlanmalarına sebep olmaktadır. Bundan dolayı da yazılı ve sözlü anlatım becerisini de içeren Türkçe dersinde, özellikle kompozisyon yazmada başarısız olmaktadırlar.

Kendini ifade edemeyen öğrencilerimiz, iletişimde de sorun yaşamaktadır. “Ben de öyle demek istemiştim.” diyen öğrencilerinden yakınan Enginün şöyle devam eder: “Eğer söylenileni karşımızdaki bizim kastettiğimiz anlamdan farklı anlıyorsa burada bir

iletişim noksanı var demektir.” (Enginün, 1990:85). Bunun nedeni de öğrencilerimizin temel söz varlığını kazanamamış olmalarıdır. Oysa “aynı dili konuşan insanların birbirini anlaması için ortak bir kelime servetine ihtiyaç vardır. ... Temel kelime serveti başlangıç ve bitiş noktalarını dil varlığı bakımından gösterdiği, hedeflenen toplumun niteliklerini de kapsadığı için, nelerin öğretilmesi gerektiğinin çerçevesini belirler.” (Tosunoğlu, 1999:71,73).

Öğrenciler ana dili öğrenimleri sırasında, işledikleri metinlerde, konuşma veya yazma sırasında ele aldıkları konularla sürekli yüzleşiyor olmalıdır. Bu sayede, onların dil anlayışları, kullanımları, konuşurken ve yazarken kullandıkları söz dağarcıkları ve dil ifade becerileri genişleyebilir ve farklılaşabilir (Yıldız, 2003:17).

Söz dağarcığının gelişip zenginleşmesi hayat boyunca sürer. Okulda, Türkçe derslerinde kazanılan yeni sözcük, deyim, terim vb.nin öğrencinin söz dağarcığına yerleşebilmesi ve anlatımına mal olabilmesi uzun zaman içinde gerçekleşir (Öz, 2003:155).

Yapılan araştırmalara göre, gelişmiş uygar bir toplum ölçüsü esas alındığında ilkokulu bitiren bir çocuğun 2000 sözcüğü kullanabilir duruma gelmesi gerekir. Oysa ülkemizde ulaşılan en iyi ortalama 500 sözcükle sınırlıdır. Sosyoekonomik bakımdan geri kalmış yörelerimizdeki ilkokul çağındaki çocukların kullanabildikleri sözcük sayısı 200 kadardır. Dünya ölçülerine göre ortaokul düzeyinde öğrenim görmüş çocukların sözcük dağarcığı 4000 sözcük iken, ülkemizde ortaokul öğrencilerinin ulaşabildiği ortalama sözcük dağarcığı 2000’dir. Yine dünya ölçülerine göre lise öğrencilerinin duygu ve düşüncelerini anlatırken kullandıkları sözcük sayısı 5000 iken, ülkemizde lise öğrencileri, bu rakamın ancak yarısına kadar çıkabilmektedirler (Sever, 2004:30).

İngilizler ve Almanlar, okul öncesi çocuklarına 2000 sözcük, 7-12 yaş grubundaki çocuklarına en az 5000 sözcük öğretmeyi hedeflemektedirler. Bir insanın günlük hayatında azami 3000 sözcük kullandığını, kültürlü bir insanın söz dağarcığında yaklaşık olarak 22000-27000 sözcük bulundurmasının, kullanmasının gerektiğini, kendini yetiştirmiş bir insanın ise 40000 sözcük bilmesi gerektiğini tespit etmişler ve bu bulguları eğitimde hedef göstermişlerdir (Karakuş, 2000’den aktaran Demir, 2006).

Ülkemizde söz dağarcığı hakkında bilimsel ölçütlerde hazırlanmış, geniş kapsamlı bir araştırmanın yapılmamış olması ve söz dağarcığını geliştirme amacını güden bir politikanın belirlenmemiş olması, konu açısından bu ülkeler ile ülkemiz arasında böyle bir farkın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Batı ülkelerinde, ana dili öğretiminde kazandırılması planlanan sözcüklerin hangileri olduğunu gösteren sözcük listeleri çıkarılmaktadır. Çünkü bu ülkelerde dil, çocuğun düşünce dünyasını, dolayısıyla bir milletin geleceğini şekillendiren en önemli husus olarak görülmektedir. İstenilen insan tipini oluşturma adına ülkeler dil çalışmalarına bir millî politika olarak eğilmektedir. (Tosunoğlu, 1999:72).

Çocukların söz dağarcığını geliştirmede İnci Enginün şöyle bir öneri getiriyor: “Çocukların çevreye dikkatleri eğer sağlanabilirse çevre ile kurulan münasebet çocuğun dil malzemesini artırmasına vesile olur. Bugün çocukların büyük bir kısmı otomobil markalarını çok iyi biliyorlar. Eğer onlar teşvik edilirse balık, çiçek adlarını öğrenmezler mi? Çevrelerindeki birbirine ilk bakışta benzeyen hayvanların, ağaçların çiçeklerin adlarını öğrenen çocuk, dikkatini farklılıkları sezmeye yöneltmez mi? Sait Faik, bir hikâyeciyi değerlendirirken ondan hikâyeci mi olur, daha balıkların adlarını bilmiyor, demişti.” (Enginün, 1990:89).

3.2.1.4. Aktif ve Pasif Söz Dağarcığı

Bugün ilk ve orta dereceli okullarda öğrenim gören öğrencilerimizin ana dilimiz olan Türkçeyi başarılı bir şekilde kullanma konusunda büyük sorunlar yaşamaktadırlar. Öğrencilerimiz kompozisyon yazmada başarısız oldukları gibi, yazarken ve konuşurken de düşüncelerini ancak az sayıda sözcükle ifade etmeye çalışmaktadırlar. Bu da kısır bir döngüye sebep olmaktadır.

Öğrencilerimizin sözlü veya yazılı anlatım güçlerindeki bu zayıflığın temel nedeni, anlatımlarında kullanacakları sözcükleri bilmemelerinden kaynaklanmaktadır. Bu sorun bizi, kişilerin, sahip olmanın yanında kullandıkları ya da kullanmadıkları söz dağarcıklarına götürmektedir.

Söz dağarcığımız, anlamını bilip gündelik hayatımızda kullandığımız sözcüklerle, anlamını az çok bilmekle beraber sıkça kullanmadığımız sözcüklerden

oluşur (Beyreli vd, 2005:137). Bu noktada karşımıza iki kavram çıkar: Aktif (etkin) söz dağarcığı ve pasif (edilgen) söz dağarcığı.

Bir kişinin, konuşmalarında ve yazılarında anlamını bilerek kullandığı sözcüklerin toplamına ‘aktif söz dağarcığı’; kişinin okuduğu ve işittiği zaman anlamını çıkarabildiği; ama kendi cümlelerinde kullanmadığı sözcüklerin toplamına ise ‘pasif söz dağarcığı’ denmektedir (Karakuş, 2000’den aktaran Demir, 2006).

Pasif söz dağarcığı, bireyin dinlerken, okurken anladığı, anlamını bildiği sözcüklerden, aktif (etkin) dil ise bireyin konuşma eylemlerine yansıyan sözcüklerden oluşur (Yapıcı, 2004:2). Söz dağarcığımızı, sadece gündelik yaşantımızda kullandığımız sözcükler oluşturmaz. Anlamını az çok bildiğimiz ama gündelik dilde kullanmadığımız birtakım sözcükler de vardır. Bunlar, bizim pasif söz dağarcığımızı meydana getirir. Anlamını bildiğimiz ve sıkça kullandığımız sözcükler ise aktif söz dağarcığı kapsamına girer.

İnsanın yaşı, öğrenim düzeyi, yaşadığı bölgenin sosyoekonomik ve kültürel kalkınmışlık seviyesine göre kişisel söz dağarcığının ne kadar olması ve hangi sözcüklerden oluşması gerektiği konusunda belirlenmiş bir kriter yoktur. Ders programlarında da öğrencilerin sınıflarına göre sahip olması istenen söz dağarcığı aralığı belirtilmemiştir. Hedef belli değilse yapılan ölçme ve değerlendirmeler de geçerli ve güvenilir olamaz (Demir, 2006).

Afyon Kocatepe Üniversitesi’nde, Afyonkarahisar il merkezindeki ilköğretim 5. ve 8. sınıflar ile lise son sınıf öğrencilerinin sözlü anlatımdaki aktif kelime hazinesini ölçmek amacı ile bir yüksek lisans tezi yapılmış. Bu çalışmada; öğrencilerin sözlü anlatımdaki aktif kelime hazinesinin yaklaşık olarak; 5. sınıfta 1030, 8. sınıfta 1223, 11. sınıfta ise 1539 olduğu bulunmuş. Bu araştırmaya göre; orta öğretimi bitirmek üzere olan 18 yaşındaki bir Türk gencinin, bildiği ve konuşurken kullandığı kelime sayısı 1500 civarındadır. (Ünsal,2005,64-65)

Karakuş (2000:19), Batı’daki çalışmalara dayanarak, Türkiye’de çocuklara kazandırılması gereken kelime sayılarının, kesin olmamakla birlikte, 0-6 yaş için 2.000-3.000, 7-12 yaş için 5.000, 13-18 yaş için 20.000, 19 yaş ve üzeri için 35.000 olarak belirler.

Yapılan çalışmalara göre; 6 yaşındaki Amerikalı çocuğun pasif söz dağarcığı 14.700, aktif söz dağarcığı 2600'dür. 5 yaşındaki Fransız çocuğun aktif söz dağarcığı ise 1954'tür. İngilizce konuşulan toplumlarda, 6-7 yaşına gelen bir çocuğun, söz dağarcığı 3000-4000 sözcük civarındadır (Yapıcı, 2004:2).

Türkiye'de ise bu konuda MEB'in Mesiha Tosunoğlu başkanlığındaki bir komisyona yaptırdığı bir saha araştırmasında 6-7 yaş grubundaki Türk çocuklarının pasif söz dağarcığı 3000 civarında tespit edilmiştir. Ancak Türkçe öğretim sürecinde öğretim kademeleri için ayrı yapılmış çalışmalar yoktur (Demir, 2006).

Yapılan bu araştırmaların kapsamı, yöntemi ve sınırlılıkları çok önemlidir. Çünkü dar kapsamlı araştırmaların sonuçları genel durum için bir yorum mahiyetinde değildir. Yukarıda belirtilen çalışmalarda 6 yaşındaki Amerikalı bir çocuğun söz dağarcığı ile aynı yaştaki bir Türk çocuğun söz dağarcığı arasındaki büyük fark (11.700) da bizi bu sonuca götürmektedir.

Doğal olarak, insan bildiği her sözcüğü kullanmaz. Söz gelimi, Sümer dili uzmanı, Sümerce kelimeleri iletişim unsuru olarak kullanmaz; aynı şekilde, Klasik Türk Edebiyatı uzmanı, Fuzuli'nin sözcükleri ile diyalog kurmaz. Türkçe öğretiminde amaç, insanın aktif söz dağarcığı ile pasif söz dağarcığı arasındaki farkı en aza indirmektir. Öğrencilerin kafalarında, bireysel duygu değerleri ve anlam çerçevesi hariç, standart bir sözlük oluşturulabilirse, bu yolla, özellikle aydın kesiminde doğabilecek kavram karmaşasını çok önceden ortadan kaldırmak mümkündür (Çiftçi, 1998:59,71).

3.2.1.5. Söz Dağarcığını Geliştirme

Demir, kişisel söz dağarcığını artırmada etkili olan faktörleri şöyle açıklar (Demir, 2006):

3.2.1.5.1. Konuşma Becerisi / Konuşma Etkinliği

Bir dili aktif olarak kullanmak o dili bilinçli olarak konuşmak ve onunla yazmak demektir.

Türkçe dersi bir uygulama dersi olduğuna göre, ders süresince öğrenci ne kadar çok konuşur ve yazarsa (uygulama yaparsa), ders o kadar amacına uygun işlenmiş olur.

Beceri, tekrarlar neticesinde elde edilen bir davranıştır. Bu yüzden Türkçe derslerinde yazılı ve sözlü anlatıma gereken önem verilerek, öğrencilerde konuşma ve yazma becerisinin geliştirilmesi sağlanır.

Öğrenciye çok sözcük öğretmenin yanında bu sözcükleri kullanması da öğretilmelidir. Konuşma eğitimi alan bir öğrenci, konuşarak bildiği ama kullanmadığı sözcükleri aktif hâle getirmeye başlar. Çünkü böylece dinleyerek öğrendiği sözcüğü kendi cümlelerinde kullanmış olur. Konuşmayan ve yazmayan kişinin aktif söz dağarcığı gelişmez.

3.2.1.5.2. Yazma Becerisi / Yazma Etkinliği

Öğrencinin aktif söz dağarcığını artırıcı etkinliklerden biri de onun yazmasını, dili yazarak kullanmasını sağlamaktır.

Yazarken kişi konuşmaya göre daha özgürdür. Bunun yanında düşünme süresi de vardır. Bu imkânları sayesinde yazmak, sözcük kazanma ve kazanılmış sözcüğü aktif hâle getirme konusunda en etkin çalışma biçimidir.

Mektup yazmak ise, öğrencinin kişisel söz dağarcığını artırmaktan başka, ona güzel davranışlar da kazandıran bir etkinliktir. Öğrenci mektup yazarken, duygu ve düşüncelerini güzel anlatma gereği duyar ve bunun için yeni sözcükler, yeni deyimler, yeni sözler, yeni mısralar, yeni şiirler öğrenme ihtiyacı hisseder. Böylece kişisel söz dağarcığını zenginleştirir.

3.2.1.5.3. Okuma Becerisi / Okuma Etkinliği

Okuma, çok yönlü düşünülmesi ve değerlendirilmesi gereken bir etkinliktir. Okuma becerisinden okuma alışkanlığına geçişin, özel bir eğitim gerektirdiği görüşü herkesçe kabul edilmektedir. Okuma alışkanlığı kazanmış bir kişi, günün belli saatinde veya saatlerinde bir süre sonra okumayı artık yemek yemek gibi, doğal bir ihtiyaç olarak görür.

Öğretmenler, öğrencilerine okuma alışkanlığı kazandırmak için uygun ortamlar hazırlamalı, öğrenci davranışlarında gördüğü farklılıkları değerlendirip ne yapacaklarına

karar vermelidirler. Bu konuda her öğrenci için geçerli olabilecek standart bir yöntem yoktur.

3.2.1.5.4. Ders Kitaplarının Etkili Kullanımı

Alışkanlık hâline gelen düzenli okumaların dışında öğrencinin okumak zorunda olduğu kitaplar, Talim Terbiye Kurulunun kabul ettiği ders kitaplarıdır.

Ders kitapları, öğrencinin söz dağarcığını besleyen önemli kaynaklardan biridir. Bu kitaplar aracılığı ile öğrenciye kazandırılması hedeflenen sözcükler, eğitim düzeyine göre önceden belirlenmiş ve kademeli olarak metinlere yerleştirilmiş olmalıdır. Oysa bu kitaplarda bulunması gereken sözcük/kavram sayısının alt ve üst sınırları, ne ders kitapları yönetmeliğinde ne müfredat programlarında ne de program kılavuzlarında belirtilmiştir.

Bunun dışında ders kitaplarında yer alan metinler de öğrencilerin söz dağarcıklarını geliştirme hedefine yönelik seçilmemiştir.

3.2.1.5.5. Aile Bireyleri ve Öğretmen

Çocuğun öğrendiği ilk sözcükler, aile ortamında öğrendikleridir. Çocuğun kişisel söz dağarcığının temelini bu ortamda işittiği sözcükler oluşturur. Bu nedenle aile bireyleri, özellikle de anne, kullandığı her sözcüğü bilinçli olarak seçmelidir.

Okul, çocuk için ikinci bir aile ortamıdır. Çocuk okula başladığı zaman onun söz dağarcığını besleyen kaynaklar, aile ortamından okula ve sokağa doğru genişlemiş olur. Bu ortamda ana babanın yerini öğretmen, diğer aile bireylerinin yerini arkadaşları doldurur. Bu kaynaklar hangi sözcükleri kullanıyorsa çocuk bu defa onları öğrenir.

3.2.1.5.6. Sözlük Kullanma Alışkanlığı

Söz dağarcığını artırıcı etkinliklerden biri de sözlük kullanma alışkanlığıdır. Toplumca sözlük kullanma alışkanlığımız olmadığı gibi, okullarımızda da öğrencinin sözlük kullanmasına gerek kalmamaktadır. Çünkü ders kitaplarında metinlerin altında ve kitabın sözlük bölümünde metinde geçen sözcüklerin anlamları verilmektedir. Bu nedenle öğrenci sözlüğe bakma ihtiyacı duymamaktadır. Bu durumda öğrenci, sözlük kullanma alışkanlığı kazanmak bir yana, sözlüğe bakmayı bile öğrenememektedir.

3.2.1.5.7. Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Türkçe öğretiminde başvurulan yöntem ve teknikler, küçük farklılıklarla pek çok kaynakta gösterilmektedir. Bunlardan başka sadece öğrencinin bireysel söz dağarcığını artırmak için geliştirilip önerilen metotlar da vardır. Bu etkinliklerin hepsi de çocuğa yeni sözcükler öğretme konusunda az veya çok etkili olacaktır. Mesela anlatma yöntemi, öğrencinin iyi dinlemesi kaydıyla, pasif söz dağarcığını artırıcı bir yöntem olabilir. Ancak öğrencinin aktif söz dağarcığını artırıcı bir yöntem değildir. Aktif söz dağarcığını artırıcı bir yöntem olarak soru-cevap metodu tercih edilebilir; çünkü bu yöntem öğrencinin konuşturulması esasına dayanmaktadır (Demir, 2006).

Beyreli ve diğerleri ise, kişisel söz dağarcığının durumunu ortaya koymak için, Türkçenin çeşitli alanlarından rastgele seçilmiş ve Türkçenin söz varlığını yansıttığı düşünülen sözcüklerden oluşan bir liste hazırlamışlardır. Bu listedeki sözcüklerden cümle içinde kullanabilecek derecede bilinenler ile duyulan ancak anlamı tam olarak kestirilemeyenlerin sayısı hesaplanarak bir kişinin kişisel söz dağarcığı hakkında fikir sahibi olmak mümkün olacaktır:

3.2.1.6. Türkçenin Söz Varlığının Özellikleri

Dünyanın en çok konuşulan dillerinden biri olan Türkçe, biçim özellikleri ve yapısı nedeniyle değişik kavramların anlatımına, yeni ve yabancı kavramların karşılanmasına elverişli bir dildir. Türkçede isim ve fiil köklerine getirilen yapım ve çekim ekleriyle çok sayıda kelime türetilebilir. Bu kelimeler, cümle içinde değişik görevler yüklenbildikleri için dile doğurgan ve çok güçlü bir nitelik kazandırır. Kelime türlerinde kullanım esnekliği ve bu durumun sağladığı anlatım olanakları Türkçenin önemli bir özelliğidir.

Türkçenin türetme olanakları ve doğurganlığı bu dilin söz varlığında, en eski metinlerde de görülen bir zenginliğe yol açmıştır. Renk adlarında, akrabalık kavramlarında, doğaya ilişkin somut kavramlarda görülen zenginlik soyut kavramlarda da kendini belli etmekte, birbirine çok yakın eş anlamlı ögeler ve bir kavramı değişik yollardan dile getiren sanatlı kullanımlar göze çarpmaktadır. Ancak dildeki bu zenginlik Osmanlıca dönemindeki tutum nedeniyle; özellikle soyut kavramlardaki daralma ve

yabancılaşmayla giderek yitirilmiş, yabancı ögeler büyük ölçüde dile yerleşmiştir (Aksan, 2007 / III. C.: 43-44).

1. Türkçenin yapısından gelen güçlü türetme ve birleştirme yeteneği, ona somut ve soyut, çeşitli kavramları kolaylıkla oluşturma, ayrıntılara inen bir kavramlaştırma gücü vermiştir. Bu güç, en eski kaynaklarımız olan Köktürk metinlerinden bugüne hiç eksilmeden süregelmektedir.

2. Türkler, değişik toplumlarla kurdukları ilişkiler sırasında yabancı dillerin etkisinde büyük ölçüde kapılarını açmış, çoğu zaman yabancı ögeleri kendi öz sözcüklerine yeğlemişlerdir. Bu nedenle birçok yerli öge kaybolup unutulmuş yabancıları yerleşmiştir.

3. Kavramlaştırma sırasında Türkçe en çok somut nesnelere, doğaya dayanmakta, böylece kavramları daha canlı olarak dile getirmektedir.

4. Türkçede ikilemelerin kullanışı, anlatıma güç veren bir yol olarak çok yaygındır. Bu nitelik ona, tek tek sözcüklerin yanı sıra ayrı bir “kalıplaşmış ögelerden oluşmuş söz varlığı” kazandırmıştır. Eşanlamlılarla kurulmuş ikilemelerin unutulmuş ögeleri ikilemelerde yaşamlarını sürdürmektedir.

5. Daha Köktürkçe döneminde Türkçe sözcüklerin geniş bir çokanlamlılık gösterdikleri göze çarpmakta, bu durum, dilin bir yazı dili olarak çok daha eskilere uzandığına tanıklık etmektedir.

6. En eski belgelerde bile eşanlamlıların sayıca çokluğu dikkati çekmekte, asıl ilginç olan, bunların bir bölümünü, birbirine anlamca çok yakın eşanlamlılar oluşturmaktadır.

7. Bugün Türkiye Türkçesi yazı dilinde unutulmuş, yitirilmiş birçok öge – başka dillerde de olduğu gibi- Türkçenin değişik lehçelerinde ve bugünkü Anadolu ağızlarında yaşamlarını sürdürmektedir.

Türkiye Türkçesi söz, terim, deyim ve anlamdan oluşan toplam 122.423 söz varlığına sahiptir. Sözlükte 77.005 madde başı, 15.287 madde içi olmak üzere toplam 92.292 söz bulunmaktadır. Bu sözlerin 53.451’i isim, 12.666’sı sıfat, 3.312’si zarf, 88’i

zamir, 40'ı edat, 299'u ünlem, 50'si bağlaç., 9.912'ise fiildir. Türk edebiyatında seçilmiş 34.664 örnek cümleyle sözcüklerin tanıtıldığı sözlük metni ise 1.454.903 sözden oluşmuştur. (TDK, 2011)

3.2.1.7. Yabancı Dillerden Yapılan Ödünçlemeler

Modern Türkiye Türkçesi ödünçlemeler arasında ilk sırayı Arapça, ikinci sırayı Fransızca kökenli sözcükler almaktadır. Ardından sırasıyla Farsça, İtalyanca, İngilizce ve Yunanca kökenli sözcükler gelmektedir. Türkçede; Latince, Almanca, İspanyolca, Rusça, Macarca, Slovakça, Ermenice, Moğolca, Portekizce, Bulgarca, Japonca kökenli sözcükler bulunmaktadır (Eker, 2010: 184).

Arapça	6455	Fransızca	4702
Farsça	1361	İngilizce	470
Osmanlıca	43	İtalyanca	621
İbranice	6	İspanyolca	38
Moğolca	15	Almanca	99
Macarca	18	Norveççe	1
Slavca	21	Portekizce	3
Yunanca	382	Rusça	37
Japonca	2	Latince	91
Arnavutça	2	Ermenice	14 (S. 483-184)

3.2.1.8. Söz Varlığı ve Sıklık İlişkisi

Sıklık, Türkçe Sözlük'te “dilde bir sözün kullanılma oranı, frekans” olarak tanımlanmaktadır. Aksan (2007/ III.C.: 20), sıklık kavramını “bir dilin sözcüklerinin öteki sözcüklere oranla daha çok ya da daha seyrek kullanılması” olarak tanımlamıştır. Aksan, bir dildeki sözcük sayısı ne denli büyük olursa olsun, günlük konuşmalarda

kullanılan sözcüklerin sayısının sanıldığından çok küçük olduğunu, en çok birkaç bin sözcük içinde döndüğünü belirtmiştir. Yapılan incelemelere göre kimi ünlü yazarların bile sözcük dağarcıkları 5000 sözcük dolayındadır. Konuşma sırasında da sözcüklerin seçilişinde, gerek konuşmacının içinde bulunduğu durum ve koşullar, gerekse meslek, yaş gibi nitelikler ve hitap edilen kimsenin nitelikleri etkili olur (Aksan,2007 / III.C.:19).

Her dilde kimi sözcükler, ötekilerden daha çok kullanılır. Sıklık dizgeleri, belli metinlere dayanılarak, oldukça geniş tutulan bu metinlerde hangi sözcüklerin daha yüksek sayıda geçtiğinin saptanması yoluyla elde edilir. Kimi bilginler, sıklık sayımlarıyla elde edilen dizgelerde ilk sırayı alan 1000 sözcükle normal metinlerin % 80'inden fazlasının anlaşılabilirdiğini kaydederler (Aksan,2007 / III.C.:20 - 21). Harris ve Sipay'in (1990 : 441) yaptığı bir araştırmaya göre yazılı materyallerin yarısından fazlasını en sık kullanılan 100 kelime ve % 90'dan fazlasını ise 1000 kelime oluşturmaktadır. Aksan, J.E. Pierce'nin yaptığı inceleme sonuçlarına göre Türkçedeki sıklık dizgesini şöyle aktarmıştır:

Tablo 4: Pierce'nin Türkiye Türkçesindeki Sıklık Dizgesi (Aksan, 2007 / III.C. / s. 21,22

Konuşulan Türkçe		Yazılan Türkçe	
demek	8742	bir	5589
bir	4673	bu	2170
bu	3278	olmak	2053
o	3203	etmek	1944
ben	2764	ve	1736
ne	2674	demek	1736
olmak	2625	o	856
gelmek	2372	ne	685
gitmek	2372	baş	651

sen	1882	yapmak	650
var	1801	için	641
şey	1342	ben	607
almak	1281	görmek	569
yapmak	1264	gelmek	559
vermek	1216	iki	558
ora-	1175	vermek	546
yok	1175	gibi	495
etmek	1098	bulmak	486
bakmak	1080	hareket	478
Kız	1072	etmek	458

Tablo 1’den de anlaşılacağı üzere konuşulan dil ve yazılan dil arasında farklılıklar vardır. Konuşulan ve yazılan Türkçenin en sık kullanılan kelimelerinin sıralarının değiştiği fakat sık kullanılan kelimelerin büyük oranda değişmediği görülmektedir.

Kelime sıklığı çalışmaları, dil öğretimine ilişkin olarak kime, neyin, nasıl ve niçin öğretileceğine yönelik çalışmalarda kullanılmaktadır. Kelime öğretiminde sıklık çalışmalarının önemini Aksan, şöyle belirtmiştir: “Okumaya yeni başlayan ilkokulun ilk sınıflarındaki öğrencilere ya da bir yabancı dili öğrenmeye başlayanlara ilk aşamada öğretilmesi gereken sözcüklerin hangileri olduğu, dilin sözcüklerinin hangi sıraya göre tanıtılması gerektiği saptanırken, değişik gereksinimleri karşılayan ana dil ve yabancı dil sözlükleri hazırlanırken dildeki öğelerin sıklıklarının bilinmesi gerekmektedir” (Aksan,2007/III.C.:20). Türkiye’de kelime sayımına dayanan çalışmaların en önemlilerinden birini İlyas Göz (2003)“ün yapmış olduğu “Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü” dür. Göz yaptığı bir anket sonucunda belirlediği değişik türlerden oluşan kitap ve dergiler ile bir yıl boyunca bir gazeteyi izleyerek, bunları taramış;

yaklaşık beş yılda 1.000.000 kelimedenden meydana gelen bir havuz oluşturmuş ve 22.693 sözcüğün madde başı olarak yer aldığı bir sıklık sözlüğü ortaya koymuştur. Bu sözlüğün ilk yüz sırasını oluşturan kelimeler şöyledir:

Tablo 5: İlyas Göz'e ait Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü

YAZILI TÜRKÇENİN KELİME SIKLIĞI SÖZLÜĞÜ (Sayısal Sıralı)					
Bir	29286	Her	2924	Neden	1941
Ve	22856	İstemek	2859	Neden (sebeup)	323
Olmak	20844	Yıl	2849	Neden (zarf)	1618
Bu	14140	Çıkmak	2777	Siz	1939
İçin	6686	Görmek	2750	Konu	1934
o	6421	Gün	2633	Yapılmak	1913
Ben	5829	Biz	2621	İyi	1907
Ben (ciltte)	10	Gitmek	2600	Kadın	1898
Ben (zamir)	5819	İş	2553	Ev	1887
Demek	5419	Şey	2549	İse	1882
Demek (eylemek)	5268	Ara	2528	Diye	1878
Demek (o hâlde)	151	Ki	2471	Bulunmak	1856
çok	5405	Bilmek	2448	Söylemek	1837
yapmak	5189	El	2395	Göz	1799
ne	5058	El (organ)	2395	Göz (bölüm)	13
gibi	4994	El (yabancı)	17	Göz (delik)	8
Daha	4683	Zaman	2394	Göz (görüş)	14
Almak	4422	Ya	2377	Göz (organ)	1764

var	4200	Çocuk	2326	Gerekmek	1782
Kendi	4175	İki	2294	Dünya	1761
Gelmek	4033	Bakmak	2252	Dünya (gezegen)	69
İle	3830	Çalışmak	2184	Dünya (herkes, ülkeler)	1684
vermek	3827	İçinde	2152	Dünya (iç alem)	8
ama	3668	Büyük	2133	Baş	1702
sonra	3639	Büyük (nesne)	193	Baş (baş taraf)	135
kadar	3527	Büyük (önemli)	1940	Baş (esas)	1204
Yer	3366	Yok	2130	Baş (organ)	248
Yer (dünya)	5	Başlamak	2064	Baş (tv..başında)	78
Yer (dünya)	3361	Yol	1994	Baş (yönetici)	37
En	3352	Yol (çare, yöntem)	342	Durum	1668
En (genişlik)	56	Yol (gaye)	143	Yan	1660
En(zarf)	3296	Yol (solunum)	32	Geçmek	1655
İnsan	3352	Yol (ulaşımda)	1477	Sen	1652
değil	3273	kalmak	2947	Onlar	1629

Pierce ve Göz'ün yaptığı sıklık çizelgeleri incelendiğinde bu tespitlerin birbiriyle örtüştüğü söylenebilir. Aksan (2007/III. C.: 21)' da dilde en çok başvurulan öğelerin yapı sözcükleri adı verilen öğelerin olduğunu ve bu öğelerin belirtme öğeleri (article'ler), adıl, ilgeç, bağlaç, yardımcı eylem gibi öğeler olduğunu söylemiştir.

Ders kitaplarına yönelik araştırmalardan yola çıkarak Türkçe ders kitaplarına alınacak metinlerin seçiminde kelime sıklığı çizelgelerinden faydalanılması gerekmektedir.

3.2.2. Söz Varlığının İçerdiği Öğeler

3.2.2.1. Temel Söz Varlığı

Aksan'a göre bir dilin temel söz varlığı veya çekirdek sözcükler adı verilen öğelerden oluşur. Bunun sınırı çizilirken insanın odak olarak alınması doğru olur. İnsanın organları başta olmak üzere onun en doğal gereksinimlerini karşılayan yemek, içmek, uyumak, gitmek, gelmek, almak, vermek... gibi kavramlar ona en yakın kişileri gösteren akrabalık adları, sayılar ve insanın maddi ve manevi kültürü içine giren çeşitli kavramlar sayılabilir. Maddi kültür denince bilim dilinde flora ve fauna adı altında toplanan değişik kavramlar da aynı çerçeve içine girmektedir. Flora insanın çevresinde yer alan, onun yaşamıyla yakından ilgili bulunan bitkileri (buğday, mısır, pirinç gibi toplumun beslenmesini sağlayanları) içermekte, fauna ise aynı çevrede bulunan ve insanların bir bölümünden yararlandıkları özellikle tarım ve hayvancılıkta insanlara yarar sağlayan hayvanları göstermektedir. Kimi toplumlarda bu kavramların önemi ve değeri başkalarına göre çok büyük ayırım gösterir. Örneğin tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar için öküz, sığır ne derece önem taşıyorsa deniz kıyısında balıkçılıkla geçinenler için balık o ölçüde önemlidir (Aksan, 1996: ü26).

Aksan, manevi kültür içinde değerlendirilen dinle, kutsal kavram ve kişilerle, gelenek, göreneklerle ilgili sözcüklerin de temel söz varlığı içinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. Örneğin Köktürkler döneminde Türklerin bağlı buldukları Gökdini'nde (şamanizm) yer, gök, su, ateş kutsal kavramlardı. O dönemin metinlerinde tengri, 'gök tanrı', kök 'gök ve mavi', sub, 'su', yir 'yer' ve ot 'ateş' sözcükleri sık geçer. Türklerin yerleşik yaşama geçerek Gökdini'nin yanı sıra Budizm, Hristiyanlık, Maniheizm gibi dinleri kabul ettikleri dönemlerde de bu dinlere ait terimler dilde yer almıştır. Türklerin İslamı benimsemesinden sonra bu dinin kavramlarından büyük bölümü Arapçadan olduğu gibi alınmış, bir bölümü ise Farsça kanalıyla dile girmiştir (Aksan, 1996:27).

Dil, sürekli bir değişim ve gelişim içerisinde. Aksan da temel söz varlığının çok az değişime uğradığını belirtmiştir. Temel söz varlığı dışında kalan diğer somut ve soyut kavramları yansıtan dilin başka sözcükleri de yeni anlamlar kazanabilir, yitip unutulabilir (Aksan, 1996:28).

3.2.2.2. Yabancı Sözcükler

Toplumlar arasındaki kültür, siyaset, sanat ve ticaret ilişkileri, bu toplumların söz varlıkları üzerinde etkili olmaktadır. Günümüzde toplumların başka toplumlarla olan siyasi, kültürel, sosyal ilişkiler ve sosyal medya düşünüldüğünde her dilde yabancı ögelerin bulunması doğal bir durumdur.

Aksan, bir yabancı dilden alınan ögeleri iki bölümde incelemektedir (Aksan, 1996 : 29):

- 1) Sözcük biliminde alışılmış terimleriyle yerleşmiş yabancı sözcükler, bir dilin ses, eğilim ve kurallarına uymuş, yabancılığı artık belli olmayan ögeler. Bunlar Farsça kaynaklı kösele, çerçeve sözcüklerinin yanı sıra duvar (Far. divar), kalıp (Ar. kalip), surat (Ar. süret), sandık (Ar. sanduk), ortanca (Holl. hortensia)... gibi ögelerdir.
- 2) Yerleşmemiş yabancı sözcükler olarak nitelendirilen örnekler ise dilin ses eğilim ve kurallarına uymayan, yabancılığını hemen belli eden, Türkçedeki oksijen, lokomotif, devalüasyon gibi kelimelerdir.

Başka dillerden alınan sözcükler, ödünç alındıkları dillerde anlamsal yönden de değişikliğe uğramaktadır. Örneğin Arapçada daha çok büro, yazıhane anlamında kullanılan mektep Türkçede yalnızca okul anlamı ile yaşamıştır; Fransızcadan girme artist, o dilde pek çok dilde güzel sanatlardan birini iş edinen, sanatçı anlamındayken Türkçede daha çok tiyatro ve sinema sanatçıları için kullanılır (Aksan, 2007, / III.C.:33).

Türkçenin tarihi incelendiğinde, Uygur döneminden başlayarak çeviri ögelerin varlığı dikkat çeker. En çok çeviri öge, Türkçeye Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra Arapça ve Farsçadan aktarılmıştır. Bunlar arasında terimler, deyimler, atasözleri ve kalıp sözler de bulunmaktadır. Dinsel, bilimsel metinlerde, edebiyat ve sanat kavramlarında Arapça ve Farsçadan Türkçeye aktarılan daha yüzlerce örnek vardır. Daha sonraki dönemlere gelindiğinde, yabancı dillerle ilişkilerin arttığı her çağda bu türden sözlerin de fazlaştığı görülmektedir. Tanzimatla birlikte Fransızcadan, II. Dünya Savaşı'ndan sonra da İngilizceden pek çok çeviri öge dile girmiş ve yerleşmiştir (Aksan,1996: 41).

3.2.2.3. Çeviri Ögeler

Türkçenin söz varlığı içinde başka dillerden çevrilerek giren sözler de bulunmaktadır. Çeviri sözcükler, toplumsal ilişkilerin dili etkilemesi ile dile girerler. Toplumsal etkileşim ile beraber sözcüklerle beraber, dilin kuralları da alınır. Bununla birlikte bir dile giren yabancı sözcüklerin yanı sıra kavramların aktarılması yoluyla dile yerleşen çeviri sözcükler olduğunu belirtir. Bu sözcükler tam çeviri, yarı çeviri, bağımsız çeviri ve anlamı etkilenenler olmak üzere dörde ayrılmaktadır :(Aksan, 1996: 39)

3.2.2.3.1. Tam Çevirme Sözcükler

Yabancı dildeki bir ifadenin birebir tercümesi ile oluşan sözcüklerdir. Kapak kızı (İng. covergirl), yuvarlak masa toplantısı (İng. roundtablemeeting), ölü mevsim (Fr.mortesaïson) örneklerinde olduğu gibi. Tam çeviri sözcüklere genellikle terim oluştururken başvurulur. Hatta özel bir kullanım içeren bazı ifadelerin birçok dilde, çevrilerek karşılandığı görülmüştür: 2. Dünya Savaşı sırasında W. Chuchill'in doğu bloku ülkeleri için kullandığı İngilizce 'ironcurtain' benzetmesi, birçok dilde çeviri karşılıkları ile yerleşmiştir: Türkçede 'demir perde', Almancada 'eisernerVorhang'.

3.2.2.3.2. Yarı Çeviri Sözcükler

İki ögeden oluşan ifadelerin bir ögesinin çevirisinin yapılarak, ötekinin olduğu gibi aktarılması ile oluşan sözlerdir. İngilizce 'to break record'un 'rekor kırmak' şeklinde çevrilmesi gibi.

3.2.2.3.3. Bağımsız Çeviri Sözcükler

Yabancı ögelerin dilde onları aşağı yukarı karşılayan sözlerle çevrilmesi ile oluşan sözcüklerdir. Fransızca 'baş, başkan' anlamındaki 'chef' sözcüğü ile, 'yapıt' anlamındaki 'œuvre' sözcüklerinden kurulmuş olan 'chefd'oeuvre' tamlamasının Türkçede Farsça 'şah' ve Arapça 'eser' sözcüklerinden yapılan 'şaheser' tamlaması ile karşılanması gibi.

3.2.2.3.4. Anlam Etkilenmesi

Yabancı bir örneğe göre yerli öğelerdeki anlamın başkalaşması ya da çeşitlenmesi. ‘Yıldız’ sözcüğü, İngilizce karşılığı olan ‘star’ sözcüğünden anlamca etkilenerak ‘tanınmış, parlak sinema sanatçısı’ anlamını da kazanmıştır.

Bunların dışında, yabancı dildeki örneğine göre türetilen sözcükler (Arapça ‘halik’ ve ‘mahluk’a benzetilerek ‘yaratan’ ve ‘yaratılmış’ sözcüklerinin türetilmesi gibi.) ile bir çeviri ögenin sadeleştirilerek kullanıldığı örnekler de (Fransızca ‘jugementde valeur’ ifadesinin ‘efkar-ı umumiye’ şeklinde çevrilmesi, daha sonra da ‘kamuoyu’ olarak sadeleştirilmesi örneğinde olduğu gibi.) mevcuttur (Aksan, 1998: c. III, 33-35)

3.2.2.4. Kalıplaşmış Sözler

Söz varlığının bir ögesi durumunda bulunan kalıplaşmış sözler, ünlü kişilerin, hükümdarların, düşünürlerin, sanatçıların belirli bir durum karşısında; söyledikleri, buldukları yargı ya da tespit sonucu söylenerek, evrenselleşen sözlerdir. Bu duruma örnek olarak, Kanuni’ye ait “Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi” cümlesi verilebilir (Ünalın, 2010:108).

Bunlar belli durumlarda, geçmiş bir olayı hatırlatarak anlatımı güçlendirmek için kullanılır. Aksan, kalıplaşmış sözlerin bir dilin söz varlığında ya özgün biçimiyle, ya da çoğu zaman olduğu gibi çevrilerek yerleşmiş durumda görüldüğünü belirtir. J. Caesar’ın “Sen de mi Brütüs”, Sinoplu Diogenes’in “Gölge etme, başka bir ihsan istemez(m)”sözleri Türkçeye çevrilerek aktarılmış kalıp sözlere örnek olarak gösterilebilir (Aksan, 2006/a:35).

3.2.2.5. Deyimler

Deyim, gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime veya kelime grubudur (Korkmaz, 2010:66).

Deyimler bir toplumun, kültürünü, tarihini, ortak dil zevkini yansıtmaları bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir. Türkçe, deyimler yönünden oldukça zengindir. Deyimler toplumların, yaşantıları, geçmişleri hakkında bize önemli bilgiler

verirler. Millî kültürü yansıtır. Türkçenin anlatım gücünün arttırılmasında önemli bir yer tutar.

Ömer Asım Aksoy, deyimlerin belli başlı özelliklerini şöyle sıralar (Aksoy, 1998:C. I, 38,43):

a. Deyimler, kalıplaşmış söz öbekleridir. Bu nedenle bir sözcüğün yeri başka bir sözcükle yer değiştirilemez ya da bir sözcüğün yerine aynı anlamı verse bile başka bir sözcük getirilemez. Örneğin “ayıkla pirincin taşını”, deyimini “ayıkla bulgurun taşını” biçiminde söylenemez.

b. Deyimler kısa ve özlü söz gruplarıdır. Örneğin “yol göstermek”, “dil dökmek” gibi.

c. Deyimler en az iki sözcükten oluşur. Sözcük öbeği durumundaki deyimler: başı önünde, ağzı burnu yerinde gibi. Tümce durumundaki deyimler : “açtı ağzını yumdu gözünü” gibi.

d. Deyimlerin bazıları gerçek, bazıları mecaz anlamlıdır. “Burnundan solumak” mecaz anlamlı, “ çoğu gitti azı kaldı” gerçek anlamlı deyimlerdir.

e. Deyimlerin bazıları eş anlamlı, zıt anlamlı, yakın anlamlı olabilir.

Tepesi atmak, küplere binmek (çok sinirlenmek anlamında eş anlamlı)

Göze girmek, gözden düşmek (beğeni kazanmak ve kaybetmek anlamında zıt anlamlı)

Bir deri bir kemik, iğne ipliğe dönmek (çok zayıflamak anlamında eş anlamlı)

f. Deyimler bir durumu veya kavramı karşılar, ders veya nasihat vermez. Örneğin “ küplere binmek” veya “etekleri zil çalmak” deyimleri sinirli ve sevinçli olma durumlarını karşılar. Herhangi bir ders veya nasihat vermez.

g. Kimi deyimler ait oldukları toplumların âdetlerini, inanışlarını, hayata bakış açılarını yansıtır. Aba altından değnek göstermek, beşik kertmesi, iyi saatte olsunlar gibi.

h. Kimi deyimlerde tümce yapısı ve ana deyim değişmemek üzere çekimler ve adillar değişebilir: Aşağı tükürsem (tükürsen, tükürse...) sakal, yukarı tükürsem (tükürsen, tükürse...) bıyık. Gözüme kestirdim (kestirdin, kestirdi...) Bana (sana, ona...) göre hava hoş.

i. Kimi deyimler bölge farklılıklarından dolayı farklı sözcüklerle veya farklı şekillerde söylenebilir: Hoşuna gitmek (hoşuna gelmek), göz ucuyla (göz kuyruğuyla) gibi.

j. Kimi deyimlerinde birkaç farklı şekli vardır: Baş başa gelmek / baş başa vermek, arpa boyu gitmek/ bir arpa boyu yol almak

k. Bazı deyimler bir öyküye, bir olaya dayanır: Altından çapanoğlu çıkmak, ağzından baklayı çıkarmak, ye kürküm ye gibi.

l. Kimi deyimler eksilteli anlatım biçimidir. Yani bir ya da birkaç sözcüğu söylenmemiş söz öbeğidir: Gözün aydın (gözünüz aydın olsun), laf aramızda (laf aramızda kalsın) gibi.

Fakat kimi deyimler de kalıp olarak eksilteli olmasa da cümle içinde kullanılırken eksilteli olarak kullanılabilir: Açtırma kutuyu, söyletme kötüyü (açtırma kutuyu), üzümü ye, bağını sorma (üzümünü ye) gibi.

m. Deyimler cümlenin farklı ögeleri de olabilir, cümlede farklı kelime türü olarak da kullanılabilir.

Üzütüsünden ağzını bıçak açmıyordu.(ağzını bıçak açmamak, yüklem)

Damarıma basmadan konuşamaz mısın? (damarına basmak, zarf tümleci)

O dik kafalı biridir. (dik kafalı, sıfat)

n. Kafiyeli deyimler de vardır: Anca beraber, kanca beraber, Havada bulut, sen onu unut, Yere bakan, yürek yakan gibi.

3.2.2.6. Atasözleri

Anonim özellik taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği gözlem ve denemelerden, ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural niteliğindeki kısa, özlü, kalıplaşmış sözdür (Korkmaz, 2010:27).

Türkçede atasözü kavramı incelendiğinde, bu kavramın karşılığı olarak DivânûLugati't-Türk de Arapça mesel ve Türkçe sav sözcükleri ile karşılaşılmaktadır. Divan edebiyatında bunlardan başka darbimesel sözcüğü de görülür. Türk yazınının ilk örnekleri arasında sayılan Orhon Yazıtları (VIII. Yy.), Yusuf Has Hacib'in "Kutadgu Bilig" (1069) ve Kaşgarlı Mahmud'un "DivânûLugati't-Türk" (1072-1074) adlı yapıtında ilk kez yazılı olarak Türk atasözlerine rastlanmaktadır. Türk atasözlerini XII. yüzyıldan IX. yüzyıla kadar, ancak edebi yapıtlar aracılığı ile izlemek mümkündür. Şinasi tarafından 1863 yılında yayımlanan "Durub-ı Emsal-i Osmaniyye" adlı yapıt ilk Türkçe derleme olarak nitelendirilebilir. Bu yapıtın 1870 yılında yayımlanan ikinci baskısında atasözlerinden başka deyimler, beyitler ve bilgece mısralara da rastlanmaktadır (Sağlam,2004:14).

Atasözleri, bir ulusun maddi ve manevi kültürünün aynısı sayılır. Ulusların hayallerindeki genişliği, düşünce gücünü, ince zekâsını gösteren en değerli öğelerden biridir. Türkçe, atasözü yönünden oldukça zengindir.

Ömer Asım Aksoy atasözlerinin özelliklerini şöyle açıklar (Aksoy,1998 / I.C:15-20):

a. Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Bir atasözünün sözleri başkalarıyla değiştirilemez, söz diziminin şekli de bozulamaz. "Derdini saklayan derman bulamaz." atasözünde derman yerine ilaç konulamayacağı gibi, " Çalma elin kapısını, çalarlar kapını." atasözünde "Çalma elin kapısını, kapını çalarlar." şeklinde de söylenemez.

b. Atasözleri az sözcükle çok şey anlatır, kısa ve özlüdür, çoğu bir, iki cümleden oluşur: " Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al.", "Hamama giden terler.", "Besle kargayı, oysun gözünü." gibi.

c. Bazı atasözleri sosyal olayların uzun bir gözlem ve deneme sonucu nasıl olduklarını anlatır: “ Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür.”, “ Minareyi çalan kılıfını hazırlar.”, “Parayı veren düdüğü çalar.” gibi.

ç. Atasözleri, doğa olaylarının oluşumunu da aktarır: “ Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.”, “ Kork aprilin beşinden, öküzü ayırır eşinden.” gibi.

d. Atasözlerinin bir kısmı toplumsal olayların oluşumunu anlatırken insanlara ders de verir: “Ağlamayan çocuğa meme vermezler.”, “ Öfke ile kalkan, ziyan ile oturur.” gibi.

e. Denemelere ve mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlâk dersi ve öğüt veren atasözleri de vardır: “Ayağını yorganına göre uzat.”, “Bugünün işini yarına bırakma.” gibi.

f. Bazı atasözleri de bilgelik gösterilerek öğüt verir, yol gösterir: “Korkunun ecele faydası yoktur.”, “İş olacağına varır.”, “Ölüm ile oç alınmaz.” gibi.

g. Bazı atasözleri de töreleri ve gelenekleri bildirir: “ Kızını dövmeyen dizini döver.”, “Kız beşikte, çeyiz sandıkta.” gibi.

ğ. İnanışları bildiren atasözleri de vardır: “ Baykuşun kısmeti ayağına gelir.”, “Akacak kan damarda durmaz.” gibi.

h. Bazı atasözlerinin birkaç şekli ve bölgelere göre değişebilen şekilleri vardır: “Denize düşen yılanı sarılır.” atasözünün “Denize düşen yosuna sarılır.” şekli de kullanılır. “Keskin sirke kabına zarardır.” atasözü ise bazı bölgelerde “Keskin sirke küpüne zarardır.” şeklinde yaygındır.

3.2.2.7. Terim

Terim, bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki addır (Korkmaz, 2010:213).

Terimler, belirli bir uzmanlık alanını içeren teknik sözcüklerdir. Terimlerin anlam boyutları kişiden kişiye değişmez, tek anlamlıdır. Herkes tarafından kullanılarak ortak bir söyleyiş ve anlam özelliği kazanırlar. Kesindirler ve farklı yorumlara yol

açmazlar. Örneğin, coğrafya meridyen, enlem, boylam; edebiyat, kafiye, redif, dize; tiyatro perde, oyuncu; futbol korner, penaltı gibi.

Terimlerin genel özellikleri şu şekilde özetlenebilir (Zülfikar, 1991:20,23):

a. Terimler genel olarak tek anlamlı ögelerdir: üçgen (geometri terimi), toplardamar (tıp terimi) gibi.

b. Terimler türetilirken yeni beliren ya da yerleştirilmek istenen kavramlar karşılanırken şu yollara başvurulmaktadır:

- Dilin kendi ögelerine yeni anlamlar yükleme yoluyla: köprü (dişçilik terimi), diş (marangozluk terimi) gibi.
- Birleşme yoluyla: tekel, bilgisayar, atardamar gibi.
- Dilin unutulmuş, bazen de lehçe ve ağızlarında yaşayan ögelerin yeniden canlandırılması yoluyla: nitelik, nicelik, tanık gibi.
- Başka dillerden çeviri yoluyla: fizik ötesi, bilim kurgu, ısıölçer gibi.
- Dilin kendi kök ve ekleriyle türetme yoluyla: saplantı, asalak gibi.

c. Terimler bazı yönleri ile genel dilde kullanılan öteki sözcüklerden ayrılırlar. Terim dışında kalan herhangi bir sözcük bir cümlede, yanında bulunduğu sözcüklere göre anlamca ve görevce değişikliğe uğrayabilecekken terimlerde böyle bir durum söz konusu olmaz. Terimlerin anlamları sabittir ve cümle içinde bile olsa değişik anlamlarda kullanılamaz.

d. Terimler halkın söz varlığında ama halk ağzında kullanılıp da sonradan terim özelliği kazanmış sözcükler vardır. Öte yandan halk arasında çeşitli sanat erbabının (kuyumcu, demirci gibi) kullandığı, o sanata ait sözcükler terim sayılır.

e. Gündelik dilde sık geçen bir sözcüğün terim olarak kullanılması söz konusu olabilir. Çünkü sözcüklerin temel, mecaz ve yan anlamlarının dışında bir de terim anlamları vardır. “Bunda benim suçum yok.” Cümlesinde „suç,, sözcüğü „kabahat“ anlamındadır. Hukukun “ kanunlara aykırı davranış, cürüm” diye tanımladığı „suç“ ise terimdir.

3.2.2.8. İlişki sözleri (Kalıp sözler)

İlişki sözleri, toplumsal ilişkiler sırasında söylenmesi gelenek hâlini almış sözlerdir. Türkçe ilişki sözleri açısından oldukça zengin bir niteliğe sahiptir. “Bereketli olsun!”, “Kolay gelsin!”, “Hayırlı işler!”, “Hayırlı olsun!”, “Allah tamamına erdirdin!”, “ Bir yastıkta kocayın!”, “Allah analı babalı büyütsün!”, “ Allah kaza belâ vermesin!” gibi.

Türkçedeki pek çok kalıp söz aynı zamanda hayır dualar (alkış) ve beddualar (kargış) örneği oluşturmaktadır. Bu söz kalıpları toplumların maddi ve manevi kültürünü, değer yargılarını, inançlarını yansıtmaktadır. Dualar iyi dilekleri içeren kalıp sözlerdir. Eski Türkçede alkış sözcüğü ile karşılanmıştır. Ortak dilimizdeki “Allah gönlün(üz)e göre versin, Allah işin(iz)i rast getirsin, Allah namerde muhtaç etmesin, Allah tuttuğun(uz)u altın etsin, Allah utandırmasın” gibi sık kullanılan kalıp sözler örnek verilebilir. Beddua ise Farsça “bed” ile Arapça “dua” sözlerinden kurulur ve kötü dilek anlamına gelir. Kötü düşünce ve dilekleri kapsayan, anlatımı güçlendiren söz kalıplarıdır. “Allah belanı (cezanı) versin, Allah canını alsın, Ayıbını yer örtsün” gibi bedduaların yanında, Anadolu ağızlarında değişik, özgün ve sanatlı anlatımlara sahip olan beddua örnekleri bulunmaktadır (Kaya, 1997:9-111).

Toklu, Türkçedeki kalıp sözleri şöyle sınıflandırmıştır: (Toklu, 1995:113,140)

a. Nezaket bildiren kalıp sözler

a. Selamlaşmada kullanılan kalıp sözler

b. Tanıştırmada kullanılan kalıp sözler

c. Vedalaşmada kullanılan kalıp sözler

d. Ricanın kibarca aktarılması

b. İyi dilekleri anlatan kalıp sözler

a. Belirli günler için iyi dilekleri iletmede kullanılan kalıp sözler

b. Doğumu kutlamada kullanılan kalıp sözler

- c. Evliliği kutlamada kullanılan kalıp sözler
- d. İyi dilekleri ileten kalıp sözler (Geçmiş olsun dileklerini ileten ve hapşırınca kullanılan kalp sözler)
- e. Türk kültürüne özgü diğer bazı durumlarda kullanılan kalıp sözler
- c. Başsağlığı dileklerini ileten kalıp sözler
- d. Şükran duygularını ileten kalıp sözler
- e. Özür dilemede kullanılan kalıp sözler
- f. Yemek yerken ve içki içerken kullanılan kalıp sözler
- g. Konuşma sırasında kullanılan kalıp sözler
- h. Yönlendirme amaçlı kalıp sözler
- a. Gözdağı vermeye yönelik kalıp sözler
- b. Yatıştırmaya yönelik kalıp sözler
- i. Yorumlamaya yönelik kalıp sözler
- a. Şaşkınlığı belirten kalıp sözler
- b. Yadsımayı ve eleştirmeyi belirten kalıp sözler
- c. Kuşkuyu belirten kalıp sözler
- d. Umursamazlığı belirten kalıp sözler
- e. Gündelik olayları yorumlamaya yönelik kalıp sözler
- f. Batıl inançları yansıtan kalıp sözler
- j. Olumsuz duyguları yansıtan kalıp sözler
- a. İlişkinin kesilmek istendiğini belirten kalıp sözler
- b. Küfür ve ilenmeler

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KELİME GRUPLARI

Kelime gruplarını her ne kadar farklı bilim adamları gramer kitaplarında ele almış olsalar da aralarında çok fazla bir fark olmamıştır. Bazı dilcilerimiz kelime gruplarını şu şekilde ele almışlardır.

Aktan, 1. İsim Tamlaması ve İyelik Grubu, 2. Sıfat Tamlaması, 3. Birleşik İsim Grubu, 4. Tekrar Grubu (İkileme), 5. Aitlik Grubu, 6. Edat Grubu, 7. Unvan Grubu, 8. Birleşik Fiil, 9. Sayı Grubu, 10. Ünlem Grubu, 11. Bağlama Grubu, 12. İsim-Fiil Grubu, 13. Sıfat-Fiil Grubu, 14. Zarf- Fiil Grubu, 15. Kısaltma Grupları (a. İsnat, b. Yükleme, c. Yönelme, d. Bulunma, e. Uzaklaşma, f. Vasıta, g. Eşitlik, h. İlgi grubu) şeklinde ele almıştır (Aktan, 2009: ıv-v).

Özkan ve Seviçli, 1. İsim Tamlaması ve İyelik Grubu, 2. Sıfat Tamlaması, 3. Birleşik İsim Grubu, 4. Tekrar Grubu (İkileme), 5. Aitlik Grubu, 6. Edat Grubu, 7. Unvan grubu, 8. Birleşik Fiil Grubu, 9.İsim-Fiil Grubu, 10. Sıfat-Fiil Grubu, 11. Zarf-Fiil Grubu, 12. Sayı Grubu, 13. Ünlem Grubu, 14. Bağlama Grubu, 15. Kısaltma Grubu (a. Yönelme, b.Bulunma, c.Uzaklaşma, d. İsnad, e. Yükleme, f. Vasıta, g. İlgi, Eşitlik, Kısaltma Gruplarının Ters Görünüşünde Olan Kelime Grupları) (Özkan, Seviçli, 2012:5,6).

Ergin, 1. Tekrarlar, 2. Bağlama Gurubu, Sıfat Tamlaması, 3. İyelik Grubu ve İsim Tamlaması, 4. Aitlik Grubu, 5. Birleşik İsim, 6. Birleşik Fiil, 7. Unvan Gurubu, 8. Ünlem Gurubu, 9. Sayı Gurubu, 10. Edat Gurubu, 11. İsnat Gurubu, 12. Genetif, Datif, Lokatif, Ablatif Gurupları,13. Fiil Gurubu, 14. Partisip Gurubu, 15. Gerundium Gurubu, 16. Kısaltma Gurupları (Ergin, 1997:v).

Bu çalışmada ise, Leyâ Karahan'ın "Türkçede Söz Dizimi" adlı kitabı temel alındı. (Karahan, 2012:39,79).

Kelime grubu, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir.

Özellikleri:

Kelime grupları yargısız dil birimleridir.

Kelime grupları, cümle ve diğer kelime grupları içinde, tek kelime gibi isim, sıfat, zarf ve fiil görevi yapar.

Kelimelerin grup içindeki sıralanışı kurallıdır. Görev bakımından birbirine denk olmayan unsurların bulunduğu bir kelime grubunda ana unsur genellikle kelimenin sonundadır

Kelime gruplarında unsurların sırası, özellikle konuşma ve şiir dilinde değişebilir

- a. Kelime gruplarının diğer kelime ve kelime gruplarıyla ilişkisi grubun sonundaki hâl ekleriyle sağlanır.

Fiile dayalı sıfat-fiil, isim-fiil ve zarf-fiil gruplarında fiilin anlamı cümlede olduğu gibi özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen öğelerle tamamlanır. Ancak bu gruplar yargı bildirmedikleri için cümle değildir.

- b. Kelime gruplarının vurgusu grubun yapısına göre değişir. Vurgu, başta, sonda veya sondan bir önceki kelime üzerinde olabilir. Bazı gruplarda, bütün unsurların vurgusu aynıdır.

Türkçede bulunan başlıca kelime grupları:

4.1. İsim Tamlaması

İyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur.

Özellikleri:

İsim tamlamasında birinci unsurun ikinci unsurla bağlantısı, zamirlerde ekli, isimlerde ise ekli veya eksizdir. Tamlamanın ikinci unsuru daima iyelik eki taşır.

- a. Bu tamlamada ana unsur sonda bulunur. Birinci unsur tamlayan, ikinci unsur tamlanandır.
- b. Birinci unsuru ilgi hali eki taşıyan isim tamlaması **belirtili isim tamlamasıdır**.

- c. Belirtili isim tamlamasının unsurları yer değiştirebilir.
- ç. Belirtili isim tamlamasının unsurları arasına başka unsurlar da girebilir
- d. Belirtili isim tamlamasının tamlayan unsuru da belirtili isim tamlaması olabilir.
- e. Birinci unsurunda ilgi hali eki bulunmayan isim tamlaması, **belirtisiz isim tamlamasıdır.**
- f. Belirtisiz isim tamlamasının iki unsuru arasında daimi bir ilişki mevcuttur. Tamlamada iki unsur arasına başka bir unsur giremez ve unsurlar yer değiştiremez.
- g. Belirtisiz isim tamlamalarının tamlayan unsuru bir cümle olabilir.
- h. Bazı belirtisiz isim tamlamalarında tamlanan –lı eki aldığında tamlamanın iyelik eki düşer.
  - 1. Her belirtisiz isim tamlamasını belirtili, her belirtili isim tamlamasını da belirtisiz isim tamlamasına dönüştürmek mümkün değildir.
  - i. Bir isim tamlaması, başka bir isim tamlamasında tamlanan unsur olarak görev yaptığında kendi iyelik ekini değil ana tamlananın iyelik ekini taşır.
  - j. Tamlanan unsuru sıfat-fiil veya sıfat-fiil grubu olan bir isim tamlamasının tamlayan unsuru genellikle ilgi hâli eki taşır.
  - k. Tamlananı sıfat-fiil veya sıfat-fiil grubu olan isim tamlamalarında tamlananın bazı unsurları yer değiştirebilir.
  - l. İsim tamlamasının tamlayan ve tamlanan unsurları kelime grubu olabilir.
  - m. İsim tamlamasında birden fazla tamlayan ve tamlanan unsur bulunabilir.
  - n. İsim tamlamaları söz dizimi içinde isim, sıfat, zarf görevi yapar.
  - o. Belirtili isim tamlamasında vurgu, her iki unsurda da aynı ölçüdedir. Belirtisiz isim tamlamasında ise vurgu birinci unsur üzerinde bulunur.

4.2. Sıfat Tamlaması

Bir isim unsurunun bir sıfat unsuru ile nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur.

Özellikleri:

- a. Sıfat tamlamasında ana unsur isimdir, sonda bulunur. Sıfat yardımcı unsurdur, ismin önünde yer alarak ismi tamamlar.
- b. Tamlayanı sıfat-fiil veya sıfat-fiil grubu olan bir sıfat tamlamasında nesne, hareket niteliği ile tamamlanır.
- c. Bu tamlamada, unsurların biri veya hepsi kelime grubu olabilir.
- ç. Bir sıfat tamlamasında, ismi niteleyen aynı türden birden fazla sıfat unsuru olabilir.
- d. Sıfat tamlaması, başka bir sıfat tamlamasının kuruluşuna sıfat veya isim unsuru olarak katılabilir.
- e. Nesnenin neden yapıldığını belirten “demir kapı, cam bardak, mermer köşk, gümüş kemer” gibi tamlamalar, isim tamlaması değil sıfat tamlamasıdır.
- f. Sıfat ve zarfların anlamlarını, miktar ve derece bakımından tamamlayan zarfların meydana getirdikleri kelime grupları da bir sıfat tamlamasıdır.
- g. “Akdeniz, akciğer, karabiber, başbakan, atardamar” gibi birleşik kelimeler, sıfat tamlaması kuruluşundadır.
- ğ. Sıfat tamlamalarında sıfat ve isim unsurları arasına “da/de edatı ve –mI soru eki gelebilir.
- h. Sıfat tamlaması, söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf görevi yapar.
- ı. Grubun vurgusu birinci unsur üzerindedir.

4.3. Sıfat-Fiil Grubu

Bir sıfat-fiil ile bu sıfat-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.

Özellikleri:

- a. Grubun ana unsuru sıfat-fiildir, genellikle sonda bulunur.
- b. Sıfat- fiilin grup içindeki yeri özellikle konuşma ve şiir dilinde değişebilir.

- c. Bu grupta özne az kullanılır.
- ç. Ortak bir sıfat-fiile kurulmuş bazı gruplarda sıfat-fiil tekrar edilmez.
- d. Sıfat-fiil grubu, söz dizimi içinde isim, sıfat, zarf görevi yapar.
- e. “Vatansever, çöpçatan, cankurtaran” gibi bazı birleşik kelimeler, sıfat-fiil grubu kuruluşundadır.

4.4. İsim-Fiil Grubu

Bir hareket ismi ile ona bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.

Özellikleri:

- a. Hareket ismi, -mAk,-mA ve -İş ekleriyle yapılır. Grubun ana unsuru hareket ismidir, genellikle sonda bulunur.
- b. Ortak bir isim-fiille kurulmuş bazı gruplarda, isim-fiil tekrar edilmez.
- c. Bu grupta isim-fiilin yeri özellikle konuşma ve şiir dilinde değişebilir.
- ç. Bu grup söz dizimi içinde isim görevi yapar.
- d. Grubun vurgusu, hareket isminden önceki unsur üzerindedir.

4.5. Zarf Fiil Grubu

Bir zarf-fiil ile bu zarf-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.

Özellikleri:

- a. Grubun ana unsuru zarf-fiildir. Zarf-fiil, genellikle grubun sonunda bulunur.
- b. Hâl ekleriyle çekime girmiş bazı, sıfat-fiiller, cümlede zarf görevi yapar. Bu sıfat-fiillerle kurulan gruplar da birer zarf-fiil grubudur.
- c. “-r/mAz”, “DI mI ve “DI/AlI” vb. kalıplarla kurulan gruplar da birer zarf-fiil grubudur.
- ç. Bu grupta zarf-fiilin yeri özellikle şiir dilinde değişebilir.

d. –ken ve –sa eki ile kurulan ve yan yana sıralanan birden fazla zarf-fiil grubunda zarf-fiil eki sadece sondaki grupta bulunabilir.

e. Zarf-fiil grubu, söz dizimi içinde zaman, tarz, sebep, şart, bağlama, karşılaştırma vb. işlevlerle zarf görevi yapar.

f. Grubun vurgusu, zarf-fiilden önceki unsur üzerindedir.

4.6. Tekrar Grubu

Bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur.

Özellikleri:

- a. Grupta yer alan kelimeler arasında hem şekil, hem de anlam ilişkisi vardır.
- b. Tekrarlar, anlamı kuvvetlendirir; nesne ve harekete çokluk, süreklilik ve beraberlik anlamı kazandırır.
- c. Bağlama ve çekim edatları dışında bütün kelimelerle tekrar grubu kurulabilir.
- ç. Grubu meydana getiren unsurlar çekim eki taşıyabilir.
- d. Grup içindeki kelimeler, eş görevlidir. Genellikle kelimeler arasında belirli bir ses düzeni bulunur. Bundan dolayı, tekrar gruplarının birçoğunda unsurların yeri değiştirilemez.
- f. Tekrar grupları, söz dizimi içinde, isim, sıfat, zarf ve fiil görevi yapar.
- g. Bu grupta her unsur kendi vurgusunu taşır. Kelimeler arasına virgül konulmaz.

4.7. Edat Grubu

Bir isim unsuru ile bir çekim edatından meydana gelen kelime grubudur.

Özellikleri:

- a. Bu grupta isim unsuru başta, çekim edatı (ile, için, kadar, göre, diye, rağmen, karşı, doğru, gibi, dolayı vb.) sonda bulunur.
- b. Bu grupta birleşme, isim unsurunun ve edatının türüne göre ekli ya da eksiz olur.

- c. “Onun gibisi, onun gibiler, onun kadarı” örneklerinde olduğu gibi, edat unsuru isim çekim eki alan edat grupları, cümlede isim olarak kullanılır.
- ç. Edat grubunda, isim unsuru kelime grubu olabilir.
- d. İsim unsuru zarf-fiil veya zarf-fiil grubu olan edat grupları da vardır.
- e. Bu grupta birden fazla isim unsuru bulunabilir.
- f. Edat grubu, söz dizimi içinde, sıfat, zarf ve isim görevi yapar.
- g. Grubun vurgusu, isim unsuru üzerindedir.

4.8. Bağlama Grubu

Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur.

Özellikleri:

- a. Bağlama edatı (ve, veya, ile, ilâ, fakat, ama, değil vb.) isim unsurlarının arasında bulunur.
- b. İçinde ikiden fazla isim unsuru bulunan bir bağlama grubunda “ve” bağlama edatı, son iki isim unsurunun arasında yer alır.
- c. “ne...ne..”, “hem....hem...”, “da...da”, “ister...ister...”, “ya...ya”, “...mi...mi”, “gerek...gerek...”gibi” bağlama edatlarıyla kurulan bir bağlama grubunda edatlar, isim unsurlarının başında veya sonunda bulunur.
- ç. “İle” bağlama edatının ekleşmiş şekli olan –(y)la bağlama eki de isim unsurlarını bağlayabilir.
- d. Bu grupta isim unsurları kelime grubu olabilir.
- e. Bağlama grubu içine cümlenin başka ögesi girebilir.
- f. Bağlama grubu, söz dizimi içinde isim, sıfat ve zarf görevi yapar.
- g. Bu grupta her unsur kendi vurgusunu taşır.

4.9. Unvan Grubu

Bir şahıs ismiyle, bir unvan veya akrabalık isminden kurulan kelime grubudur.

Özellikleri:

- a. Bu grupta şahıs ismi başta, unvan ve akrabalık ismi sonda bulunur.
- b. Unvan grubunda şahıs ismi, birleşik isim olabilir.
- c. Bu grup, sözdizimi içinde isim görevi yapar.

ç. Birinci unsuru unvan veya akrabalık ismi olan “Sultan Orhan, Dede Korkut, Hoca Nasrettin, Doktor Murat, Hemşire Selma, Albay Şadan, Baba Necmi” gibi kelime grupları, unvan grubu değil, birleşik isimdir.

4.10. Birleşik İsim Grubu

Bir şahsa özel ad olmak üzere bir araya gelen kelimeler topluluğudur.

Özellikleri:

- a. İki veya daha fazla kelimeli bütün şahıs adları birleşik isim grubu yapısındadır.
- b. Tamlananı özel isim olan sıfat tamlamaları zamanla bir şahsa ad olmak üzere “birleşik isim grubu”na dönüşebilir.
- c. Unvan grupları da zamanla birleşik isme dönüşebilir.
- ç. Bu grup söz dizimi içinde isim görevi yapar.
- d. Vurgu son unsur üzerindedir.

4.11. Ünlem Grubu

Bir ünlem ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur.

Özellikleri:

- a. Bu grupta ünlem (ey, ay, hey, bre, a, ya, yahu, be vb.) başta, isim unsuru sonda bulunur.
- b. Bu grupta isim unsuru kelime grubu olabilir.
- c. Bu grupta birden fazla isim unsuru olabilir.

- ç. Cümlenin kuruluşuna katılmayan bu grup, hitaplarda kullanılır.
- d. Grubun vurgusu ünlem üzerinedir.

4.12. Sayı Grubu

Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur.

Özellikleri:

- a. Gruptaki sayı isimlerinin dizilişi basamak sistemine göredir. Sayılar sondan başa doğru büyür.
- b. Kelime grubu hâlindeki sayılar, sıfat tamlaması veya sayı grubu kuruluşundadır.
- c. Sayı grubunda milyona kadar iki unsur vardır.
- ç. Sayı grubu söz dizimi içinde isim ve sıfat görevi yapar.
- d. Grubun vurgusu, küçük sayı ismi üzerinedir.

4.13. Birleşik Fiil

Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğudur. Bu işlevlerinden dolayı birleşik fiiller, “bir hareketi karşılayan birleşik fiiller” ve “bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller” olmak üzere iki grupta incelenebilir:

A. Bir Hareketi Karşılayan Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiiller, bir isim ile bir fiil unsurunun birleşmesinden meydana gelmiştir. Fiil, ya bir ana yardımcı fiildir ya da sözlük anlamı dışında kullanılan bir başka fiildir.

Ana Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller:

Özellikleri:

- a. Bu tip birleşik fiillerde “et-, ol-, yap-, eyle-, kıl-, bulun-“ yardımcı fiilleri kullanılır.
- b. En işlek fiiller, “et-“ ve “ol-“ fiilleridir. “yap-, bulun-“ fiilleri de sıkça kullanılır.
- c. Tek başına kullanılmayan ve kullanıldıklarında aslî şekillerini korumayan bazı isimler, yardımcı fiiller bitişik yazılır.

- ç. Bu birleşik fiillerin isim unsuru, bir sıfat-fiil olabilir.
- d. Bu birleşik fiillerde birden fazla isim unsuru bulunabilir.
- e. Bu birleşik fiillerin isim unsuru kelime grubu olabilir.

Diğer Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller:

Özellikleri:

- a. Bazı birleşik fiillerde “ol-, et-, kıl-,yap-, bulun-, başla-“fiilleri yerine asıl fiiller kullanılır.
- b. Bu birleşik fiillerin isim unsuru, isim çekim eki alabilir.
- c. Bu birleşik fiillerin bazılarında isim unsuru bir tamlayan ile genişler
- ç. Grubun unsurları, kelime grubu olabilir.
- d. Grubun vurgusu, birinci unsur üzerindedir.

B. Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiiller, zarf-fiil eki taşıyan bir fiil ile bir tasvir fiilinin birleşmesinden meydana gelmiştir.

Özellikleri:

- a. Bu birleşik fiiller, zarf-fiil eki taşıyan bir fiil unsuru ile bir tasvir fiilinden kurulur.
- b. Bil-, ver-, dur-, gel-, git-, kal-, koy-, gör-, yaz-“ yardımcı fiilleri asıl fiile *yeterlik, ihtimal, tezlik, devamlılık, beklenmezlik, yaklaşma* gibi anlamlar kazandırır.
- c. Bazı birleşik fiillerin birinci unsuru, bir kip eki taşır.
- ç. Bu birleşik fiillerin birinci unsuru bir kelime grubu olabilir.
- d. Grubun vurgusu birinci unsur üzerindedir.

4.14. Kısaltma Grupları

Kelime grupları ve cümlelerden yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplardır.

Özellikleri:

- a. Bu gruplar genellikle isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısaltılmış ve bunların bir kısmı kalıplaşmıştır.
- b. Kısaltma grupları, iki isim unsurundan meydana gelir.
- c. Kısaltma gruplarının unsurları da kelime grubu olabilir.
- d. Vurgu ikinci unsur üzerinde bulunur.

Kısaltma Gruplarının Yapısı

- a. Unsurlarında çekim ek bulunmayan veya sadece birinci unsurunda iyelik eki bulunan kısaltma grupları (isnat grubu)
- b. Birinci unsuru yükleme hali eki taşıyan kısaltma grupları (yükleme grubu)
- c. Birinci, unsuru yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grupları (yönelme grubu)
- ç. Birinci unsuru bulunma hâli eki taşıyan kısaltma grupları (bulunma grubu)
- d. Birinci unsuru uzaklaşma hâli eki taşıyan kısaltma grupları (uzaklaşma grubu)
- e. Birinci unsuru vasıta hâli eki taşıyan kısaltma grupları (vasıta grubu)
- g. Birinci unsuru uzaklaşma hâli, ikinci unsuru yönelme hali eki taşıyan kısaltma grupları.
- ğ. İkinci unsuru yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grubu
- h. İkinci unsuru bulunma hâli eki taşıyan kısaltma grupları

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. Türkçe Ders Kitaplarında Metinler

5.1. Ders Kitabının Tanımı ve Özellikleri

Ders kitabı belirli bir dersin (matematik, Türkçe vb) öğretimi için ve belirli düzeye (ilköğretim, lise gibi) yönelik olarak yazılan; içeriği öğretim programına uygun olan, incelemesi yapılmış ve onaylanmış olan temel kaynaktır (Kılıç, 2005 : 40).

Öğretim materyalleri içerisinde en çok kullanılan araçların başında ders kitapları gelir. Birçok işlevi yerine getirmesi açısından ders kitapları diğer kitaplar içerisinde daha önemli bir yere sahiptir. Ders kitapları öğretimin daha kolay yönlendirilmesini sağlar.

Ders kitapları bir yandan bilgiler öğretirken bir yandan da çocuğu belli bir dünya görüşüne hazırlar. Çocuğun kültür dünyasıyla bağlantılarını ders kitapları kurar. Onu, kendiliğinden öğrendiği bilgiler dünyasından, amaçlı öğrenilmesi gereken bilgilere yöneltir. Bilgiler dünyasında kendini var eden çocuk, kişiliğini bulma yolunda gün gün ilerler. Bu bilgiler bir süre sonra, yaşam bilgilerini kavramada ona kılavuzluk eder (Binyazar ve Özdemir,1998: 330).

2297 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği’nin 4’üncü maddesinde yer alan ders kitabı tanımı şöyledir: "Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılmak üzere, içeriği öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, gerektiğinde fasikül hâlinde de üretilen basılı eser." Bu yönetmeliğe göre ders kitaplarında aranan şartlar şöyledir:

a) Anayasaya ve kanunlara aykırı hususları içeremez.

b) 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda yer alan Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarında belirtilen "Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye

Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek" hükmüne ve Türk Millî Eğitiminin Temel İlkelerine uygun olarak hazırlanır.

c) Temel insan haklarına aykırılık taşıyamaz. Cinsiyet, ırk, din, dil, renk, siyasî düşünce, felsefî inanç, mezhep ve benzeri ayrımcılık içeremez.

d) Bilimsel ilke ve yöntemlere uygun olarak hazırlanır.

e) Reklâm niteliğinde öğeleri içeremez.

Ders kitapları, Yönetmelikte belirtilenlerle birlikte aşağıdaki nitelikleri taşır:

a) Öğrencileri; millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyen; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösteren ve bu değerlerle ilgili ders konularını sevdiren okuma metinlerini içerir.

b) Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri ile kitabın hitap ettiği eğitim kurumunun amaçlarına uygun olur.

c) Atatürk İlke ve İnkılâpları ile ilgili konulara, öğretim programlarına ve Kurulca alınan kararlara uygun olur.

ç) Demokrasi ve insan hakları ile kültürel ve evrensel değerlere katkı sağlar.

d) Bilginin nasıl üretileceğine ilişkin vurgu yapar.

e) Bilişim teknolojisinin etkin ve verimli kullanımını teşvik eder.

f) Türk toplumunun sosyal, ahlaki, kültürel ve tarihî değerlerini geliştirerek yaşatır.

g) Öğretim programının kazandırmayı amaçladığı bilgi, beceri ve yetkinlikleri kapsar.

h) Ön yargı ve normatif önermelerden uzak olarak konuyla ilgili farklı bakış açıları içerir.

ı) Kişi, kurum ve kuruluşları yıpratıcı unsurları taşımaz.

i) Her türlü etkinlikte öğretmenin rehberliğinde öğrenciyi merkeze alır.

j) Konuların hazırlanması ve düzenlenmesinde öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurur.

Yönergede Türkçe ders kitaplarıyla ilgili detaylar ayrı bir madde halinde verilmemiştir, ancak tüm derslerin içerikle dil, anlatım ve üsluptan beklenenlerine bakıldığında Türkçenin doğru kullanılmasına önem verildiği görülmektedir. Ders kitaplarının hazırlanması başlığının altındaki 6. madde a bendinde içerikle ilgili “Dersin özelliğine göre yeri geldiğinde deyimler, atasözleri, destanlar, türküler, resimler, fotoğraflar, minyatürler ve benzeri kaynaklar kültürümüzün gelişmesini ve devamlılığını sağlayacak şekilde işlenir.” ibaresinin ve b bendinde dil, anlatım ve üslupla ilgili “Yaşayan Türkçe doğru, güzel ve etkili kullanılır; Türkçeleşmiş sözcükler, yaşayan Türkçenin bir parçası olarak değerlendirilir; öğrencilerin seviyelerine uygun, yeni sözcükleri öğrenmelerine fırsat veren zengin ve akıcı Türkçenin kullanılmasına özen gösterilir.

Türkçenin kullanımında, baskıya hazır nüshanın teslim tarihindeki Türk Dil Kurumunun son yayımladığı Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu esas alınır; baskıya hazır nüshanın inceleme sürecinde Yazım Kılavuzu'nda yapılan değişiklikler baskıya hazır nüshanın puanlanmasında dikkate alınmaz, ancak değişikliklerin yansıtılması başvuru sahibinden istenir; İlköğretimin ilk üç sınıfında soyut kavramların kullanılmasından kaçınılır.” ibarelerinin bulunması tüm derslere ait kitaplarda Türkçenin kullanımına ve söz varlığını geliştirecek tarzda olmasına önem verildiği görülmektedir.

Ana dili eğitiminde de ders kitapları en çok kullanılan materyallerdendir. Türkçe ders kitaplarında kullanılan metinler, öğrencilere Türk dilini, kültürünü, tarihi, sosyal yaşamını, inanışlarını, Türkçenin anlatım gücünü göstermesi bakımından son derece önemlidir.

5.2. Metin Tanımı ve Türleri

Metin, kendisini oluşturan söz öbeği ve cümle dizilerinin birbirlerine bağdaşıklık ve tutarlılık ölçekleriyle bağlanarak bir anlam bütünü oluşturdukları, belli bir amaçla

üretilmiş, başı ve sonu kesin çizgilerle sınırlanmış, yazılı ya da sözlü dil ürünüdür. (Karaağaç, 2013:585)

Metin, kendi içinde anlamlı ve tutarlı bir yapıya sahip olmalıdır. Metinlerin konuşma ile aktarılanlarına sözlü metin yazı ile aktarılanlarına da yazılı metin denir. Okur ile yazar arasında köprü vazifesi gören metinlerin içinde bilgi, duygu ve düşünceler mantıksal bir yapıya göre sıralanmaktadır. İlgili sıralama ve düzenleme metnin türüne göre değişiklik arz eder. Örneğin şiir, roman, makale, deneme, fıkra, öykü gibi türler bu anlamda birbirlerinden ayrılmaktadırlar.

Eğitim-öğretim sürecinde, önemli bir araç olan ders kitaplarını oluşturan metinler sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine katkı sağlamalıdır. Öğrencilerin bilgi aktarımında önemli bir unsur olan metinler, yine onların sözcük dağarcıklarının gelişmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Bu anlamda seçilecek metinlerin türleri de söz konusu öğelerin kazanımında belirleyici olacağını söylemek mümkündür. Erkul (2008:4, 5) metinleri tür açısından iki ana başlık etrafında toplamaktadır. Bunlar:

a) Öğretici Nitelikli Metinler / Düşünceye Dayalı Metinler

Öğretici nitelikli metinlerin başında bir bilim dalıyla ilgili anlatımları içeren düz yazılar gelir. Makale, fıkra, deneme, eleştiri, gezi yazısı, röportaj, mektup, biyografi, otobiyografi vb. Bu metinlerde en önemli unsur, “ana düşünce”dir. Daha sonra “yardımcı düşünceler” gelir. Son olarak da küçük ve özel ayrıntılar metnin akışı içinde yer alır, Öğretici nitelikli metinler, yapı bakımından yüksek düzeyli metinler olup öğrencilere öğretilmesi ve kavratılması kolay değildir.

b) Yaşatıcı Nitelikli Metinler / Olaya Dayalı Metinler

Yaşatıcı nitelikli metinler, bilgi vermektense öteye insanın yaşantısını zenginleştiren, hayal dünyasını geliştiren yazılardır. Bunlar; hikâye, roman, destan, masal, efsane, fabl, tiyatro, anı, günlük gibi olaya dayalı anlatı metinleridir.

5.3. Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Yeri ve Sahip Olması Gereken Özellikler

Öğrencilere okuma zevki ve okuduğunu anlama, yorumlama ve uygulama becerileri kazandırmak için kullanılan materyaller büyük bir önem sahiptir. Türkçe derslerinde en çok kullanılan araç-gereçlerden biri de ders kitaplarıdır.

Türkçe ders kitapları diğer ders kitaplarından farklı bir takım özellikler taşımaktadır. Diğer derslere ait olan metinler “nesnel” özellikler taşımaktayken, Türkçe ders metinleri “nesnel” ve “öznel” alana ait yapıları bünyesinde barındırmaktadır. Türkçe dersinin çok yönlülüğü nedeniyle, seçilecek metinlerdeki türler ve bahsi geçen türlerin içeriği, Türkçe öğretiminin temel aracı olan metinlerin önemini artırmaktadır.

Türkçe derslerinde kullanılacak metinlerde birçok unsurun bulunması gerekmektedir. Kolaç (2009: 597) bunları şu şekilde maddelendirmiştir:

1. Türkçe dersi öğretim programında yer verilen amaçlarla örtüşmelidir.
2. Öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun olmalıdır.
3. Öğrencilerin ilgilerine uygun olmalıdır.
4. Öğrencilerde okuma isteği uyandırmalıdır.
5. İçerik ve yapı olarak anlamsal, mantıksal bir bütünlük taşımalıdır.
6. Yazıldığı türün özelliklerini yansıtmalıdır.
7. Ana dilimizin güzelliğini, inceliğini, zenginliğini yansıtacak bir dil kullanılmalı, öğrencilerde ana dili sevgisi uyandırmalıdır.
8. Öğrencilerin yazılı ve sözlü anlatım becerilerinin gelişmesinde temel oluşturacağı düşüncesiyle anlatım bakımından sorunsuz olmalıdır.
9. Öğrencilerde zengin bir sözcük dağarcığı oluşturmaya çalışmalıdır.
10. Öğrencileri düşündürmeye, yorumlamaya, sebep-sonuç ilişkileri kurmaya, araştırmaya yöneltmelidir.

11. Gelişim düzeylerine uygun olarak öğrencilerin duygusal gereksinimlerine cevap vermelidir.
12. Ulusal değerlerimizi yansıtmalı ve öğrencilerde ulusal değerleri koruma bilinci oluşturmaya çalışmalıdır.
13. Büyüklerini sayan, küçüklerini seven, yardımsever, hoşgörülü, insanları ve bütün canlıları seven, çevresine karşı duyarlı, dürüst, etik değerlere bağlı, kişilik bakımından sorunsuz, özgüveni yüksek bir nesil yetiştirme amacına yönelik iletiler içermelidir

Sözü edilen bilgiler ışığında, özellikle Türkçe dersinin çok yönlülüğü nedeniyle, metinlerde olması gereken niteliklerin sayısı ve önemi de artmaktadır. Bu nedenle, Türkçe derslerinde kullanılan metinlerin seçiminde oldukça hassas olunmalıdır.

5.4. Söz Varlığında Metinlerin Rolü ve Önemi

Öğrencilere kelime öğretiminde kullanılan en önemli materyallerden biri de ders kitapları ve bu kitaplarda yer alan metinler ve etkinliklerdir. Öğrenciler pek çok kelimeyle ilk olarak ders kitapları vasıtası ile tanışır. Bu nedenle öğrencilerin kelime hazinelerinin gelişiminde ve genişlemesinde metinlerin ve etkinliklerin önemi büyüktür.

Metinler aracılığı ile sadece söz varlığının gelişimi değil, kelimeler aracılığı ile Türkçenin farklı kullanım özellikleri, kavramların öğretimi gibi amaçlar da bulunmaktadır. “Türkçe dersi kitapları aracılığıyla öğrencilere dilin yapıtaşları olan kelimeler ve kelimelerden oluşan deyim ile tamlama hâlindeki kelime grubu gibi dil birimleri kazandırılmaya çalışılmaktadır. Ders kitabı hazırlayan ve denetleyen ilgili kurumlar ile kitap yazarlarının ortak ölçütlerinin olup olmadığı, özellikle kitapların sözlük çalışmaları kısmında geçen ve öğrencilere kazandırılmaya çalışılan kelimelerin nicelik ve nitelik açısından denklik derecesinin ne ölçüde olduğu, ders kitaplarında hangi tür kelimelerin ne sıklıkla geçtiği, ortak kültür ve dil edindirme politikası açısından son derece önemlidir” (Karatay,2007:50-51).

Ders kitaplarına seçilecek metinlerde kullanılan sözcüklerin seçimi önem taşımaktadır. Sözcük sayısının ve cümle uzunluklarının sınıf seviyelerine göre artış göstermesi gerekmektedir. Ana dil eğitiminde aktif olarak kullanılan ders kitaplarına ait metinlerde 12-15 yaş grubuna ait kitaplarda kullanılması gereken sözcük sayısı Aytaç

tarafından Şu Şekilde dile getirilmiŐtir: “Kitapta yer alacak metinler, çocuğun en çok kullandığı ve en çok bildiği 70 sözcükten oluŐmalıdır. Cümle uzunlukları en çok 7 ile 10 sözcükten ibaret olmalıdır (Aytaç,2001: 59).

Söz varlığını geliştirmek için her yeni metinde periyodik olarak yeni sözcük artışı olmalı, yalın ve anlaşılır bir anlatımı olan metinlere yer verilmeli, özenli bir Türkçe ile yazılan metinler bulunmasına dikkat edilmeli, atasözleri, deyimler, terimler, zdeyiŐler, kalıplaşmış sözler ve benzetmeler yerinde ve doğru kullanılmalıdır.

ALTINCI BÖLÜM

6. BULGULAR

Tablo 6: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerin Söz Varlığı ve Sıklık Dizini

6.1. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Söz Varlıklarının İçerdiği Öğeler

Sıra No	Sözcük	Köken	K. Sıklığı
1.	avlu	Yun.	1
2.	acılık		1
3.	acıma		1
4.	aç		1
5.	ad		1
6.	ağ		1
7.	ağaç		1
8.	ağıt		1
9.	ak		1
10.	akıl		1
11.	akide	Ar.	1
12.	akrobatik	Fr.	1
13.	alaturka	İt.	1
14.	alçak		1
15.	alem	Ar.	1
16.	allık		1
17.	alt		2
18.	altın		1
19.	ama	Ar.	1
20.	amaç		1

21.	ancak		1
22.	antropoloji	Fr.	1
23.	apartman	Fr.	1
24.	arapsaçı		1
25.	asa	Ar.	1
26.	astronot	Fr.	1
27.	aşağı		1
28.	aşağılamak		1
29.	aşırmak		1
30.	atasözü		1
31.	Atatürk		1
32.	atlet	Fr.	1
33.	avcı		1
34.	ayaklanma		1
35.	ayaklanmak		1
36.	aygıt		1
37.	az		1
38.	azamet	Ar.	1
39.	aziz	Ar.	1
40.	bağlılık		1
41.	bahar	Far.	1
42.	bardak		1
43.	baş döndürücü		1
44.	başkan		2
45.	başlamıştım		1
46.	başrol	Fr.	1
47.	bazı		1
48.	belediye	Ar.	1
49.	belgesel		1
50.	benlik		1
51.	benzerlerinden		1

52.	beştaş		1
53.	beyaz	Ar.	1
54.	bilge		1
55.	bilgisayar		1
56.	bilhassa		1
57.	billur		1
58.	bir		3
59.	birden		1
60.	birdirbir		1
61.	biri		1
62.	biricik		1
63.	birlik		1
64.	bocalamak		1
65.	Bolu		1
66.	boş inanç		1
67.	bu		1
68.	bucak		1
69.	büget		2
70.	bütün		1
71.	büyülemek		1
72.	cemiyet	Ar.	1
73.	cephe	Ar.	1
74.	cesur	Ar.	1
75.	cingöz		1
76.	cumhuriyet	Ar.	1
77.	çekici		1
78.	çekyat		1
79.	çetin		1
80.	çıkışı		1
81.	çiriş	Far.	1
82.	çok		2

83.	çünkü	Far.	1
84.	dağ		1
85.	davul	Ar.	1
86.	delik		1
87.	delta	Fr.	1
88.	denge		1
89.	deniz		1
90.	Deniz		1
91.	dernek		1
92.	destan	Far.	1
93.	devrim		1
94.	didinmek		1
95.	disk	Fr.	1
96.	doğa		1
97.	doğru		1
98.	doğruyu		1
99.	dokuz		1
100.	dostluk	Far.	1
101.	dörtmala		1
102.	dünya	Ar.	1
103.	dürüm		1
104.	düş		1
105.	düşman	Far.	1
106.	düşünce		1
107.	egzersiz yapmak		1
108.	Elif	Ar.	1
109.	emek		1
110.	enstrüman	Fr.	1
111.	erik ağacı		1
112.	esin		1
113.	esinti		1

114.	eşsiz		1
115.	etnoloji	Fr.	1
116.	evren		1
117.	evrim		1
118.	ezgi		1
119.	ezmek		1
120.	fabrika	İt.	1
121.	falso	İt.	1
122.	fare	Ar.	1
123.	fert		1
124.	fısıldadı		1
125.	fiyonk	Rum.	1
126.	gece		1
127.	gelecek		1
128.	gençler		1
129.	genişçe		1
130.	göçmen		1
131.	göçük		1
132.	gökkuşağı		1
133.	gökyüzü		2
134.	gölge		1
135.	görkemli		1
136.	gösteri		1
137.	gözü pek		1
138.	gurbet	Ar.	1
139.	güç		1
140.	güçlü		1
141.	güneş		1
142.	güvercin		1
143.	güvercinler		1
144.	güzel		1

145.	güzelin		1
146.	hak	Ar.	1
147.	harikulade	Ar.	1
148.	haşhaş	Ar.	1
149.	hata		1
150.	hava	Ar.	1
151.	hava akımı		1
152.	hazin	Ar.	1
153.	hem hem		1
154.	hiç değilse		1
155.	himaye	Ar.	1
156.	hüner	Far.	1
157.	hürriyet	Ar.	1
158.	ırgat	Yun.	1
159.	iç		1
160.	iç dünya		1
161.	iç kulak		1
162.	içli		1
163.	ihtar etmek		1
164.	İhtilaf Devletleri		1
165.	iki		1
166.	ile		3
167.	ilham	Ar.	1
168.	ilkin		1
169.	ilkyaz		1
170.	inanç		1
171.	inatçılığa	Ar.	1
172.	ince		1
173.	istihkam	Ar.	1
174.	iş		1
175.	iyisin		1

176.	jimnastik	Fr.	1
177.	kabahat	Ar.	1
178.	kan basıncı		1
179.	kanaat	Ar.	1
180.	kar		1
181.	karamel	İsp.	1
182.	kararlı	Ar.	1
183.	kardeş		1
184.	kardeşlik		1
185.	kartal		1
186.	kartopu		1
187.	kas		1
188.	katı		1
189.	katran	Ar.	1
190.	kaynak		1
191.	keçiboynuzu		1
192.	kemirmek		1
193.	kenar	Far.	1
194.	kent	Soğdca	1
195.	kesilir		1
196.	keskin		1
197.	keşfetmek		1
198.	kır		1
199.	kıraç		1
200.	kışlık		1
201.	kıta	Ar.	1
202.	kızıl		1
203.	kişilik		1
204.	kitap	Ar.	2
205.	klasik	Fr.	1
206.	kolaçan etmek		1

207.	komşu		1
208.	komşuluk		
209.	konservatuvar	Fr.	1
210.	kor gibi		1
211.	kostüm	Fr.	1
212.	koyun		1
213.	köken		1
214.	kösele	Far.	1
215.	kötü		1
216.	kulis	Fr.	1
217.	kurtulmak		1
218.	kurultay	Moğ.	1
219.	kurum		1
220.	kurumuş		1
221.	kuşak		2
222.	kuşburnu		1
223.	Kuvayı Milliye		1
224.	kuvvetli		1
225.	kuzular		1
226.	küçük		2
227.	kültür	Fr.	2
228.	kütle	Ar.	1
229.	kütüphane	Ar.	1
230.	laik	Fr.	1
231.	mallar		1
232.	masa		1
233.	masum	Ar.	1
234.	mat		1
235.	medeniyet	Ar.	2
236.	medya	İng.	1
237.	melon	Fr.	1

238.	midibüs	Fr.	1
239.	minibüs	Fr.	1
240.	mirasyedi		1
241.	müjde	Far.	1
242.	mütareke	Ar.	1
243.	nazar	Ar.	1
244.	nefer	Ar.	1
245.	nefes	Ar.	1
246.	nesil		1
247.	nice		1
248.	Nilüfer		1
249.	okumak		1
250.	otobüs	Fr.	1
251.	otomobil	Fr.	1
252.	oyuncu		1
253.	ödev		1
254.	önce		1
255.	öncü		1
256.	öteberi		1
257.	özdeyiş		1
258.	özen		1
259.	özveri		1
260.	papyon	Fr.	1
261.	parodi	Fr.	1
262.	paylaşmak		1
263.	pazartesi		1
264.	pazen	Fr.	1
265.	perçem	Far.	1
266.	perde	Far.	1
267.	pipet	Fr.	1
268.	porsiyon	Fr.	1

269.	prenses	Fr.	1
270.	prova	İt.	1
271.	pudra	Fr.	1
272.	saadet	Ar.	1
273.	saban		1
274.	saf		1
275.	sandviç	İng.	1
276.	sarı		1
277.	sarılmak		1
278.	satın		1
279.	saygınlık		1
280.	saz		1
281.	serin		1
282.	sevindim		1
283.	sıcak		1
284.	sığıntı		1
285.	sır	Ar.	1
286.	soğuk		1
287.	soğukkanlılık		1
288.	sohbet	Ar.	1
289.	son		1
290.	sonbahar		1
291.	sonra		2
292.	sorun		1
293.	sörf	İng.	1
294.	sürü		1
295.	şeker	Far.	1
296.	şifa	Ar.	1
297.	tablo	Fr.	1
298.	tabur		1
299.	tabya	Ar.	1

300.	taksi	Fr.	1
301.	tandır	Far.	1
302.	tarih	Ar.	1
303.	taş		1
304.	teessüf	Ar.	1
305.	tel		1
306.	televizyon	Fr.	1
307.	temiz		1
308.	tip		1
309.	tok		1
310.	tokgözlü		1
311.	top		1
312.	toplum		1
313.	tuzak		1
314.	uğursuzluk		1
315.	uzak		1
316.	uzay		1
317.	uzay istasyonu		1
318.	uzun		1
319.	üst		1
320.	var		1
321.	Venüs	Lat.	1
322.	ya da		1
323.	yabancı		1
324.	yağız		1
325.	yakınlık		1
326.	yalnız		2
327.	yalnızlık		1
328.	yangın		1
329.	yaralamak		1
330.	yardım		1

331.	yargılamak		1
332.	yaşlı		1
333.	yelkovan		1
334.	yem		1
335.	yeni		1
336.	yer çekimi		1
337.	yeryüzü		1
338.	yeter ki		1
339.	yiğit		1
340.	yoksa		1
341.	yol		1
342.	yörünge		1
343.	yüksek		1
344.	zabit	Ar.	1
345.	zaman	Ar.	1
346.	zor		1

Bu tabloda, 346 sözcük ile bu sözcüklerin kökeni ve kullanım sıklığı bulunmaktadır.

Tablo 7: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Deyimler

Sıra No	Deyim	K. Sıklığı
1.	ayak basmak	1
2.	allak bullak olmak	1
3.	arası açılmak	1
4.	ateş saçmak	1
5.	ayağa kaldırmak	1
6.	ayak uydurmak	1

7.	başına kakmak	1
8.	boşa gitmek	1
9.	boyun eğmek	1
10.	dert yanmak	1
11.	dili dönmemek	1
12.	dili tutulmak	1
13.	dili varmamak	1
14.	dünya gözüyle bakmak	1
15.	el birliği	1
16.	elini ayağını çekmek	1
17.	gezip tozmak	1
18.	göğüs germek	1
19.	gönlü razı olmamak	1
20.	göz göze gelmek	1
21.	göz önünde tutmak	1
22.	göze almak	1
23.	gözünü ayırmamak	1
24.	gücüne girmek	1
25.	içini çekmek	1
26.	ipliğini pazara çıkarmak	1
27.	iş işten geçmek	1
28.	iz bırakmak	1
29.	kafayı dinlemek	1
30.	karşı çıkmak	1
31.	karşısına çıkmak	1
32.	kendine gelmek	1
33.	kendini toplamak	1

34.	keyfini çıkarmak	1
35.	kol gezmek	1
36.	kulak asmamak	1
37.	kulak vermek	1
38.	kuvvetten kesilmek	1
39.	laf aramızda	1
40.	mutluluktan deliye dönmek	1
41.	nöbet beklemek	1
42.	ortada kalmak	1
43.	ödün vermemek	1
44.	önüne düşmek	1
45.	öpüp başına koymak	1
46.	parmaklarını yemek	1
47.	peşkeş çekmek	1
48.	rahatı kaçmak	1
49.	söz almak	1
50.	söz dinlemek	1
51.	tefe koymak	1
52.	umudunu kesmek	1
53.	yalayıp yutmak	1
54.	yer almak	1
55.	yol göstermek	1
56.	yoldan sapmak	1
57.	yolunu tutmak	1
58.	yolunu tutmak	1
59.	yüreği burkulmak	1
60.	yüreği sızlamak	1

Bu tabloda, 60 deyim ve bunların kullanım sıklığı bulunmaktadır.

Tablo 8: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Atasözleri

Sıra No	Atasözleri	K. Sıklığı
1.	Çam sakızı çoban armağanı	1
2.	Adamın adı çıkacağına canı çıksın	1
3.	Dağ başında duman eksik olmaz	1
4.	Davulun sesi uzaktan hoş gelir	1
5.	Dünya malı dünyada kalır	1
6.	Dilin kemiği yok	1
7.	Kimsenin ahı kimsede kalmaz	1
8.	Herkesin tenceresi kapalı kaynar	1
9.	Kız evi naz evi	1
10.	El yarası geçer dil yarası geçmez	1
11.	Kedinin kanadı olsaydı serçenin adı kalmazdı	1
12.	İneğin sarısı toprağın karası	1
13.	Her kapının bir anahtarı vardır	1
14.	Dağ adamı hasta eder sağ adamı	1

Bu tabloda, 14 atasözü ve bunların kullanım sıklığı gösterilmiştir.

6.2. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerde Yer Alan Kelime Grupları

Tablo 9: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan İsim Tamlamaları

Sıra No	İsim Tamlamaları	K. Sıklığı
1.	erik ağacı	1
2.	İhtilaf Devletleri	1
3.	Kuvayı Milliye	1
4.	uzay istasyonu	1
5.	hava akımı	1
6.	kan basıncı	1

Bu tabloda 6 tane sıfat tamlaması ve bunların kullanım sıklığı yer almaktadır.

Tablo 10: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Sıfat Tamlamaları

Sıra No	Sıfat Tamlamaları	K. Sıklığı
1.	iç dünya	1
2.	boş inanç	1
3.	iç kulak	1

Bu tabloda, 3 tane sıfat tamlaması ve bunların kullanım sıklığı yer almaktadır.

Tablo 11: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Tekrar Grupları

Sıra No	Tekrar Grupları	K. Sıklığı
1.	uçsuz bucaksız	1
2.	şırıl şırıl	1

3.	mışıl mışıl	1
4.	sık sık	1
5.	oraya buraya	1
6.	değer değmez	1
7.	sessiz sedasız	1
8.	tatlı tatlı	1
9.	yemyeşil	1
10.	mosmor	1
11.	yeşilimtırak	1
12.	morumsu	1
13.	taptaze	1
14.	tazecik	1
15.	yapayalnız	1

Bu tabloda, 15 tane tekrar tekrar grubu ve bunların kullanım sıklığı bulunmaktadır.

Tablo 12: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Edat Grupları

Sıra No	Edat Grupları	K. Sıklığı
1.	kor gibi	1

Bu tabloda, 1 tane edat grubu ve bunun kullanım sıklığı yer almaktadır.

Tablo 13: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Bağlama Grupları

Sıra No	Bağlama Grupları	K. Sıklığı
1.	ya da	1
2.	hem hem	1
3.	ancak	1
4.	yalnız	2

5.	ile	2
6.	ilkin	1
7.	bilhassa	1
8.	yoksa	1
9.	hiç değilse	1
10.	ama	1
11.	çünkü	1
12.	yeter ki	1

Bu tabloda, 12 tane bağlama grubu ve bunların kullanım sıklığı bulunmaktadır.

Tablo 14: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Birleşik Fiil Grupları

Sıra No	Birleşik Fiil	K. Sıklığı
1.	egzersiz yapmak	1
2.	keşfetmek	1
3.	ihtar etmek	1
4.	kolaçan etmek	1

Bu tabloda, 4 tane birleşik fiil ve bunların kullanım sıklığı gösterilmiştir.

Tablo 15: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Kısaltma Grupları

Sıra No	Yönelme	K. Sıklığı	Uzaklaşma	K. Sıklığı
1.	inatçılığa	1	benzerlerinden	1

Bu tabloda, kısaltma gruplarından olan 1 tane yönelme, 1 tane de uzaklaşma grubu ve bunların kullanım sıklığı yer almaktadır.

Tablo 16. 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerin Söz Varlığı ve Sıklık Dizini

Sıra No	Sözcük	Kökeni	K. Sıklığı
1.	ağlamak		1
1.	ahlak	Ar.	1
2.	akşam		1
3.	akşamleyin		1
4.	alaimisema	Ar.	1
5.	alın		1
6.	alicenap	Ar.	1
7.	almak		1
8.	amaç		1
9.	anlam kazanmak		1
10.	anlatabilirim		1
11.	anlatmak		1
12.	ansızın		2
13.	ara sıra		1
14.	arada sırada		1
15.	arkadaş		3
16.	asır	Ar.	1
17.	asillik		1
18.	aş		1
19.	aşına		1
20.	Atatürk		1
21.	atın		1
22.	atıvermek		1
23.	avare	Far.	1
24.	avcı		1
25.	aylarca		1

26.	Ayşe		1
27.	bakakalmak		1
28.	barış		1
29.	baş		1
30.	başarılı		2
31.	başarmak		1
32.	başvurmak		1
33.	bayındırlık		1
34.	beden	Ar.	1
35.	beklemek		1
36.	bıkmak		1
37.	biblo	Fr.	1
38.	bilim		1
39.	binç		1
40.	binçli bir çaba		1
41.	billur	Ar.	1
42.	bir kum gibi		1
43.	biraz		1
44.	biraz sonra		1
45.	biriktirmek		1
46.	boş		2
47.	boya		1
48.	boyamak		2
49.	boyunduruk		1
50.	bozulmak		1
51.	bugün		1
52.	büyüdü		1
53.	büyüme		1
54.	cezaya çarptırılmak		1
55.	cezve	Ar.	1

56.	çalışkan		1
57.	çalışmak		2
58.	çehre	Far.	1
59.	çekül		1
60.	çıkagelmek		1
61.	çıkmaq		1
62.	çoktan		2
63.	çürümek		1
64.	çürümüş		1
65.	daha		1
66.	dam		1
67.	darılmak		1
68.	demin		2
69.	destan	Far.	1
70.	devlet	Ar.	1
71.	diyar	Ar.	1
72.	dokumak		1
73.	dolu		1
74.	dost	Far.	3
75.	doymak		1
76.	dökeyazdı		1
77.	dökmek		1
78.	dram	Fr.	1
79.	duraksadım		1
80.	durmak		1
81.	duymak		1
82.	dün		2
83.	ejderha	Far.	1
84.	endişelenmek		1
85.	erdem		1
86.	erkenden		1

87.	eski		1
88.	eskiden		1
89.	etüt	Fr.	1
90.	fâni	Ar.	1
91.	fayda	Ar.	1
92.	felsefe	Ar.	1
93.	fena	Ar.	1
94.	firdolayı		1
95.	figür	Fr.	1
96.	filozof	Fr.	1
97.	ganimet	Ar.	1
98.	gaye	Ar.	1
99.	gece yarısı		1
100.	geç		1
101.	gelmek		2
102.	gezdirmek		1
103.	gideceğiz		1
104.	gidedurmak		1
105.	gidedurun		1
106.	gitmek		1
107.	giyinmişti		1
108.	gömmek		1
109.	gönenç		1
110.	gücenmek		1
111.	güçlenmek		1
112.	güçlü		1
113.	güçlük		1
114.	gülmek		1
115.	gündüz		1
116.	güzel		1
117.	hâlâ	Ar.	1

118.	halef	Ar.	1
119.	halı		1
120.	han	Far.	1
121.	hasta	Far.	1
122.	hasta oldu		1
123.	hatır	Ar.	1
124.	hayat	Ar.	1
125.	hemen	Far.	2
126.	hemen şimdi		1
127.	henüz	Far.	1
128.	hızlı		1
129.	hisar	Ar.	1
130.	huzur	Ar.	2
131.	hükümdar	Far.	1
132.	ırgat	Rum.	1
133.	ısınmak		1
134.	ıstırap	Ar.	1
135.	içeri		1
136.	içmek		1
137.	içtik		1
138.	ideal	Fr.	1
139.	ihtiyar	Ar.	2
140.	il		2
141.	ilmek		1
142.	inkılap	Ar.	1
143.	ip		1
144.	iptidai	Ar.	1
145.	iyi		1
146.	iyileşiyor		1
147.	izin		1
148.	kahrolmak		1

149.	kainat		1
150.	kalktı		1
151.	kallavi		1
153.	kalp	Ar.	2
154.	kamuoyu		1
155.	kara		1
156.	karar verdi		1
157.	kaybetmek		1
158.	kelime	Ar.	1
159.	kemal	Ar.	1
160.	keyif	Ar.	2
161.	kırdı		1
162.	kırmak		1
163.	kısa		1
164.	kızarttı		1
165.	kızmak		1
166.	kirkit		1
167.	konak		1
168.	konuk		1
169.	koşmak		1
170.	kötü		1
171.	kuşatma		1
172.	kutsal		2
173.	kuvvetli		1
174.	küsmek		1
175.	mabet	Ar.	1
176.	mafsal	Ar.	1
177.	mağlubiyet	Ar.	1
178.	mahlukat	Ar.	1
179.	manastır	Rum.	1
180.	medrese	Ar.	1

181.	memnun oldum		1
182.	merdiven	Far.	1
183.	mesut	Ar.	1
184.	meşale	Ar.	1
185.	millî	Ar.	1
186.	muhasara	Ar.	1
187.	mutlu		1
188.	mutlu olmak		1
189.	müsaade	Ar.	1
190.	müsamere	Ar.	1
191.	nakkaş	Ar.	1
192.	neden		1
193.	netice	Ar.	1
194.	oda		1
195.	okul		1
196.	okumak		1
197.	okuyorum		2
198.	okuyuvermiş		1
199.	olgun		1
200.	olgunlaşmak		1
201.	olgunluk		1
202.	olmak		1
203.	oturmak		2
204.	oturuyordu		1
205.	oynamak		1
206.	oyun		1
207.	öğrenci		1
208.	öleyazdı		1
209.	ölümlü		1
210.	önemsemek		1
211.	ötüşmek		1

212.	övmek		1
213.	özdeşlik		1
214.	potansiyel	Fr.	1
215.	rahatlık		1
216.	rahatsız		1
217.	saadet	Ar.	1
218.	sabah	Ar.	1
219.	sabaha doğru		1
220.	sabahleyin		1
221.	saban		1
222.	sağlam bir zemine oturtmak		1
223.	salkım		1
224.	sanat	Ar.	1
225.	sararmak		1
226.	savaş		1
227.	sene	Ar.	1
228.	sevindi		1
229.	sevinmek		1
230.	sinirlenmek		1
231.	siyah	Far.	1
232.	soğuk		2
233.	sohbet etmek		1
234.	solmak		1
235.	solmuş		1
236.	sonra		1
237.	sonuç		1
238.	sorumluluk duymak		1
239.	soyluluk		1
240.	sözcük		1

241.	stüdyo	Fr.	1
242.	suç		1
243.	sulamak		1
244.	suret	Ar.	1
245.	süpürmek		1
246.	süpürmüş		1
247.	şafak	Ar.	1
248.	şehir	Far.	1
249.	şerbet	Ar.	1
250.	şimdi		2
251.	takdir etmek		1
252.	taşımak		1
253.	taşınmak		1
254.	telefon etti		1
255.	temiz		1
256.	temizleyiverdi		1
257.	teşkilat	Ar.	1
258.	tezgâh	Far.	1
259.	tiryaki	Ar.	1
260.	toplamak		1
261.	töre		1
262.	tragedya	Lat.	1
263.	tüccar		1
264.	Türkçe		1
265.	ufacık		1
266.	ufuk	Ar.	1
267.	uğradım		1
268.	ulus		1
269.	umut		1
270.	usanmak		1
271.	usul	Ar.	1

272.	duyarlık		1
273.	uyumak		1
274.	uyuyakalmışım		1
275.	uzamak		1
276.	uzamış		1
277.	uzanmak		1
278.	uzanmış		1
279.	uzun		1
280.	ülkü		1
281.	üzgün		1
282.	üzüntü		1
283.	vakit	Ar.	1
284.	varmak		1
285.	vicdan	Ar.	1
286.	yağdı		1
287.	yağmak		1
288.	yapabilmek		1
289.	yarar		1
290.	yardım etmek		1
291.	yarın		2
292.	yaşam		2
293.	yaşlanmak		1
294.	yaşlı		1
295.	yatmak		1
296.	yatmış		1
297.	yazdı		1
298.	yazın		1
299.	yazmak		2
300.	yedi		1
301.	yeni		1
302.	yenilgi		1

303.	yerleşti		1
304.	yeşermek		1
305.	yetişiriz		1
306.	yıkamak		1
307.	yıldız		1
308.	yiğit		1
309.	yozlaşmak		1
310.	zaman	Ar.	1
311.	zaman zaman		1
312.	zorluk		1

Bu tabloda, 312 tane sözcük ile bu sözcüklerin kökeni ve kullanım sıklığı gösterilmiştir.

6.3. 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Söz Varlıklarının İçerdiği Öğeler

Tablo 17: 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Deyimler

Sıra No	Deyimler	K. Sıklığı
1.	dikiş tutturamamış	1
2.	dillere destan olmak	1
3.	eli açık	1
4.	gönlü incinmek	1
5.	göz attı	1
6.	hafife almak	1
7.	kulak misafiri oldum	1
8.	küplere binmek	1
9.	murat almak	1
10.	razı etmek	1

11.	tatlıya bağlamak	1
-----	------------------	---

Bu tabloda, 11 tane deyim yer verilmiştir.

6.4. 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerde Yer Alan Kelime Grupları

Tablo 18: 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Sıfat Tamlamaları

Sıra No	Sıfat Tamlamaları	K. Sıklığı
1.	bilinçli bir çaba	1

Bu tabloda, 1 tane sıfat tamlaması bulunmaktadır.

Tablo 19. 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Tekrar Grupları

Sıra No	Tekrar Grupları	K. Sıklığı
1.	ara sıra	1
2.	arada sırada	1
3.	zaman zaman	1

Bu tabloda, 3 tane tekrar grubu bulunmaktadır.

Tablo 20. 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Edat Grupları

Sıra No	Edat Grupları	K. Sıklığı
1.	bir kum gibi	1
2.	sabaha doğru	1

Bu tabloda, 2 tane edat grubu ve bunları kullanım sıklığı yer almaktadır.

Tablo 21: 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Birleşik Fiil Grupları

Sıra No	Birleşik Fiil	K. Sıklığı
1.	anlam kazanmak	1
2.	anlatabilirim	1
3.	atıvermek	1
4.	bakakalmak	1
5.	başvurmak	1
6.	cezaya çarptırılmak	1
7.	çıkagelmek	1
8.	dökeyazdı	1
9.	gidedurmak	1
10.	gidedurun	1
11.	hasta oldu	1
12.	kahrolmak	1
13.	karar verdi	1
14.	kaybetmek	1
15.	memnun oldum	1
16.	okuyuvermiş	1
17.	öleyazdı	1
18.	sohbet etmek	1
19.	takdir etmek	1
20.	telefon etti	1
21.	temizleyiverdi	1
22.	uyuyakalmışım	1
23.	yapabilmek	1
24.	yardım etmek	1

25.	sorumluluk duymak	1
-----	----------------------	---

Bu tabloda, 25 tane birleşik fiil grubu ve bunların kullanım sıklığı yer almaktadır.

Tablo 22: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerinin Söz Varlığı ve Sıklık Dizini

Sıra No	Sözcük	Köken	K. Sıklığı
1.	açık		1
2.	açıklandı		1
3.	açılalı		1
4.	ağır		1
5.	ağırlamak		1
6.	ağladı		1
7.	ağlamaya		1
8.	ağlayan		1
9.	ağlayınca		1
10.	ağlayışı		1
11.	ahilik		2
12.	ahval	Ar.	1
13.	akacak		1
14.	albatros	Fr.	1
15.	aldı		1
16.	altışar köfte		
17.	Anadolu		1

18.	ancak		1
19.	anlatmamı		1
20.	annemi ve babamı çok sevdiğimi		1
21.	antant	Fr.	1
22.	arkadaş		1
23.	arkadaşını da mı		1
24.	askıdan		1
25.	aşağı		1
26.	ateşleyip		1
27.	azat edilmek		1
28.	azık		1
29.	azimli		1
30.	babası		1
31.	bağış		1
32.	bahçede		1
33.	bakan		1
34.	bakar bakmaz		1
35.	baş eğdiler		1
36.	başkasının süzgecinden geçirmek		1
37.	başlar		1
38.	bebek		1

39.	bedhah	Far.	1
40.	beklenti		1
41.	belli etmeden		1
42.	beyit	Ar.	1
43.	bildik		2
44.	bilfiil	Ar.	1
45.	bir de ne göreyim		1
46.	birer yumurta		1
47.	birkaç şekil		1
48.	bitap	Far.	1
49.	bizi		1
50.	bizim evin çatısında		1
51.	bora		1
52.	braille daktilosu		1
53.	bulacağım		1
54.	burcu burcu		1
55.	buyruk		1
56.	bürokrasi	Fr.	1
57.	büyüleyici		1
58.	büyürüm		1
59.	camlara		1
60.	cebren	Ar.	1

61.	cıvıl cıvıl		1
62.	çakmak		1
63.	çal		1
64.	çalışkan		1
65.	çalışma (isim-fiil)		1
66.	çalışma		1
67.	çare	Far.	1
68.	çarptığını		1
69.	çekingen		1
70.	çekme		1
71.	çevirmen		1
72.	çevirmenlik		1
73.	çevre		1
74.	çıkın		1
75.	çilli kız		1
76.	çocuk		1
77.	çoğaldıkça çoğaldı		1
78.	çoğalır		1
79.	çoktu		1
80.	çürük		1
81.	dâhili	Ar.	1
82.	damarda		1
83.	dava	Ar.	1

84.	dayanamayan		1
85.	dede		1
86.	değerlendirme		1
87.	deha	Ar.	1
88.	delalet	Ar.	1
89.	demir yollarına bakan yakın bahçeli evlerde		1
90.	deneyim		1
91.	denli		1
92.	derin		1
93.	dış		1
94.	dışarı		1
95.	Dikişi(isim-fiil)		1
96.	dikişi		1
97.	dinlence		1
98.	dize		1
99.	doğru		1
100.	dolaşırken		1
101.	dolaşıyoruz		1
102.	dolmak		1
103.	dolu		1
104.	dost	Far.	1
105.	dökülen		1
106.	dörtlük		1

107.	durgun		1
108.	durmaksızın		1
109.	duygu		1
110.	duygulanmak		1
111.	duymak		1
112.	düşecekti		1
113.	düşünürüm		1
114.	ekmek		1
115.	elim	Ar.	1
116.	emsal	Ar.	1
117.	engelli		1
118.	eş güdüm		1
119.	ev		1
120.	eve		1
121.	faaliyet	Ar.	1
122.	fakat		1
123.	fakir	Ar.	1
124.	fakruzaruret	Ar.	1
125.	fark eden		1
126.	fedai	Ar.	1
127.	feyizli	Ar.	1
128.	fırtına	İt.	1
129.	fışek	Far.	1
130.	fit	İng.	1

131.	gaflet	Ar.	1
132.	galibiyet	Ar.	1
133.	gelmeden		1
134.	genç		1
135.	geniş		2
136.	getir		1
137.	gidecek		2
138.	görürüm		1
139.	götürdü		1
140.	gözlemelerin		1
141.	gözlemen		1
142.	güçlkle		1
143.	güler(isim-fiil)		1
144.	güler		1
145.	gülmeye		1
146.	gülüşleri		1
147.	gülüşük		1
148.	gün		1
149.	hadim	Ar.	1
150.	hafta	Far.	1
151.	hain	Ar.	1
152.	halkevleri		1
153.	hamsi		1
154.	hançer	Ar.	1

155.	harici	Ar.	1
156.	hariç	Ar.	1
157.	hastalık		1
158.	hayat		1
159.	hazine	Ar.	1
160.	heybetli		1
161.	hikâye	Ar.	1
162.	hoşgörü		1
163.	hürriyet	Ar.	1
164.	ısnır		1
165.	ıslak sokakları		1
166.	ıslık		1
167.	ıssız		1
168.	içinde		1
169.	içlenmek		1
170.	idealist	Fr.	1
171.	ihtimal	Ar.	1
172.	iki bardak çay		1
173.	ilelebet	Ar.	1
174.	ilgili		1
175.	ilk		2
176.	imge		1
177.	inerlerken		1
178.	inkılap	Ar.	1

179.	irfan	Ar.	1
180.	ironi	Fr.	2
181.	istek		1
182.	istemek		1
183.	istikbal	Ar.	1
184.	istiklal	Ar.	2
185.	işlemeleri		1
186.	işlemeyi		1
187.	itibarlı		1
188.	jeopolitik	Fr.	1
189.	kaçış		1
190.	kaçıştı		1
191.	kâhin	Ar.	1
192.	kaldığı için		1
193.	kale		1
194.	kalkar		1
195.	kalp	Ar.	1
196.	kamaşmak		1
197.	kamçılama		1
198.	kan		1
199.	kapalı		1
200.	kapasite	Fr.	1
201.	kapıp		1
202.	karamsar		1

203.	kararsız		1
204.	kararsızlık		1
205.	karayel		1
206.	karşı kaldırımında yürüyen arkadaşını		1
207.	karşılaştırma		1
208.	kasaba	Ar.	1
209.	kastetmek		1
210.	kavis	Ar.	1
211.	kaynak		1
212.	kazananlar		1
213.	kazmanın		1
214.	kazmaya		1
215.	kefil	Ar.	1
216.	kendisini dinleyen köylüye		1
217.	keşfetmek		1
218.	kısa		1
219.	kıta	Ar.	2
220.	kıyı		1
221.	kitap		1
222.	kitap hastanesi		1
223.	kitap kurdu		1

224.	konan		1
225.	konferans	Fr.	1
226.	konuklarımıza		1
227.	konukseverlik		1
228.	konum		1
229.	konuştular		1
230.	koyar		1
231.	körüklediler		1
232.	köy	Far.	1
233.	küresel		1
234.	maarif	Ar.	1
235.	mahiyet	Ar.	1
236.	nâmüsaid	Ar.	1
237.	martı	İt.	2
238.	mavzer		1
239.	medeniyet	Ar.	1
240.	meltem		1
241.	memleket sorunları		1
242.	metot	Fr.	1
243.	mevcudiyet	Ar.	1
244.	mihnet	Ar.	1
245.	mil	Rum.	1
246.	muhabbet	Ar.	1
247.	muhafaza	Ar.	1

248.	muhafız	Ar.	1
249.	mukaddes	Ar.	1
250.	mukavemet	Ar.	1
251.	muvaaffakiyet	Ar.	1
252.	müdafaa	Ar.	1
253.	mülkiye	Ar.	1
254.	mümessil	Ar.	1
255.	mürşit	Ar.	1
256.	müstevli	Ar.	1
257.	müzakere	Ar.	1
258.	ne var ki		1
259.	nur	Ar.	1
260.	ocak		1
261.	okuma		2
262.	olağanüstü		1
263.	onaylama		1
264.	orijinallik		1
265.	otobüsten		1
266.	oturuverdi		1
267.	oysa		1
268.	oyunu		1
269.	öç		1
270.	öğrenci		1
271.	öğrenince		1

272.	öğrenmeye istekli		1
273.	ölürüm		1
274.	öneri		1
275.	öte yandan		1
276.	öykü		1
277.	özdeyiş		1
278.	özgürüm		1
279.	pakt	Fr.	1
280.	parmağını		1
281.	rastlamadım		1
282.	paydos	Rum.	1
283.	pelikan	Fr.	1
284.	pencereden	Far.	1
285.	perva	Far.	1
286.	pişenin		1
287.	psikoloji	Fr.	1
288.	puslu		1
289.	refah	Ar.	1
290.	renk renk		1
291.	renkli		1
292.	rutin	Fr.	1
293.	rutubet	Ar.	1
294.	rüzgar		1
295.	sabah	Ar.	1

296.	sakladı		1
297.	saltanat	Ar.	1
298.	sanat	Ar.	2
299.	sarkan		1
300.	sarmak		1
301.	savaş		1
302.	saygı		1
303.	saygılı		1
304.	saygın		1
305.	sazan		1
306.	selam	Ar.	1
307.	sermaye	Far.	1
308.	sevinmiş		1
309.	seyyah	Ar.	1
310.	sınıftan		1
311.	sıra dışı		1
312.	siyasi	Ar.	1
313.	soğumuş		2
314.	son		1
315.	sonuç		1
316.	sora sora		1
317.	sözleşmişçesine		1
318.	stratejik	Fr.	1
319.	sulh	Ar.	1

320.	sulh olmak		1
321.	sunuş		1
322.	susup		1
323.	sürdü		1
324.	sürmüştü		1
325.	sürüklemek		1
326.	süzölmek		1
327.	şapkasını		1
328.	şarapnel	Fr.	1
329.	şehir	Far.	2
330.	şerait	Ar.	1
331.	şiir	Ar.	2
332.	talebe	Ar.	1
333.	tanıdık		1
334.	tanıdıkça		1
335.	tanımlama		1
336.	tat		1
337.	tatil	Ar.	1
338.	tema	İt.	1
339.	temel		1
340.	tersane	İt.	1
341.	tetkik etmek		1
342.	tevhit	Ar.	1
343.	tezahür	Ar.	1

344.	tip	Fr.	1
345.	top top		1
346.	toplanıp		1
347.	toplanmaya		1
348.	toplum		2
349.	trajedi	Fr.	1
350.	tulumba		1
351.	tutar		1
352.	tutarak		2
353.	tutkulu		1
354.	tüketici		1
355.	umutsuz		1
356.	uskumru	Rum.	1
357.	uyandığında		1
358.	uzun		2
359.	ülke		1
360.	ülkü		1
361.	üşürüm		1
362.	üşüştü		1
363.	üzdü		1
364.	vagon	Fr.	1
365.	vahim	Ar.	1
366.	varırım		1
367.	varsayım		1

368.	vasıf	Ar.	1
369.	veda etmek		1
370.	verdiler		1
371.	yadsımak		1
372.	yağmur		1
373.	yakın		1
374.	yanmaz		1
375.	yardımsever		1
376.	yarımada		1
377.	yaş		1
378.	yaşlı		1
379.	yaşlı adam		1
380.	Yazar (isim-fiil)		1
381.	yazar		1
382.	Yazma (isim-fiil)		1
383.	yazma		1
384.	yegâne	Far.	1
385.	yemek		1
386.	yemiş		1
387.	yeni		1
388.	yere saçılan oyuncaklarını		1
389.	yeti		1
390.	yığın		1

391.	yoksul		1
392.	yolcu		1
393.	yukarı		1
394.	yurtta		1
395.	yürüdük		1
396.	yürürüm		1
397.	yüz		1
398.	yüzlerini		1
399.	zalim	Ar.	1
400.	zapt etmek		1
401.	zengin	Far.	1
402.	zihni süslemek		1

Bu tabloda, 402 sözcük ile bu sözcüklerin kökeni ve kullanım sıklığına yer verilmiştir.

6.5. 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerin Söz Varlıklarının İçerdiği Öğeler

Tablo 23: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Deyimler

Sıra No	Deyimler	K. Sıklığı
1.	af dilemek	1
2.	alay etmek	1
3.	anlata anlata bitirememek	1
4.	ayağa kaldırmak	1

5.	ayaküstü	1
6.	boy ölçüşmek	1
7.	buyruğu altına girmek	1
8.	buz kesmek	1
9.	can çekişmek	1
10.	düzen kurmak	1
11.	el etek çekilmek	1
12.	elden geçirmek	1
13.	farkına varmak	1
14.	fayda etmemek	1
15.	göğüs geçirmek	1
16.	gözden geçirmek	1
17.	göze almak	1
18.	güneş doğmak	1
19.	hal hatır sormak	1
20.	hayata döndürülmek	1
21.	haz duymak	1
22.	hükmü geçmek	1
23.	kalbi çarpmak	1
24.	kan ağlamak	1
25.	karşı durmak	1
26.	karşı koymak	1
27.	kendini alamamak	1
28.	kendini bırakmak	1

29.	mekân tutmak	1
30.	ölçüp biçmek	1
31.	soluk aldırmamak	1
32.	sözünde durmak	1
33.	teslim olmak	1
34.	yerinden fırlamak	1
35.	yok etmek	1
36.	yok olmak	1
37.	yollara düşmek	1
38.	yolunu tutmak	1
39.	Yüreği ağzına gelmek	1
40.	yüreği burkulmak	1
41.	zevk almak	1

Bu tabloda 41 tane deyim ve bunların kullanım sıklığı gösterilmiştir.

6.6. 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Kelime Grupları

Tablo 24: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan İsim Tamlamaları

Sıra No	İsim Tamlamaları	K. Sıklığı
1.	kitap hastanesi	1
2.	kitap kurdu	1
3.	memleket sorunları	1

Bu tabloda, 3 tane isim tamlaması bulunmaktadır.

Tablo 25: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Sıfat Tamlamaları

Sıra No	Sıfat Tamlamaları	K. Sıklığı
1.	altışar köfte	1
2.	birer yumurta	1
3.	birkaç şekil	1
4.	çilli kız	1
5.	iki bardak çay	1
6.	yaşlı adam	1
7.	yere saçılan oyuncaklarını	1

Bu çalışmada 7 tane sıfat tamlaması ve bunların kullanım sıklığı gösterilmiştir.

Tablo 26: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Sıfat-Fiil Grupları

Sıra No	Sıfat-Fiil Grupları	K. Sıklığı
1.	akacak	1
2.	bildik	1
3.	çarptığını	1
4.	dayanamayan	1
5.	dökülen	1
6.	fark eden	1
7.	gidecek	1

8.	güler	1
9.	kazananlar	1
10.	konan	1
11.	pişenin	1
12.	sarkan	1
13.	soğumuş	1
14.	tanıdık	1

Bu tabloda, 14 tane sıfat-fiil grubu ile bunların kullanım sıklığı gösterilmiştir.

Tablo 27: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan İsim-Fiil Grupları

Sıra No	İsim-Fiil Grupları	K. Sıklığı
1.	ağlayışı	2
2.	anlatmamı	1
3.	çakmak	1
4.	çalışma	1
5.	çekme	1
6.	dikişi	1
7.	gözlemen	1
8.	gülüşleri	1
9.	işlemeyi	1
10.	kaçış	1
11.	kazmaya	1
12.	keşfetmek	1

13.	okuma	1
14.	sevinmiş	1
15.	üşüştü	1
16.	yazma	1

Bu tabloda, 16 tane isim-fiil grubu ile bunların kullanım sıklığı gösterilmiştir.

Tablo 28: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Zarf Fiil-Fiil Grupları

Sıra No	Zarf-Fiil Grupları	K. Sıklığı
1.	açılalı	1
2.	ağlamaya	1
3.	ağlayınca	1
4.	ateşleyip	1
5.	belli etmeden	1
6.	dolaşırken	1
7.	durmaksızın	1
8.	gelmeden	1
9.	gülmeye	1
10.	inerlerken	1
11.	kapıp	1
12.	öğrenince	1
13.	sora sora	1
14.	sözleşmişçesine	1
15.	susup	1

16.	tanıdıkça	1
17.	toplanıp	1
18.	tutarak	1
19.	uyandığında	1

Bu tabloda, 19 tane zarf-fiil grubu ile bunların kullanım sıklığı yer almaktadır.

Tablo 29: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Tekrar Grupları

Sıra No	Tekrar Grupları	K. Sıklığı
1.	bakar bakmaz	1
2.	boydan boya	1
3.	burcu burcu	1
4.	civil civil	1
5.	çoğaldıkça çoğaldı	1
6.	köpüre köpüre	1
7.	renk renk	1
8.	top top	1

Bu tabloda, 8 tane tekrar grubu ve bunların kullanım sıklığı bulunmaktadır.

Tablo 30: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Edat Grupları

Sıra No	Edat Grupları	K. Sıklığı
1.	kaldığı için	1

Tablo 31: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Bağlama Grupları

Sıra No	Bağlama Grupları	K. Sıklığı
1.	ancak	1
2.	bir de ne göreyim	1
3.	ne var ki	1
4.	oysa	1
5.	öte yandan	1

Bu tabloda, 5 tane bağlama grubu ve bunların kullanım sıklığı yer almaktadır.

Tablo 32: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Birleşik Fiil Grupları

Sıra No	Birleşik Fiiller	K. Sıklığı
1.	azat edilmek	1
2.	baş eğdiler	1
3.	başkasının süzgecinden geçirmek	1
4.	kastetmek	1
5.	oturuverdi	1
6.	sulh olmak	1
7.	tetkik etmek	1
8.	veda etmek	1
9.	zabdetmek	1

10.	zihni süslemek	1
-----	----------------	---

Bu tabloda, 10 tane birleşik fiil grubu ile bunların kullanım sıklığı gösterilmiştir.

Tablo 33: 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alan Kısaltma Grupları

Sıra no	Yönelme	K. Sıklığı	Bulunma	K. Sıklığı	Uzaklaşma	K. Sıklığı
1.	camlara	1	Bizim evin çatısında	1	askıdan	1
2.	eve	1	Demir yollarına bakan yakın bahçeli evlerde	1	otobüsten	1
3.	konuklarımıza	1	yurtta	1	pencereden	1
4.			damarda	1	sınıftan	1

Bu tabloda, kısaltma grupları içerisinde yer alan 3 yönelme, 4 bulunma, 4 uzaklaşma grubu ile bunların kullanım sıklığı bulunmaktadır.

YEDİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Türkçe ders kitaplarının anadili öğretimindeki rolü ve önemi üzerine pek çok çalışma ve araştırma yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır: (Hilâl Arslan Kutlu, MEB İlköğretim 6,7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Sözcük Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi; Gülseda Baharlı, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Sözcük Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans tezi; Ahmet Doğru, 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Deyimler, Yüksek Lisans Tezi).

Ders kitapları şekliyle içeriğine, hazırlanış yönteminden öğrenci tepkilerine kadar çeşitli açılardan inceleme konusu olmuştur.

Ana dili öğretiminin büyük bir bölümünün gerçekleştiği Türkçe derslerinde temel kaynak olarak ders kitapları kullanılmaktadır.

Özby tarafından yapılan bir araştırmada Türkçe dersinde öğretmenlerin faydalandıkları kaynakların kullanım oranı tespit edilmiştir.

DERSLERDE YARARLANILAN KAYNAKLAR	SAYI	YÜZDE (%)
DERS KİTABI	102	94.44
DERGİLER	3	2.77
GAZETELER	1	0.92
RADYO	-	-
TEYP VE VİDEO	1	0.92
TELEVİZYON, SLAYT, TEPEGÖZ vb.	1	0.92
BİLGİSAYAR	-	-
TOPLAM	108	100

Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında Türkçe öğretmenlerinin tamamına yakın kısmının (%94,44) ders kitaplarından faydalandıkları görülmektedir. Bu sonuç ders kitaplarının ana dili öğretimine etkisinin boyutunu ortaya çıkarır. (Özbay, 2002: 112-120)

Her ne kadar kelime dağarcığının gelişiminde okuma yalnızca ders kitaplarıyla sınırlı değilse de öğretmenlerin en çok başvurdukları okuma kaynağı ve dolayısıyla da öğrencilerin en çok kullandıkları kaynak olması sebebiyle ders kitapları önemini hâlâ korumaktadır. Ders kitaplarında öğrencilerin yeni kelimeleri öğrenmelerini sağlayacak hem farklı içerikteki metinlere hem de bu metinleri destekleyecek bollukta kelime etkinliklerine yer verilmesi gerekmektedir. Bunu yapabilmek için de öğrencilerin sıkılmayacağı, seviyelerini kademe kademe arttırmayı hedefleyen bir kelime listesi hazırlanmalıdır.

Zengin bir kelime hazinesinin oluşturulmasında kelime sayıları ve her metinde geçen farklı kelimeler son derece önemlidir. Ders kitaplarındaki toplam kelime sayısı ile farklı kelimeler arasındaki oranların belli ve bilimsel aralıklara göre hazırlanması gerekir. Metinlerdeki kelimeler tematik bir yaklaşımla yoğun bir şekilde verilmelidir. Böylece öğretilecek kelimelerin benzer kelime ve kavramlarla ilişkilendirilmeleri, zihinde somutlaşmaları, hayata aktarımları daha kolay sağlanmış olacaktır. Aynı tema çerçevesinde öğretilecek atasözleri, deyimler, tamlamalar, söz grupları ile diğer kelime türleri etkili öğretimde kalıcılığı ve verimi artıracaktır.

Toplumunu oluşturan her bireyin, zorunlu eğitim – öğretim sürecinin sonunda asgari bir kelime bilgisine sahip olması sağlanmalıdır. Pek çok araştırmada ortaya çıkan kelime listelerinden de yola çıkılarak oluşturulacak kelime listesi TDK, MEB, üniversite ve yazarların işbirliğiyle her sınıf seviyesi için temel kelime listeleri hazırlanmalı, kitap yazarlarına ve program hazırlayıcılarına bu listeler sunulmalıdır.

Yaş, cinsiyet, ihtiyaçlar, seviye, sosyo – ekonomik farklılıklar göz önünde bulundurularak hazırlanacak kelime listelerinde bu sorumluluk sadece Türkçe öğretmenleriyle sınırlandırılmamalı, diğer ders öğretmenleri de bu sürece dâhil edilerek daha verimli, sağlıklı bir sonuç hedeflenmelidir.

Eğitim ve öğretimde ilk ve en önemli basamak dildir. Dilin yapı taşları olan kelimelerin hangi sıklıkta ve nitelikte öğretileceği, öğrenim sürecinin başarısını doğrudan etkileyen etmenlerin başında gelir. Türkçe ğretiminin en önemli gereçleri olan Türkçe ders kitapları hem ğretmeni hem de öğrenciyi yönlendirmesi bakımından her açıdan önemsenmesi, incelenmesi gereken materyallerdir.

Bu çalışmada; 6., 7. ve 8. Sınıf Türkçe ğrenci alışma Kitaplarındaki Etkinliklerin söz varlığı ve kelime grupları ele alınmış ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ğrenci alışma Kitaplarındaki etkinliklerin söz varlığı şyledir:

Söz Varlığı	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
	346	312	404

Sınıf seviyeleri yükseldikçe ders kitaplarında ve etkinliklerinde kullanılan kelime sayılarının düzenli bir şekilde yaşa, zihinsel gelişime ve sınıf düzeyine bağlı olarak artması gerekmektedir. Söz varlığı açısından en fazla sözcük 8. sınıfta kullanılmıştır. En az ise 7. sınıfta kullanılmıştır. 7. sınıfta, 6. sınıfa oranla sözcük sayısını artması beklenirken sözcük sayısı düşmüştür. Bunun da sözcük ğretimi açısından bir eksiklik olduğu düşünülmektedir.

İrfan Aypay, AB lkeleri ğrencilerinin kelime hazinesi ile bizim öğrencilerimizin kelime hazinesi arasında büyük farkların olduğunu belirtir. Bizim ğrencilerimizin 1000 kelimelik söz dağarcığına sahip olmalarına karşılık, Avrupa'da bu sayının 4000-7000 arasında değiştiğini söyler.

Afyon Kocatepe niversitesi'nde, Afyonkarahisar il merkezindeki ilköğretim 5. ve 8. sınıflar ile lise son sınıf ğrencilerinin sözlü anlatımdaki aktif kelime hazinesini ölçmek amacı ile bir yüksek lisans tezi yapılmış. Bu çalışmada; öğrencilerin sözlü anlatımdaki aktif kelime hazinesinin yaklaşık olarak; 5. sınıfta 1030, 8. sınıfta 1223, 11. sınıfta ise 1539 olduğu bulunmuş. Bu araştırmaya göre; orta ğretimi bitirmek üzere

olan 18 yaşındaki bir Türk gencinin, bildiği ve konuşurken kullandığı kelime sayısı 1500 civarındadır. (Ünsal,2005,64-65)

“Yapılan araştırmalara göre; gelişmiş, uygar bir toplum ölçüsü esas alındığında, ilkokulu (ilköğretim 5. sınıfı) bitiren kız ya da erkek çocuğun iki bin sözcüğü kullanabilir duruma gelmesi gerekir. Oysa ülkemizde ulaşılabilen en iyi ortalama sayı beş yüz sözcükle sınırlıdır. Sosyo-ekonomik bakımdan geri kalmış yörelerimizdeki ilkokul (ilköğretim 5. sınıf) çağındaki çocukların kullanabildikleri sözcük sayısı ise iki yüze kadar düşmektedir. Dünya ölçülerine göre, ortaokul(ilköğretim 6,7,8. sınıf) düzeyinde öğrenim görmüş çocukların sözcük dağarcığı dört bin sözcük iken, ülkemizde ortaokul (ilköğretim 6,7,8. sınıf) öğrencilerinin ulaşabildiği ortalama sözcük dağarcığı iki bine kadar düşmektedir. Yine dünya ölçülerine göre lise (ortaöğretim) öğrencilerinin duygu, düşünce ve tasarımlarını anlatırken kullandıkları sözcük sayısı beş bine kadar çıkmaktadır. Ülkemizde ise, lise (ortaöğretim) öğrencileri bu rakamın ancak yarısına ulaşabilmektedir (Sever, 2004: 30).

Amerika’da çocuklar üzerine yapılan bir araştırmada, yaş seviyelerine göre çocukların kelime hazinelerinde bulunan değerleri şu şekilde sıralar: 6 yaş 2.600 etkin, 14.700 edilgen; 10 yaş 5.500 etkin, 34.300 edilgen ve 14 yaş 8.500 etkin, 62.500 edilgen kelime. (Göğüş, 1978:24).

“İngilizler ve Almanlar, okul öncesi çocuklarına 2000 kelime, 7-12 yaş grubundaki çocuklarına en az 5000 kelime öğretmeyi hedeflemektedirler. Bir insanın günlük hayatında azami 3000 kelime kullandığını kültürlü bir insanın kelime dağarcığında yaklaşık olarak 22000-27000 kelime bulundurmasının, kullanmasının gerektiğini , kendini yetiştirmiş bir insanın ise 40000 kelime bilmesi gerektiğini tespit etmişler ve eğitimde hedef göstermişlerdir.” (Karakuş, 2000,128).

Bir insanın zekâsı, bildiği kelimelerle orantılıdır. Batı dünyası, ilk eğitimden itibaren çocuklarına, çok zengin bir dil eğitimi vermektedir. Resmi rakamlara göre, ABD’de ilk eğitimden geçen çocukların kitaplarındaki kelime sayısı 71 bindir. İngiltere ve Almanya’da 70 bin civarında; İtalya’da 33 bin, Suudi Arabistan’da 12.500 kelimedir. Türkiye’de ise, aynı eğitimden geçirdiğimiz çocuklarımızın kitaplarındaki kelime sayısı sadece 7 bindir. Bu 7 bin kelimenin de, çocuklarımız ancak yüzde 5’iyle konuşup

düşünmektedirler.(<http://www.dergi.havuz.de/001-OCAK-SUBAT-2009/istanbul-turkcesi.html>)

Karakuş, Batı'daki çalışmalara dayanarak, Türkiye'de çocuklara kazandırılması gereken kelime sayılarının, kesin olmamakla birlikte, 0-6 yaş için 2.000-3.000, 7-12 yaş için 5.000, 13-18 yaş için 20.000, 19 yaş ve üzeri için 35.000 olarak belirler (Karakuş, 2000: 19).

Diğer ülkeler ile kıyaslandığında Türkçe ders kitaplarında söz varlığı sayısı çok azdır. Öğrencilerin kendilerini daha iyi ifade etme ve yazmasında bunların arttırılması gerekmektedir.

6, 7 ve 8. sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerde ortak kullanılan sözcükler aşağıdaki tabloda verilmiştir:

6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
-	arkadaş	arkadaş
Atatürk	Atatürk	-
destan	destan	-
-	dost	dost
güç	güç	-
güçlü	güçlü	-
güzel	-	güzel
-	hayat	hayat
kitap	kitap	-
kuvvetli	kuvvetli	-
okumak	okumak	-
medeniyet	-	medeniyet
son	-	son
sonra	sonra	-
-	sonuç	sonuç
-	ülkü	ülkü

-	yaşlı	yaşlı
---	-------	-------

Üç sınıf arasında ortak kullanılan sözcük yoktur. Sözcükler ancak iki sınıf arasında ortak kullanılabilmiştir. Tablonun dışındaki diğer sözcükler ise sadece o sınıfa ait çalışma kitabında yer almıştır. “Atatürk, kitap, okumak, dost, medeniyet, ülkü” gibi sözcüklerin her üç kitapta da kullanılmamış olması bir eksiklik olarak düşünülmektedir.

6., 7. ve 8. sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerde en çok kullanılan sözcükler:

Sıra No	6. Sınıf Sözcük	Sözcük Sayısı	7. Sınıf Sözcük	Sözcük Sayısı	8. Sınıf Sözcük	Sözcük Sayısı
1	bir	3	arkadaş	3	ahilik	2
2	alt	2	dost	3	bildik	2
3	başkan	2	ansızın	2	gidecek	2
4	büget	2	başarılı	2	geniş	2
5	çok	2	boş	2	ilk	2
6	gökyüzü	2	boyamak	2	ironi	2
7	kitap	2	çalışkan	2	istiklal	2
8	kuşak	2	çoktan	2	kıta	2
9	küçük	2	demin	2	martı	2
10	kültür	2	dün	2	okuma	2
11	medeniyet	2	gelmek	2	sanat	2
12	sonra	2	hemen	2	soğumuş	2
13	yalnız	2	huzur	2	şehir	2
14			ihtiyar	2	şiir	2
15			il	2	toplum	2
16			kalp	2	tutarak	2
17			keyif	2	uzun	2

18			kutsal	2	uyandığında	2
19			okuyorum	2		
20			oturtmak	2		
21			soğuk	2		
22			şimdi	2		
23			yarın	2		
24			yaşam	2		
25			yazmak	2		

Yukarıdaki tabloda Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerde en çok kullanılan sözcük ve kullanım sıklıkları verilmiştir. Tabloda yer almayan diğer sözcükler ise birer kez kullanılmıştır.

Kelimeler ile düşünceler oluşturulur, varlıklar kelimeler ile hayat bulur. Kelime dağarcığı ancak yeni kelimeler ile zenginleştirilir. Hem dilimizin korunması ve kullanılması hem de sonraki nesillere aktarılacağı için kelimelerin Türkçe olmasına büyük özen göstermek gerekmektedir.

Türkçe sırasıyla Arapça, Fransızca ve Farsçadan en çok ödünçleme kelimeyi almıştır. 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe öğrenci çalışma kitaplarında da ödünçleme alınan kelimelerden Arapça yine ilk sırayı almıştır. Etkinliklerin amaçlarından biri de Türkçeyi güzel kullanmak ve sözcük dağarcığını geliştirmektir. Ancak etkinliklerde bu kadar yabancı kökenli sözcüğün kullanılması Türkçe ve Türkçenin öğretimi için ciddi bir problemdir.

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere sınıf düzeylerine göre yabancı dillerden alınan sözcük sayıları verilmiştir.

6. Sınıf			7. Sınıf		8. Sınıf	
1	Arapça	49	Arapça	57	Arapça	74
2	Fransızca	32	Farsça	14	Fransızca	18
3	Farsça	14	Fransızca	8	Farsça	13

4	İtalyanca	4	Rumca	2	İtalyanca	4
5	İngilizce	3	Latince	1	Rumca	3
6	Yunanca	2				
7	Rumca	1				
8	Moğolca	1				
9	Soğdca	1				
10	İspanyolca	1				
11	Latince	1				
Toplam Yabancı Sözcük Sayısı		109		82		112

6. sınıflardaki etkinliklerde kullanılan toplam 346 kelimenin 109'u farklı dillerden alınan yabancı sözcüklerdir. Bu da toplam sözcük sayısının yaklaşık % 31.56'sına denk gelmektedir. Alt sınıf düzeyleri için çok yüksek bir oran olduğu muhakkaktır. Dilimizin ses ve anlam renklerini, sıcaklığını, güzelliğini yansıtan tamamen dilimize ait sözcükler seçilebilir, vurgulanabilir ve kavratılabilir.

7. sınıflardaki etkinliklerde kullanılan toplam 312 kelimenin 82'si farklı dillerden alınan yabancı sözcüklerdir. Bu da toplam sözcük sayısının yaklaşık % 26.28'ine denk gelmektedir. Türkçenin ses ve anlam güzelliğini yansıtacak öz Türkçe sözcükler varken yabancı kelimelerin bu denli yoğun kullanılması başlı başına değerlendirilmesi gereken bir sorundur. Üst sınıflarda yabancı sözcük kullanımının anlaşılabilirliği kısmen kabullenilebilir ancak alt sınıflarda dilimizin öz değerlerini kullanmamak bir kayıp ve kıymet bilmezliktir.

8. sınıflardaki etkinliklerde kullanılan toplam 404 kelimenin 112'si farklı dillerden alınan yabancı sözcüklerdir. Bu da toplam sözcük sayısının yaklaşık % 27.72'sine denk gelmektedir. Elbette ki dile geçen, Türkçeleşmiş her kelimenin kullanılmasında bir sakınca yoktur. Ancak belirli bir düzen ve sayıda bilimsel çalışmalarla desteklenen programlarla bu oranların belirli bir düzeyde tutulması zihinlerdeki karmaşayı giderecek, dile gereken özenin gösterilmesi noktasındaki hassasiyeti artıracaktır. Üstelik dile sahip çıkma, milli birlik ve bilinci artırma ancak sahip olduğumuz değerleri korumakla mümkündür.

6., 7. ve 8. sınıf Türkçe öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerde kullanılan deyimlerin ve atasözlerinin sayısı şöyledir:

Sınıf	Deyim	Atasözü
6. Sınıf	60	14
7. Sınıf	11	-
8. Sınıf	42	-

Deyimler ve atasözleri öğrencilere Türk dilini sevdirmek, kurallarını sezdirmek; onları, Türkçeyi gelişim süreci içinde bilinçle, özenle ve güvenle kullanmaya yöneltmek, sözlü ve yazılı Türk ve dünya kültür ürünleri yoluyla, Türk kültürünü tanıma ve kazanmalarında Türk yurdunu ve ulusunu, doğayı, hayatı, insanlığı sevmelerinde önemli bir şekilde yardımcı olmaktadır.

Deyimler ve atasözleri toplumların kültüründe, tarihinde önemli bir yer tutar. Dilin öğrenilmesinde de önemli bir yere sahiptirler. Deyimler ve atasözleri bireyin kendini ifade etmesinde, anlattığı konuyu desteklemesinde kendisine yardımcı olurlar. Deyimler ve atasözleri sayesinde anlatılmak istenen şeyler özlü bir şekilde birkaç sözcükle aktarılabilir. Bunun yanında deyimler ve atasözleri mecaz anlam taşıdıkları için anlatıma canlılık katar. Bunun için etkinliklerde bol bol atasözü ve deyimlere yer vermek gerekmektedir.

Her üç sınıfta da deyimler kullanılmıştır. Fakat 7. sınıfta kullanılan deyim sayısı azdır. 6. sınıf hariç diğer sınıflarda atasözü kullanılmaması kitaplar için büyük bir eksikliklerdir.

Metinlerde geçen kelime grupları:

Dil bilgisi öğretiminin amaçlarından biri, dilin anlam ve söz dizim özelliklerini öğrencilere olabildiğince kavratmaktır. Dilin bir bütün halinde öğretilmesi düşünüldüğünde hazırlanan Türkçe ders kitapları Türkçenin anlam ve söz dizim özellikleri çerçevesinde hazırlanmalıdır.

Kelime gruplarını kavratmaya yönelik etkinliklerde olabildiğince metin parçalarına ve cümle bütününe bağlı olarak verilmelidir. Kelime gruplarının metin yahut cümle bütünü içerisinde verilmesi, morfolojinin sentaksla bağlantısının sağlanarak grubun anlam boyutunun kavratılması ve öğrencilerin yazılı anlatım cümlelerinde kelime gruplarını kullanabilmeleri açısından oldukça yararlıdır. Bunun için bol bol bütün kelime gruplarına yer verilmelidir. Oysa 6, 7, ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerde tüm kelime gruplarına yer verilmemiştir. Ayrıca çok az sayıda kelime grubuna yer verilmiştir.

6. sınıfta 8; 8. sınıfta 3 tane isim tamlaması kullanılmış, 7. sınıfta isim tamlaması kullanılmamıştır. İsim tamlamaları Türkçede önemli bir yer tutmakta olan kelime gruplarıdır. İsim tamlamalarına bu kadar az yer verilmesi kitaptaki etkinlikler için önemli bir eksikliklerdir. Çünkü dilin öğrenilmesinde kelime grupları çok önemli yer tutar. Sözcükler arası bağlamın zihinsel olarak oluşturulması, kullanılması ve ifade edilmesinde büyük ölçüde yardımcı olmaktadır.

6. sınıfta 3; 7. sınıfta 1; 8. sınıfta ise 6 tane sıfat tamlaması kullanılmıştır. Kelime gruplarının en önemli gruplarından biri de sıfat tamlamalarıdır. Sıfat tamlaması işaret ettiği varlığın rengi, şekli, ebatı, âdeti, durumu vs. hakkında bilgi verir. Sıfat tamlamaları kelimeler arası bağlantı, sözcük dağarcığının geliştirmesi için çok önemlidir. Etkinliklerde bu kadar az sayıda sıfat tamlamasına yer verilmesi önemli bir eksikliklerdir.

8. sınıfta 14 tane sıfat-fiil, 16 tane isim-fiil, 21 tane de zarf-fiil kullanılmıştır. 6 ve 7. sınıfta ise fiilimsilere yer verilmemiştir. Fiilimsiler fiillerden türemelerine karşın fiilin bütün özelliklerini göstermeyen, cümle içerisinde isim soylu sözcükler gibi kullanılan fiil soylu sözcüklerdir. Türkçede fiilimsiler, fiillere yapım ekleri eklenerek oluşturulur. Fiilimsi aldığı yapım ekine göre cümlede isim, sıfat ya da zarf olarak kullanılabilir. Bunun için söz varlığının oluşturulması ve cümle içinde sözcükler arası bağlamın kurulmasında önem taşırlar. 6. ve 7. sınıflardaki etkinliklerde fiilimsilere yer verilmemesi büyük bir eksikliklerdir.

6. sınıfta 15; 7. sınıfta 3; 8. sınıfta ise 8 tane tekrar grubuna yer verilmiştir. Tekrar grupları, metne ahenk katar, anlamı güçlendirir, anlam akışını sağlar. Bundan

dolayı tekrar grupları önemlidir. Sınıf ve öğrenme düzeyi arttıkça daha çok yer verilmesi gereken tekrar gruplarının 6. sınıfta daha çok yer alması diğer sınıflarda sayılarının azalması öğretim ve öğrenim açısından önemli bir eksikliklerdir.

6. sınıfta 1; 8. sınıfta 1 tane edat grubuna yer verilmiştir. 7. sınıfta ise edat grubuna yer verilmemiştir. Edatlar, farklı tür ve görevdeki kavram ve sözcükler arasında anlam ilişkisi kurmaya yararlar. Oysa etkinliklerde bu kadar az yer verilmiş olması sözcük ve kavramlar arasında ilişki kurulmasında ilerde ciddi sorunlar teşkil edebilir.

6. sınıfta 13; 8. sınıfta 5 tane bağlama grubuna yer verilmiştir. 7. sınıfta ise yer verilmemiştir. Bağlaçlar; sözcükleri, sözcük gruplarını veya cümleleri biçim ve anlam yönüyle birbirine bağlayan kendi başlarına anlamı olmayan sözcüklerdir. Bundan dolayı bağlama grupları önemlidir. Fakat etkinliklerde yeteri kadar yer verilmemişlerdir.

6. sınıfta 4; 7. sınıfta 25; 8. sınıfta ise 10 tane birleşik fiil grubuna yer verilmiştir. Fiiller bir dilin bel kemiğidir ve o dile özgüdürler. Türkçe fiiller yönünden çok zengin bir dildir. Bunun için dil öğretiminde fiillere büyük önem verilmesi gerekmektedir. Tüm sınıflarda birleşik fiil grubuna yer verilmiş olsa da sayı düzensiz ve azdır.

Kısaltma gruplarından, 6. sınıfta 1 tane yönelme 1 tane uzaklaşma; 8. sınıfta ise 3 tane bulunma, 5 tane uzaklaşma grubuna yer verilmiştir. 7. sınıfta ise hiçbir kısaltma grubuna yer verilmemiştir. Diğer kısaltma gruplarına yer verilmemiş olması, yer verilen kısaltma gruplarının da sayıca az olması önemli bir eksikliklerdir.

Bu çalışma ve geçmişteki araştırmalar, metinlerin kelime hazineleri açısından yeniden değerlendirilmesi gerektiği, ders kitaplarının hedef ve becerileri kazandıracak nitelikleri tamamen karşılamadığı, Türkçe ders kitaplarının bilimsel, kültürel, güncel, eleştirel veriler ışığında yeni bir anlayışla hazırlanması gerektiği sonucunu net olarak ortaya çıkarmıştır.

KAYNAKÇA

- Akerson - Erkman, F. (2007). *Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış*. İstanbul: Multilingual Yayınevi.
- Aksan, D. (2009). *Anlambilim*. Ankara: Engin Yayınları.
- Aksan, D. (1996). *Türkçenin Söz Varlığı*. Ankara. Engin Yayınları.
- Aksan, D. (1997). *Türkçenin Gücü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2001). *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2002). *Ana dilimizin Söz Denizinde*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2003). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksan, D. (2013). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1998). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Akyol, H. (2001). *Türkçe İlk Okuma Yazma Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Akyol, H. (2006). *Türkçe Öğretim Yöntemleri*, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Akyürek, S. (2004). *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları,
- Baştürk, M. (2004), *Dil Edinim Kuramları ve Türkçenin Anadili Olarak Edinimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Beyreli, L., Çetindağ, Z., Celepoğlu, A. (2005). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D. (1997). *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Cüceloğlu, D. (2009). *İnsan ve Davranışı*: İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Duman, B. (2004). *Öğrenme – Öğretme Kuramları ve Süreç Temeli Öğretim*. İstanbul: Anı Yayıncılık.
- Ediskun, H. (1992). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eker, S. (2010). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ergin, M. (1997). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Minnetoğlu Yayınları.
- Gencan, T. N. (2007). *Dilbilgisi*. Ankara: Tek Ağaç Yayınları.
- Güleryüz, H. (2003). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Güleryüz, H. (2004). *Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Günay, D. (2001). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Güngör, N. (1991). *Kültür-Eğitim-Dil Üzerine Görüşleri İle Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaplan, M. (1992). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaağaç, G. (2013). *Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- Karahan, L. (2012). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karakuş, İ. (2000). *Türkçe türk dili ve edebiyatı öğretimi*, Ankara: Sistem Ofset Yayınları.
- Kılıç, D. (2005). *Ders Kitabının Öğretimdeki Yeri Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2010). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara. TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.

Öz, F. (2003) *Uygulamalı Türkçe Öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Özçelik, D. A. (1998). *Kavram (Söz Dağarcığı) Gelişimi: 3-11. Sınıf (9-17 Yaş) Öğrencilerinde Görülen Biçimiyle*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Özkan, M. *İnsan İletişim ve Dil: İstanbul*, Akademik Kitaplar, İstanbul, 2009.

Sağlam, M. Y. (2004), *Atasözleri - Kaybolan Kültür Mirasımız*, Ankara: Ürün Yayınları.

Sever, S. (2004). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Toklu, O. (2009). *Dilbilime Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Ünsal, H. (2005) *Afyon (Merkez) İlköğretim 5., 8. ve Ortaöğretim 11. Sınıf Öğrencilerinin Konuşma Becerisinde Geçen Aktif Kelimelerin Tespiti*. Afyon: A.K.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Yalçın, A. (1997). *Türkçe Öğretim Yöntemleri -Yeni Yaklaşımlar-* Ankara: Akçağ Yayınları.

Yavuzer, H. (1995). *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldız, C. (2003). *Türkçe Öğretiminde Alternatif Yöntemler*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Zülfikar, H. (1991). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. Ankara: TDK Yayınları.

SÜRELİ YAYINLAR

Alptekin, C. -Çev. Aylin MUTLU- (2002) “Beyin, Akıl ve Dil Öğrenimi: “Ne kadar erken o kadar iyi”, Ana dili, Sayı: 24, s. 61-68.

Aypay, İ. (2004) Türkçenin Öğretimi I. Türk Dili Etkinlikleri Konferans ve Paneller,(Editör: Doç. Dr. Erdoğan BOZ) Afyon Kocatepe Üniversitesi Türk Dili Bölüm Başkanlığı, Afyon.

Çiftçi, M. (2006). “Türkçe Öğretiminde Temel İlkeler”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, s. 59-71.

Enginün, İ. (1990). “Türkçe Öğrenimi”, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 2, s. 85-90.

Kaya, D. (1997).”Dualar ve Beddualar”, Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi, S. 4, s. 99 -121.

Özbay, M. (2005) “Ana dili Öğretiminde Konuşma Becerisini Geliştirme Teknikleri”, Journal OfQafkazUniversity, s. 177-184.

Özbay, M. (2002) “Kültür Aktarımı Bakımından Türkçe Öğretimi”, Türk Dili, S.602, s.112-120

Özön, M. M. (1954). “Kelime Haznesi”, İlköğretim, 19 (367), s.5-6.

Toklu, O. (1995). “ Türkçe ve Almancada Kalıp Sözler”, DTCF Batı Dilleri ve Edebiyatları Enstitüsü Dergisi 3, 113-140.

Tosunoğlu, M. (1999). “Kelime Servetinin Eğitim ve Öğretimdeki Yeri ve Önemi”, Milli Eğitim, 144.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Demir, C. (2006): “*Türkçe / Edebiyat Eğitimi ve Kişisel Kelime Serveti*”, Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilgiler Dergisi, 34 (169), (<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/169/celal.pdf> Erişim: 2006

Yapıcı, Ş. (2006): “*Çocukta Dil Gelişimi*”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 1(1), (http://www.insanbilimleri.com/makaleler/egitim_bilimleri/Cocukta_Dil_Gelisimi.pdf Erişim.

EKLER:

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Faruk DOĞAN
Doğum Yeri ve Tarihi	Keban / 16.01.1977
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	İnönü Üniversitesi / Eğitim Fakültesi / Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Milli Eğitim Bakanlığına bağlı özel öğretim kurumları
İletişim	
E-posta Adresi	farukhoca@hotmail.com.tr
Tarih	